

ISSN:2146-7676

UFUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UFUK UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Ufuk University Institute of Social Sciences

Yıl / Year: 6

Sayı / No: 12

Yıl / Year: 2017

www.ufuk.edu.tr

UFUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Sahibi Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına: Rektör: Prof. Dr. Tevfik TEZCANER	ISSN: 2146-7676
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	
Editör Yrd. Doç. Dr. Güner KOÇ AYTEKİN	Yardımcı Editörler Yrd. Doç. Dr. Çağlar DOĞRU Öğr. Gör. Gülçim BİLİM BAYKAN Arş. Gör. Ozan MUTLU Arş. Gör. Kansu ÖZÇELİK Arş. Gör. Ulaş TAŞTEKİN

Danışma Kurulu	
Prof. Dr. Örsan AKBULUT (<i>TODAİE</i>) Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Emine AKYÜZ (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Doç. Dr. M. Nail ALKAN (<i>Gazi Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Orhan AYDIN (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Sertaç BAŞEREN (<i>Ankara Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Semih BÜKER (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Yasin CEYLAN (<i>ODTÜ</i>) Prof. Dr. Halil CİN (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK (<i>Gazi Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Yelda DEMİRAĞ (<i>Başkent Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Türkmen DİRDİYOK (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Gülen ELMAS (<i>Hitit Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Cenap ERDEMİR (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Doç. Dr. Niyazi ERDOĞAN (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Azize ERGENELİ (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Şanal GÖRGÜN (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Sadi GÜNDÖĞDÜ (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR (<i>Arel Üniversitesi</i>) Yerel Süreli Yayın Basım Yeri: Başkent Klîşe Matbaacılık Bayındır Sokak 30/E Kızılay/Ankara Basım Tarihi: 27.12.2017	Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Coşkun İKİZLER (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Doç. Dr. Cem KARADELİ (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Raşit KAYA (<i>ODTÜ</i>) Prof. Dr. Ahmet KOCAMAN (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Müslüme NARİN (<i>Gazi Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Cemal OĞUZ (<i>Gazi Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Erdoğan ÖNER (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Doç. Dr. Enver ÖZCAN (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Doç. Dr. Leyla ÖZER (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Refia PALABIYIKOĞLU (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Neşe SONGÜR (<i>TODAİE</i>) Prof. Dr. Deniz BÜYÜKKILIÇ ŞEREN (<i>Gazi Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Burak TANGÖR (<i>TODAİE</i>) Prof. Dr. Erdiç TOKGÖZ (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. İlhan TOMANBAY (<i>İstinye Üniversitesi</i>) Doç. Dr. Murat Paşa UYSAL (<i>Başkent Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Emel ÜLTANIR (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Gürcan ÜLTANIR (<i>Ufuk Üniversitesi</i>) Prof. Dr. Özkan ÜNVER (<i>Ufuk Üniversitesi</i>)

Dergimizin temel amacı; bilimsel normlara ve bilim etiğine uygun, sosyal bilimler alanında tercih edilen nitelikli ve özgün çalışmalarını yayımlayarak akademik alana katkıda bulunmaktır. Dergiye gönderilen yazılar, derginin yazım kurallarına uygun olarak hazırlanarak değerlendirme sürecine girmek üzere sbdergi@ufuk.edu.tr elektronik posta adresine gönderilmelidir.

Copyright@Aralık2017

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Tüm hakları mahfuzdur.

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yılda en az bir kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir. Dergide yer alan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Elektronik ve mekanik (fotokopi dâhil) herhangi bir şekilde izinsiz kullanılamaz ve çoğaltılamaz.

Yönetim yeri: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Mevlana Bulvarı No:86-88 06520 Balgat / Ankara	Tel: 0312 2044449 Faks: 0312 2872390 E-Posta: sbdergi@ufuk.edu.tr İnternet Adresi: http://www.ufuk.edu.tr
--	--

UFUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Yıl : 6

No: 12

Yıl: 2017

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	5-6
Güner KOÇ AYTEKİN	
Mobbing Algısının Demografik Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi: İnsan Kaynakları Programı Öğrencileri Üzerinde Bir Çalışma.....	7-20
Hürriyet ÇİMEN, Cavit ELGEZDİ, Firuzan SAÇ	
Mondros Mütarekesinden TBMM'nin Açılışına Kadar Gelişen Olaylarda Mustafa Kemal Paşa'nın Liderliği.....	21-36
Oğuz KALELİOĞLU	
Muhasebe Meslek Mensubu Ve Müşteri İşletme Anlaşmalarında Göz Önünde Tutulan Unsurlar Ve Ankara İli Meslek Mensupları Üzerine Bir Çalışma.....	37-53
Ayşe Nilgün ERTUĞRUL	
Yükseköğretim Hizmeti Karşılığında Devlet Yükseköğretim Kurumlarına Ödenmesi Gereken Bedellerin Takip Ve Tahsil Usulü.....	55-76
İlhami ÖZTÜRK	
Balfour Deklarasyonu Ve Sykes-Picot'nun Yüzüncü Yılında Irak Ve Suriye'de Siyonizm'in Yeni Planı.....	77-95
Ergenekon SAVRUN	
Kişilik Bozukluklarında Şema Terapi Yaklaşımı.....	97-114
İpek ŞENKAL ERTÜRK, Gülşen KAYNAR	
Yayım Alanı, Yazım Kuralları ve Yazıların Değerlendirme Süreci.....	115-117
Dergimizin Tarandığı İndeksler Listesi.....	117-117

JOURNAL OF UFUK UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

Year: 6

No: 12

Year: 2017

CONTENTS

Presentation.....	5-6
Güner KOÇ AYTEKİN	
Evaluation of Mobbing Perception in Terms of Demographic Features: a Study on Students Studying in Human Resources Program.....	7-20
Hürriyet ÇİMEN, Cavit ELGEZDİ, Firuzan SAÇ	
Mustafa Kemal Pasa's Leadership in Developing Events From the Mondoros Armistice Agreement to the Opening of the TBMM.....	21-36
Oğuz KALELİOĞLU	
Elements Taken into Consideration in the Agreements between Accounting Proficiency and Customer Enterprises and a Study on Accounting Proficiency in Ankara.....	37-53
Ayşe Nilgün ERTUĞRUL	
Pursuance and Collection Procedure of the Prices That Shall be Paid to the State Higher Education Institutions for the Higher Education Exchange of Services.....	55-76
İlhami ÖZTÜRK	
Zionism's New Plan in Iraq and Syria on the Centenary of the Balfour Declaration and Sykes-Picot.....	77-95
Ergenekon SAVRUN	
Schema Therapy Approach for Personality Disorders.....	97-114
İpek ŞENKAL ERTÜRK, Gülşen KAYNAR	
Guidelines for Contributors	115-117
List of Indexes in which this Journal is Scanned.....	117-117

SUNUŞ...

Üniversiteler ve akademik çevrelerce ilgi ile izlenen Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, altıncı yılında, onikinci sayısıyla yayın hayatına etkin ve verimli bir şekilde devam etmektedir. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi olarak geçmiş sayılarımızda olduğu gibi sosyal bilimler alanında yaşanan bilimsel gelişmelerin izlendiği ve özgün çalışmaların yer aldığı bu yeni sayımızda da siz değerli okuyucularımızla buluşmanın mutluluğunu ve gururunu yaşıyoruz. Dergimize göstermiş olduğunuz ilgiye en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Dergimizin 2017 yılı ikinci sayısında, çeşitli alanlarda altı tane bilimsel çalışma yer almaktadır. Yazarların görüş ve ifadeleri kapsamında;

Bu sayıda yer alan ilk makale “**Mobbing Algısının Demografik Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi: İnsan Kaynakları Programı Öğrencileri Üzerinde Bir Çalışma**” adlı makale olup Yrd. Doç. Dr. Hürriyet ÇİMEN, Yrd. Doç. Dr. Cavit ELGEZDİ ve Yrd. Doç. Dr. Firuzan SAÇ tarafından ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı, insan kaynakları öğrenimini yüksek lisans düzeyinde alan bireylerin mobbing algılarını ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda, söz konusu bireylerin örgütteki mobbing sorunu ile başa çıkmasında kilit role sahip bireyler olarak mobbingi doğru algılamaları ve görev aldıkları İnsan Kaynakları birimlerinde refleks geliştirmeleri ya da önleyici tedbirler geliştirmeleri beklenmektedir.

İkinci sırada, “**Mondros Mütarekesinden TBMM’nin Açılışına Kadar Gelişen Olaylarda Mustafa Kemal Paşa’nın Liderliği**” adlı çalışma yer almakta olup Yrd. Doç. Dr. Oğuz KALELİOĞLU tarafından ele alınmıştır. Bu makalede, Mondros Mütarekesi’nin 30 Ekim 1918’de imzalanmasından, TBMM’nin 23 Nisan 1920’de açılışına kadar, iki tarih arasında geçen sürede gelişen olayların, Millî Mücadelenin en zor dönemini kapsadığı ifade edilmektedir. Bu dönemin yokluklar ve çaresizlikler dönemi olduğu belirtilerek tüm olumsuz koşullara rağmen Mustafa Kemal Paşa’nın liderlik vasıfları, yüksek azim ve kararlılığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü sırada, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Nilgün ERTUĞRUL tarafından ele alınan “**Muhasebe Meslek Mensubu ve Müşteri İşletme Anlaşmalarında Göz Önünde Tutulan Unsurlar ve Ankara İli Meslek Mensupları Üzerine Bir Çalışma**” adlı makalenin amacı, muhasebe meslek mensuplarının müşteri işletme ile anlaşmalarında, karşılıklı olarak göz önünde tuttukları olguların araştırılmasıdır. Bu amaçla, Ankara İli’nde faaliyet gösteren 200 muhasebe meslek mensubuna anket yöntemi ile ve Likert Ölçeği kullanılarak sorular yöneltilmiş ve 184 kişiden geri dönüş sağlanmıştır. Bu noktada özellikle, etik kavramını odak alan farklı sorular yöneltilmiş ve sonuç olarak, Muhasebeci bakışları ve işletme bakışları ile ilgili sorular arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Dördüncü sırada, Yrd. Doç. Dr. İlhami ÖZTÜRK tarafından ele alınan “**Yükseköğretim Hizmeti Karşılığında Devlet Yükseköğretim Kurumlarına Ödenmesi Gereken Bedellerin Takip ve Tahsil Usulü**” adlı makale yer almaktadır. Bu makalenin konusunu, yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğretim kurumlarına öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve

öğretim ücreti adları altında ödenmesi gereken yükümlülüklerin takip ve tahsili ile bunlara ilişkin düzenlemelerin kanunilik ilkesine uygunluğu oluşturmaktadır.

Beşinci sırada, **“Balfour Deklarasyonu ve Sykes-Picot’nun Yüzüncü Yılında Irak ve Suriye’de Siyonizm’in Yeni Planı”**adlı makale, Yrd. Doç. Dr. Ergenekon SAVRUN tarafından ele alınan bu çalışmada, 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti’nin kuruluşundan itibaren İsrail sınırlarının genişlediği ifade edilmekte ve bu kapsamda günümüzde de İsrail açısından Suriye’nin yeni bir fırsat olduğu düşünülmektedir. Makalede bu kapsamda açıklamalarda bulunmaya çalışılmaktadır.

Altıncı sırada, Arş. Gör. İpek ŞENKAL ERTÜRK ve Arş. Gör. Gülşen KAYNAR tarafından ele alınan **“Kişilik Bozukluklarında Şema Terapi (ŞT) Yaklaşımı”** adlı derleme makale yer almaktadır. Bu çalışma, Ülkemizde kişilik bozuklukları için Şema Mod Terapisi (ŞMT) ve Şema Terapi (ŞT)’nin hem kuramsal varsayımlarını hem de bu varsayımları test eden görgül çalışmaları bütünleştiren derleme makalelerinin sınırlı olmasından yola çıkılarak ve bu alanyazındaki boşluğu doldurmak amacıyla; ŞMT ve ŞT Modeli’nin kuramsal ve tedavi kısmını, kişilik bozuklukları çerçevesinde terapötik ittifak ve etkililik çalışmalarıyla birlikte ele almaktadır.

Bu sayımızda da gerek Üniversitemizden gerekse farklı üniversite ve kurumlardan önemli çalışmalarda bulunmak suretiyle dergimize katkı sağlayan değerli araştırmacı ve bilim insanlarına, çalışmaların değerlendirme sürecinde katkı sağlayan değerli hocalarımıza, basım öncesi ve sonrasındaki hazırlıklarda özveri ile çalışan değerli tüm Üniversite personelimize en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Dergimizin okuyuculara yararlı olması dileğiyle...

Saygılarımla,

Yrd. Doç. Dr. Güner KOÇ AYTEKİN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Editörü

MOBBİNG ALGISININ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: İNSAN KAYNAKLARI PROGRAMI ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ÇALIŞMA

Hürriyet Çimen ¹
Cavit Elgezdi ²
Firuzan Saç ³

ÖZ

Mobbing, çalışanlar arasında gerçekleşen yıldırma ve sindirme gibi davranışların sistematik bir sonucu olarak açıklanabilir. Çalışan sayısının yüksek olduğu örgütlerde mobbingin ortaya çıkma olasılığı daha yüksektir. 1980'li yıllardan itibaren literatüre giren mobbingin özellikle işe yeni başlamış ve başarılı bireyleri hedef alması bakımından örgüt açısından da önemsenmesi gereken bir durum olduğu açıktır. Bu nedenle örgütlerde çalışanlar arasında mobbing olması ya da olabilmesi durumunda ilk önlemi İnsan Kaynakları biriminin alması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı insan kaynakları öğrenimini yüksek lisans düzeyinde alan bireylerin mobbing algılarını ortaya çıkarmaktır. Bu bireylerin örgütteki mobbing sorunu ile başa çıkmasında kilit role sahip bireyler olarak mobbingi doğru algılamaları ve görev aldıkları İnsan kaynakları birimlerinde refleks geliştirmeleri ya da önleyici tedbirler geliştirmeleri beklenmektedir.

Araştırma bulgularına bakıldığında katılımcıların mobbing olarak düşünülen eylem ve davranışlara karşı aynı düzeyde katılmadıkları görülmüştür. Bu durum homojen bir görüşün olmadığı anlamına gelmektedir. Homojen olmayan görüşlerin cinsiyet, yaş, çalışma süresi ve idari görevle ilgisi bulunamamıştır. Bu görüş farklılıklarının mobbing kavramının belleklere yeterince yerleşmediği nedeniyle olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: mobbing, insan kaynakları, örgüt sorunları, yüksek lisans

EVALUATION OF MOBBING PERCEPTION IN TERMS OF DEMOGRAPHIC FEATURES: A STUDY ON STUDENTS STUDYING IN HUMAN RESOURCES PROGRAM.

ABSTRACT

Mobbing can be explained as a systematic consequence of behaviors such as intimidation and suppression among employees. Mobbing is more likely to occur in organizations with a high number of employees. Mobbing entered into literature in the 1980s and it specifically targets newly started and successful individuals, so this situation should be cared by the organization. Therefore; the Human Resources Department needs to take the first precaution in case of mobbing between employees in the organizations. The aim of this study is to reveal the mobbing perceptions of individuals who studies human resources at the level of master's degree. These individuals have a key role in coping with the organizational mobbing problem, so these individuals need to perceive mobbing correctly and develop reflexes or preventive measures in the human resource units that they serve.

According to research findings, it was observed that participants did not participate at the same level to the actions and behaviors considered as mobbing. This means that there is no homogeneous view. Non-homogeneous views were not found to be relevant to gender, age, duration of work and administrative duties. It is thought that these differences of opinion may be due to the fact that the concept of mobbing does not settle sufficiently in memories.

Key words: mobbing, human resources, organizational problems, master's degree

¹ Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, hurriyetcimen@ardahan.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, cavitelgezdi@ardahan.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, firuzansac@ardahan.edu.tr

1. GİRİŞ

İş yaşamını ilgilendiren mobbing kavramı küreselleşen dünyanın, uluslararası şirketlerin, çalışan sayılarının arttığı ve bu işletmelerin çalışan sayıları on binleri bulduğu örgütlerin sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Kurumlar, özellikle ticari amaçları olanlar piyasayı, kurları, rakipleri ve siyasi gerilimleri takip ederken örgüt içindeki sorunları ihmal edebilmektedir. Mobbing gibi zor ve geç görülebilen bir durumun örgüt için ciddi kayıplara neden olması söz konusudur. Bu nedenle mobbingin farkında olmak takip etmek ve önlemek gerekmektedir. Bu durumun öncelikli sorumluları ise insan kaynakları yöneticileridir. İnsan kaynakları yöneticilerinin mobbing konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları başarılı mücadele için faydalı olacaktır.

İş yaşamında yoğun karşılaşılmaya başlayan mobbing, yöneticisi tarafından cezalandırılan her bireyin kullandığı bir terim haline gelmiştir. İş yerinde yaşanan şiddet, yıldırma, zorbalık, sindirme davranışlarının mobbing olabilmesi için sistemli ve devamlı olması gerekmektedir (Davenport, 2014). Bu nedenle mobbing sayılmayan olumsuz davranışların ayrılması ve birbirinden bağımsız değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mobbing örgütsel bir hastalık olarak görülmeli belirlendiği anda ciddi olarak mücadele edilmelidir. Bu mücadele ise başta insan kaynakları birimi öncülüğünde tüm yönetimin desteği ile olmalıdır. Bu nedenle İnsan Kaynakları yöneticilerin duyarlılığı önemlidir.

Mobbinge yeterli mücadele edilmez ya da sorun olarak görülmez ise, örgüt kültürü, bağlılığı, aidiyet duygularından ciddi anlamda güven sorunu yaşanmaya başlar. Bunun sonucunda personel kayıpları (işten ayrılma), işini eksik ya da hatalı yapma gibi sonuçları olacaktır. Mobbing uygulanan bireyin ise işten çıkması ile sonuçlanması mümkündür. Bu gelişmelerin örgüt açısından değerlendirilmesi, nasıl okunması gerektiğine bakılacak olunur ise ekonomik anlamda en nihayetinde gelir kaybı, artan maliyetler, hatta zarar olarak yansımaları söz konusudur. Çünkü mobbingin hâkim olduğu örgütlerde başarılı çalışanlar sindirilir ya da işten ayrılırlar. Başarılı olma eğilimi olanlar ise gördükleri durum karşısında kendilerini gizlerler böylece örgüt verimliliği düşer üretim azalır, kalite düşer ve niteliksiz personelin yaygın ve güçlü olduğu bir örgüt şekli ortaya çıkar. Bu çalışmada mobbinge mücadelenin merkezinde yer alacak İnsan Kaynakları Yöneticisi adaylarının mobbing algıları ölçülmeye çalışılarak mobbing durumuna bakış açıları belirlenmiştir. Mobbingin örgüt içi diğer çatışmalar ile kırıltırılmaması çok önemlidir. Çalışanların adil olmayan müdahaleler karşısında örgüte bağlılıkları, güvenleri ve sadakatleri azalacaktır. Bu durumda örgüt bütünlüğünü ve başarısını olumsuz etkileyecektir.

İskandinav Ülkeleri'nde yapılan bir araştırmada kadınlar ile erkeklerin mobbinge maruz kalma oranı aynıdır. Buna karşın mobbing uygulayıcılarının önemli ölçüde erkekler olduğu tespit edilmiştir (Einarsen ve Skogstad, 1996).

Olafsson ve Johannsdottir (2004) araştırmalarında; en çok görülen mobbing davranışlarının; amirlerinin kendi görevi olmayan işleri vermesi ve kısa zamanda üstesinden gelemeyeceği kadar çok iş yükünün yüklenmesi olarak gözlemlenmiştir (*Olafsson ve Johannsdottir*, 2004).

Bursa’da sağlık, eğitim ve güvenlik sektörlerinde 944 kişi üzerinde yapılan bir çalışmada katılımcıların %55’inin kendilerine mobbing yapıldığını iddia etmiştir (Aytaç, Bayram ve Bilgel, 2005).

Carnero ve Martinezy'in, (2005) İspanya 'da gerçekleştirdikleri araştırmada mobbing mağdurlarında uyku bozukluğu ve mide ağrıları diğer çalışanlara oranla oldukça yüksek olduğu belirtilmiştir (Carnero ve Martinezy, 2005).

ABD ve Kanada’da okullarda müdürler tarafından psiko-şiddete maruz kalan 50 öğretmen üzerinde yapılan araştırmada, müdürlerin formal ve informal güçlerini sözlü ve sözsüz saldırganlık biçimine dönüştürdüğü, öğretmenlerin bu saldırganlığa bir takım kaygılar nedeni ile haklarını savunmadığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre erkek müdürlerin, kadınlara göre daha fazla sözlü ve sözsüz saldırgan davranışlarda bulunduğu görülmüştür (Yaman, 2009).

Köse ve Uysal’ın (2010) kamu kuruluşunda yaptıkları araştırmada kadınların mobbinge erkeklere oranla daha çok maruz kaldıkları belirtilmektedir (Köse ve Uysal, 2010).

Özler ve Şahin (2008) yaptıkları araştırmada, mobbinge maruz kalanların örgütsel bağları yüksek olan kişiler olduğu ve mobbing mağduriyetinden sonra örgütsel bağlılıklarının düştüğü görülmüştür (Özler ve Şahin, 2008).

Kütahya ilinde iki kamu hastanesinde yapılan bir araştırmaya göre kadınların erkeklere göre, 18–30 yaş aralığında çalışanların daha fazla mobbinge maruz kaldığı saptanmıştır. Yine aynı araştırmada eğitim düzeyi arttıkça mobbingin de arttığı belirlenmiştir (Altuntaş, 2010).

Bu araştırma; örgütsel bir hastalık olan mobbingin, örgüt düzenine zarar vermeden önce belirlenip etkin mücadele edilerek durulmasında rol alması beklenen insan kaynakları yöneticilerinin mobbinge yönelik bakış açılarını ölçmek amacıyla yapılmıştır. İnsan kaynakları yöneticilerinin lisansüstü eğitimi olmaları özellikle İnsan Kaynakları alanında eğitim almaları görevlerini en iyi yapacakları anlamına gelmektedir. Bu nedenle lisansüstü öğrenim gören bireylere mobbinge ilişkin algıları sorularak mobbingin ne derece farkında olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularının İnsan kaynakları bölümünün görevleri arasına mobbingle mücadele konusunun da kazandırılması açısından önemli olacağı umulmaktadır.

2. MOBBİNG KAVRAMI

Mobbing kavramının ilk kullanımı çocukların birbirine yönelik yaptığı zorbalık davranışlarını tanımlamakta kullanılmıştır. İş yerlerinde uygulanan anlamı ile ilk olarak Leyman tarafından “İş Hayatında Güvenlik ve Sağlık” konulu raporda bahsedilmiştir (Leyman, 1996). Mobbingin Türkçe terim karşılığı olarak *yıldırma*, *duygusal taciz-zorbalık*, *psikolojik yıldırma*, *psikolojik taciz*, *psikolojik şiddet* sözcükleri kullanılmaktadır.

Mobbingin temel nedenlerine bakıldığında; Mobbing uygulayıcısının (zorba) kişiliği, iş yükü ve kariyer baskısı gibi iş ortamına bağlı faktörler tetikleyici olmaktadır. Mobbingin gerçekleşmesinde diğer önemli unsur ise mağdurdur. Mağdurun örgütte yeni katılmış olması,

işinde başarılı olması ve örgütteki çalışanlar arasındaki gizli hiyerarşi ve verimliliği etkileyecek düzeyde olmasıdır. Mağdur mevcut düzenin ahengini sarsacak düzeyde etkin olma yetisine sahip olmalıdır. Bu koşulların sağlanmış olması bile mobbingin gerçekleşmesi için yeterli değildir. Mobbingin uygulama zemini bulmasında önemli etken ise örgüt yapısıdır. Örgüt yapısının mobbingi kabullenecek şekilde ya da mobbingi fark edemeyecek şekilde olmasının yanında çalışanlara getirdiği sosyal ekonomik ve güvenlik nedenlerinden dolayı tesis edemediği huzur ortamı etkili olmaktadır (Çimen ve Saç, 2017).

Mobbing kavramı Leyman (1996), Zapf (1999) tarafından yapılan derinlemesine çalışmalar sonucunda sınıflandırmalar geliştirilmiştir. Leyman'ın geliştirdiği sınıflamada beş grupta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi çalışanın (mağdurun) kendini göstermesi ve iletişiminin engellenmesi aşamasıdır. İkincisi ise çalışanın sosyal ilişkilerine saldırı aşamasıdır. Üçüncü aşama çalışanın itibarına yönelik saldırılardır. Dördüncü aşamada mesleki konumuna yönelik yapılan saldırılar yer almaktadır. Beşinci ve son aşamada çalışanın sağlığına yönelik saldırılar bulunmaktadır. Aşağıda yer alan başlıklarda bahsedilen bu aşamaların eylemsel belirtileri yer almaktadır (Leyman, 1996). Bu sınıflandırmanın dışında kalan davranışlar mobbing kapsamına girmemesi söz konusudur. Zapf ise mobbingi davranış türlerine göre yedi grupta sınıflandırmıştır. Bunlardan birincisi, kişiye örgütsel tedbirlerle saldırı; verilen görevleri geri alma, ağır görevler verme, kararlarını sorgulama, kişiyi soyutlama şeklindedir. İkincisi kişiye sosyal ilişkileri bakımından saldırı; işyerindekilerin konuşmasını kısıtlama, sigara gibi rahatsız edici etkenlere maruz bırakılma, kişi yokmuş gibi davranma gibi yöntemler yer almaktadır. Üçüncüsü, kişinin özel hayatına/itibarına saldırı; özel yaşamını eleştirme, gereksiz telefonlarla rahatsız etme, çeşitli bahanelerle gülünç duruma düşürme gibi davranışlardır. Dördüncüsü, fiziksel şiddet ile saldırı; fiziksel şiddet tehditleri yapma, cinsel içerikli davranışlarda bulunma şeklindeki aşırı davranışlardır. Beşincisi ise kişinin tutumuna saldırı; siyasi görüşü, milliyeti ve dini gibi özellikleri ile alay etme şeklinde gerçekleşmektedir. Altıncısı sözel saldırı; yüzüne karşı bağırma, yüksek sesle konuşma, sözlü tehditler savurma olarak gelişmektedir. Yedincisi ise dedikodu; insanların kişinin arkasından kötü konuşması, dedikodu yapılması, asılsız söylentiler çıkmasıdır (Çimen ve Saç, 2017). Bunların dışında Rayner ve Hoel (1997)'de bir sınıflandırma geliştirmiştir. Bu sınıflandırmaya göre, Mobbing türlerine göre 5 grupta toplanmıştır. Bunlar; profesyonel konuma yapılan saldırılar (fikirlerini küçümsemek, mesleki açıdan küçük düşürmek vb.), kişisel duruşa yapılan saldırılar (alaycı tavır takınma, onurunu kırma, hakaret etme vb.), soyutlama (mesleki eğitimden yoksun bırakma, bilgi paylaşmama, bilgiye ulaşımı engelleme vb.), iş yükü (iş bitirme konusunda baskı yapma, bitiremeyeceği görevleri verme vb.) ve istikrarsızlık (verilen sorumlulukları geri alma, tekrarlanan gaflar vb.) şeklinde açıklanmıştır (Rayner ve Hoel, 1997).

Araştırmacı	Yıl	Bulgular/ tanımlar
Brodsky	1976	Bir kişi tarafından tekrar tekrar ve ısrarlı bir şekilde başka birini yıldırım ve yıpratmak amacıyla yapılan baskıcı, korkutucu, ürkütücü ve rahatsızlık verici davranışlardır.
Thylefors	1987	Bir veya daha fazla kişi tarafından bir veya daha fazla kişiye karşı yapılan tekrarlanan olumsuz davranışlardır.
Matthiesen, Raknes ve Rrökkum	1989	Bir veya daha fazla kişinin çalışma ortamlarındaki bir ya da daha fazla kişiye karşı yürüttüğü sürekli olumsuz davranışlardır.
Leymann	1990	Sistemik bir şekilde bir veya daha fazla kişi tarafından yürütülen bir veya daha birden fazla kişiye doğru yapılan düşmanca ve etik dışı davranışlardır.
Kile	1990	Bir yöneticinin emrinde çalışana karşı açıktan veya gizlice yürüttüğü aşağılayıcı eylemlerdir.
Wilson	1991	Bir işveren ya da üstten bir iş görene yönelik yapılan devamlı ve kasıtlı kötü muamelelerdir.
Ashforth	1994	Bir kişiye karşı sürekli istismar edici ve alçaltıcı davranışlar yapılmasıdır.
Vartia	1993	Bir ya da daha fazla kişi tarafından bir kişiye karşı düzenli olarak küçük düşürücü davranışlar yapılmasıdır.
Björkqvist, Österman ve Hjelt-Back	1994	Bir üstün yetkilerini astlarını aşağılamada, keyfi cezalandırmada kullanmasıdır.
Adams	1992	Kendini savunamayacak durumda olan kişilere karşı yapılan ruhsal acı vermeyi amaçlayan davranışlardır.

Kaynak: Einarsen, S. **Harassment And Bullying At Work: A Review Of The Scandinavian Approach**, Aggression and Violent Behavior, Vol. 5, No. 4, pp. 379–401, (2000:382).

Örgütlerde gerçekleşen her çatışma, şiddet ya da taciz; mobbing olmayabilir. Mobbing ile karıştırılabilecek kavramlar çatışma, şiddet, kabalık, cinsel tacizdir. Bir fiilin mobbing olabilmesi için; işyerinde, sitemli şekilde, kasıtlı olarak, işten ayrılması ya da itaat etmesi için yapılması gerekmektedir (Yavuz, 2007). Burada sistemli olması, itaat ya da işten ayrılması çabası mobbingin temel unsurlarıdır. Bunun yanında mobbingin yapılaş amacı ise yeni başlayanın başarılı olmasından kaynaklı zorbanın işini ve kariyerini tehdit ediyor olması gerekmektedir. Örgüt içinde gerçekleşen mobbingin farklı birey ya da gruplarca uygulanması söz konusudur. Genellikle yukarıdan aşağı yönlü gerçekleşmesine karşın, eş unvanlar arasında ve üstlere yönelik olması da muhtemeldir (Çimen ve Saç, 2017).

3. MOBBİNG NEDENLERİ

Mobbinge neden olan unsurlar örgütsel, sosyal ve kişisel sebepler olmak üzere üç başlık altında toplanabilir (Cicerali, 2011):

Örgütten kaynaklanan nedenler; Aşırı kontrolsüz ve kuralsız iş ortamı Aşırı hiyerarşik ve kontrollü iş ortamı, başarısız liderlik, işyerinde meydana gelen değişimler, otoriter ve özdenetime önem vermeyen yönetim anlayışı, adaletsizlik, rol çatışması ve rol belirsizliği gibi etkenler oluşturmaktadır (Çimen ve Saç, 2017).

Örgütün çevresinden kaynaklanan nedenler; küreselleşmenin tetiklediği giderek yoğunlaşan varoluşsal endişe, artan otomatizasyon ve işyerinde işlerin bitirilmesi için gereken zamandan daha fazla zaman geçirmek gibi etkenlerden oluşmaktadır (Çimen ve Saç, 2017).

Bireysel özelliklerden kaynaklanan nedenler; saldırgan gurup ya da bireyin kişisel özelliklerinin düşük zekâlı ve kötü niyetli, kıskanç, dedikoducu, kindar, aşırı gururlu, geçimsiz, önyargılı, ahlaki değerleri gelişmemiş olması gibi özelliklerin yanında sosyal becerisi eksik olan ancak kendi saldırgan grubu içinde bir anlam ifade eden, ruhsal bozukluk sahibi, narsist, sadist, psikopat, paranoid, pasif agresif, şişkin benlik sahibi, stres toleransı yüksek ve iş bilinci düşük olması mobbing uygulayıcısı olmada etken olmaktadır (Çimen ve Saç, 2017).

Diğer yandan mağdurun bireysel özellikleri de mobbingin oluşması ve şiddetinde etkili olmaktadır. Duygusallığını gizlemeyen, yetenekli ve kalifiye olmasına rağmen iddialı davranmayan, aşırı kalifiye, aşırı zeki, yaratıcı düşünen, fikirleri takdir gören, bağımsız düşündüğünü söyleyen, bu anlamda sosyal manipulasyon yeteneği düşük olan, göze çarpan özellikleri ya da toplumsal/iş pozisyonu olan (örn: güzellik, zenginlik, yabancı dil yeteneği, imrendirici aile yaşantısı ya da pelteklik, sakatlık vs. gibi göze çarpan ama hoş olmayan özellikler), stres toleransı düşük, sinirli, iş bilinci aşırı yüksek olan bireylerin mobbinge maruz kalmaktadır (Ciceralli, 2011).

4. MOBBİNGİN SONUÇLARI VE ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Mobbing başarılı olsun ya da olmasın etkilenecek ya da zarar görecektir olan yalnızca mağdur değildir. Mağdurun yanı sıra örgütte ciddi zararlara neden olabilmektedir. Her şeyden önce mağdurun önce veriminin düşmesi sonrasında ise işi bırakması ile örgüt değerli bir çalışanını kaybetmektedir. Mobbing sürecini izleyen diğer çalışanlar da olumsuz etkilenecek örgüte yönelik güvenlerinin azalması söz konusudur. Bunun sonucunda başka iş arayışları bile olabilir. Diğer yandan örgütün çevresinde saygınlığı azalabilecektir (Bilgili, 2012:14).

Mobbing hukuksal açıdan bir suç olarak değerlendirilmektedir. İnsan hakkı ihlali olarak kabul edilmektedir. Hukuk sistemimizde mobbing adli bir suç olarak kabul edilmekte olup suçun tespiti halinde tazminat ödettilmesi ya da hapis cezaları verilebilmektedir.

Mobbing mağdura fiziksel ve zihinsel anlamda zarar vermektedir. Bunların bazıları; Uyku bozuklukları, Ağlama, Dikkat dağınıklığı, Alınganlık şeklinde başlayarak Kalp krizleri, Panik ataklar, Şiddetli depresyon, İntihar girişimleri üçüncü bir kişiye yönelik şiddet ve kazalar, şeklinde ilerleyebilmektedir. Bu sürecin ne seviyede gelişeceği önemli ölçüde mağdurun bireysel özelliklerine bağlı olmaktadır (Davenport, Elliott ve Schwartz, 2014).

Mobbingin uygulandığı örgütlerde ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılması ve etkilerinin azaltılması için bir takım mücadele yöntemleri geliştirilmiştir. İki grupta toplanan bu yöntemlerden birincisi bireysel mücadele yöntemleri, diğeri ise örgütsel mücadele yöntemleridir. Yine mobbingin ortaya çıkmasından önce alınacak tedbirler ve sonrasında alınacak tedbirler bulunmaktadır (Bridge 2010; 62). Çalışanların mobbing hakkında bilgilendirilmesi, olumlu bir örgüt ikliminin oluşturulması bunların başında gelmektedir.

Bunun yanı sıra mobbinge maruz kalan kurbanın, mobbingin olumsuz etkilerini azaltmak için yapabileceği bir takım çabalar bulunmaktadır. Bireysel mücadele yöntemleri yedi maddede toplanabilir. Bunlar (Tutar, 2004;26):

- *Öz saygının geliştirilmesi*; öz saygı kişinin kendine karşı dürüst olması, kendi zayıf yanlarını bilmesi, gerektiğinde karşıdakilere hayır diyebilmesi, eleştirilere açık olma gibi özellikleri içerir. Öz saygısı yüksek kişiler gerçekçi yapıcı ve uzlaşmacı bir yapıya sahip olur.

- *Denge bölgeleri oluşturmak*; mağdur istikrarının ve yaşam düzeninin bozulduğu zamanlarda istikrarsızlığa karşı denge bölgelerinde mobbinge başa çıkmaya çalışır. Denge bölgesi, her tür istikrarsızlığın ortadan kalktığı, mağdurun kendini güven ve esenlik içinde hissettiği bir ortamdır. Denge bölgesi, kurbanın istemediği değişimlerin olmadığı veya çok sınırlı olduğu güvenilir sığınılacak bir yerdir.
- *Niteliklerini geliştirmek*; mağdurun genellikle nitelik olarak üstün kişilerden oluşmasına karşın, nitelik geliştirme sonucunda mobbingin olumsuz etkilerinin azalacağını söylemek mümkündür.
- *Ruh sağlığını korumak*; ruh sağlığı, kişinin kendisi ve diğer insanlarla uyum ve denge içinde olmasıdır. Sigmund Freud ruh sağlığını “ Sevmek ve çalışmak” olarak tanımlar. Mobbingin olumsuz etkilerini azaltıcı çabalardan birisi de ruh sağlığının iyi düzeyde olmasıdır.
- *Değerleri açıklamak*; bireysel değerlerin önemine ve bilincine varmak mobbingin yıpratıcı etkisini azaltmakta değersizleştirmekte ve mağdurun mücadele direncini artırmaktadır.
- *Öğrenilmiş acizlikten kaçınma*; öğrenilmiş acizlik, insanların daha önce yaşadıkları olumsuz durumlarda sahip oldukları düşüncelerini diğer ortamlara taşıyarak, başarılı olabilecekleri ortamlarda bile pasifleşmeye, özsaygı azalmasına ve depresyona neden olur. Bu davranıştan kaçınma mobbingin etkilerinin azalmasında etkili olacaktır. Bireysel mücadelenin aynı sıra hatta daha önemlisi örgütlerin mobbinge mücadele etmesi gerekliliğidir. Örgütsel düzeyde Mobbinge mücadele maddeler halinde sıralanacak olunur ise yapılması gerekenler (Dündar, 2010):
- *Örgütsel liderliğin kurumsallaşması*; örgütsel liderliğin güçlü olduğu kurumlarda mobbinge karşılaşma oranı düşüktür.
- *Örgütsel rolün yeniden tasarımı*; örgütsel rol çalışanın örgütsel statüsünün belirlediği görevlerinin çalışan tarafından algılanış biçimini ifade eder. Çalışan işini benimseyerek yapıyor ise mobbingin etkileri oldukça düşük olur. Örgüt rolünün yerleşmesinde sağlanacak başarı oldukça önemlidir.
- *Örgüt kültürü ve iklimi*; güçlü örgüt kültürü ve iklimi olan kurumlarda mobbinge karşılaşma olasılığı düşüktür. Karşılaşma durumunda bile üstesinden gelme becerisi diğer çalışan ve yöneticilerin desteği ile daha kolaydır.
- *Örgütsel sağlığın geliştirilmesi*; sağlıklı bir örgüt, işlevsel anlamda bir sorun yaşamayan kurumdur. Örgütsel sağlığın iyi olduğu kurumlarda, çalışanlar arasında işbirliği, uyum ve dayanışma vardır. İş doyumu ve verimlilik yüksektir. Sağlıklı örgütler amaç odaklı, iletişim kanalları açık, yenilikçi, katılımcı, saygılı bir yapıya sahiptir.
- *Mobbinge karşı örgütsel empati*; mobbing uygulayıcısının mağdurun durumu hakkında empati yapmasını sağlayan bu yöntemle, mobbingin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Önemli olan mağdurun durumu hakkında bilgi sahibi olması ve kendisini onun yerine koymasındır. Bu durumda mobbinge devam etme olasılığı azalmaktadır.
- *Mobbinge karşı açık yönetim*; çalışanlar yöneticilerle birlikte her türlü bilgiye ve karara ulaşabilen kişiler konumundadır. Böylece yönetime katılma düzeyi ve kararları onaylama düzeyi artar. Bunun sonunda mobbingi ortaya çıkaran nedenlerin önemli bir kısmı ortadan kalkar.
- *İşin insancillaştırılması*; iş ile çalışanın uyumu, çalışanın fiziksel, zihinsel ve sosyal koşullarına uygun işlerin tasarlanması gerekmektedir. İş ve çalışma koşullarının uygunluğu mobbingin ortaya çıkmasını engellemektedir. İş yaşam kalitesi yüksek çalışanlar örgüt ve diğer çalışanlar ile barışık bir süreç geçirirler.

- *Örgütsel bütünleşmenin sağlanması*; örgütsel bütünleşme, çalışanın örgüt imajını olumlu algılaması ile mümkündür. Mobbingin ortadan kaldırılması ya da ortaya çıkmasını önlemek için çalışanlar arasında bütünleşmenin sağlanması gerekmektedir. Başarılı bir örgütsel bütünleşme ile örgüt içi işbirliği ve örgütsel vatandaşlık gelişir. Bunu başaran örgütlerde mobbing çok nadir görülür (Çimen ve Saç, 2017).
- *Yönetim etiği oluşturmak*; yönetim etiği, örgütlerin amaç ve süreçlerini tanımlayan yasalar, yöneticilerin ve diğer iş görenlerin nasıl davranması, neyi yapıp yapmaması üzerine yerleştiren kurumlar bu konuda başarılı olurlar. Bu kavramların yerleştiği kurumlarda da mobbinge karşılaşma düzeyi oldukça düşüktür (Çimen ve Saç, 2017).
- *Çatışma yönetimi*; çatışma iş bölümünden, karşılıklı bağımlılıktan, amaç ve algılama farklılığından ortaya çıkabilmektedir. Mobbingin temelinde yer alan çatışma kavramı, sürecin kontrol altına alınmaması ve başıboş bırakılması sonucunda mobbinge dönüşür. Çatışma örgüt yararına olduğu gibi görmezden gelinip kontrol altında tutulmadığı sürece istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle çatışma yönetimi başta insan kaynakları birimince görülmeli ve kontrol altına alınmalıdır (Çimen ve Saç, 2017).

5. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, mobbing kavramını kapsayan unsurların insan kaynakları eğitimi alan bireylerce algılanma düzeyini belirlemektir. İnsan kaynakları lisansüstü eğitim alan bireylerin kariyerlerini insan kaynakları bölümlerinde sürdürmeleri muhtemeldir. Bu nedenle çalıştıkları kurumlarda mobbinge karşılaşmaları durumunda etkili tedbir almaları gerekmektedir. Doğru tahlil ve zamanında müdahale için mobbingi oluşturan davranışları bilmeleri önemlidir.

Araştırma hipotezleri:

- h1: mobbing algısında idari görevi olma durumuna göre anlamlı fark vardır.
- h2: mobbing algısında çalışma süresine göre anlamlı fark vardır.
- h3: mobbing algısında cinsiyete göre anlamlı fark vardır.
- h4: mobbing algısında yaşa göre anlamlı fark vardır.
- h5: mobbing algısında medeni duruma göre anlamlı fark vardır.

Birinci hipotez, mobbing olgusuna bakışta idareci olmakla çalışan olma arasında büyük fark beklenmektedir. Mobbing uygulaması genelde idarecilerden kaynaklandığı için idarecilerin inkâr davranışları söz konusudur. Bu nedenle bu hipotez kurulmuş olup sınanmıştır.

İkinci hipotez, çalışma süresi uzun olanların daha çok mobbing davranışına maruz kalmaları ya da şahit olmaları söz konusudur. Bu nedenle mobbing olgusuna kısa süreli çalışanlardan daha hassas olmaları beklenmektedir. Bu nedenle bu hipotez kurulmuş olup sınanmıştır.

Üçüncü hipotez ise gerek örgütlerde gerekse toplumda cinsiyet ayrımcılığı ve buna bağlı olarak hor görme, aşağılama davranışlarını görmek mümkündür. Bir tarafın mağdur diğerinin zorba olduğu beklenen bu durumda mobbing algılarının da farklı olması muhtemeldir. Bu nedenle bu hipotez kurulmuş olup sınanmıştır.

Dördüncü hipotez de ikinci hipotezle paralellik göstermekte olup, çalışma süresi ile aynı gerekçelerle kurulmuştur. Yaşı ilerlemiş olanların mobbing deneyimleri daha fazla olması muhtemel olup algıları da farklılık gösterebilecektir.

Beşinci hipotezin kurulma amacı ise evli ve bekârlar arasında sosyal ilişkiler dışarda buluşma ve iş arkadaşları ile ilişkileri açısından farklılıklar olabileceği beklenmekte olup bu durumun mobbing uygulayıcısı ya da mağduru olma bakımından da farklılık yaratması beklenmektedir. Bu nedenle H5 hipotezi kurulmuştur.

6. YÖNTEM

Araştırma, 2017 yılı Şubat-Mart aylarında Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Anabilim Dalı öğrencilerine tam sayım yapılarak anket uygulanarak yapılmıştır. Anket formu, Leyman'ın beş basamaklı mobbing sınıflandırmasına katılımcıların katılma düzeyi kesinlikle katılmıyorumdan-kesinlikle katılıyorum beşli likert ölçeği şeklinde oluşturulmuştur. Araştırmada 37 öğrenciden değerlendirilebilir nitelikte veri toplanmıştır. İstatistik testler yardımı ile mobbingi oluşturan unsurların önem düzeyleri ve katılımcıların katılma düzeylerinin homojenliği değerlendirilmiştir. Bireysel özelliklerden yaş değişkeni açık uçlu sorulmuş olup yoğunlaşma yerlerine göre üç guruba ayrılmıştır. Aynı şekilde herhangi bir kurumda ne kadar süre ile çalışıyor oldukları bilinmediğinden çalışma süreleri ve idari görevleri de açık uçlu sorulmuştur. Verilen cevaplara göre yoğunlaşma noktalarına göre gruplandırılmıştır. Araştırmada yer alan ifadeler istatistik yöntemlerle test edilerek ilişki ve fark analizleri yapılmıştır.

7. BULGULAR

Araştırmada uygulanan anket formunun SPSS programı ile analiz edilmesi sonucunda katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin yüzdeleri, mobbing algılarına ilişkin değerlendirmelerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Diğer yandan demografik özellikler ile ifadeler arasında ilişki aranmış dört madde dışında ilişki bulunmamıştır.

Araştırma katılanları bireysel özelliklerine ilişkin bulgular aşağıdaki çizelgede yer almaktadır. Yaş değişkeni ile çalışma süresi değişkeninin yıllara göre histogramları Çizelge 1'de ayrıca verilmiştir.

Çizelge 1: Katılımcıların bireysel özelliklere ilişkin bulgular

Bireysel Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	20	54,1
	Erkek	17	45,9
Yaş	23-28	9	24,3
	29-34	20	54,1
	35 - 46	8	21,6
Medeni durum	Evli	15	40,5
	Bekâr	19	51,4
Çalışma süresi	4 yıl ve altı	19	51,4
	5 yıl ve üzeri	16	43,2
İdari görev	Üst düzey	16	43,2
	Alt düzey	21	56,7
Meslek	İ.K.	7	18,6
	Diğer	23	62,1
	Belirtilmemiş	7	18,6

Çizelge 1’de katılımcıların cinsiyet, yaş ve çalışma süreleri ve idari görevleri yer almaktadır. Buna göre lisansüstü insan kaynakları öğrenimi görenlerin % 54,1 kadındır. % 54,1 i 29-34 yaş aralığındadır. Yaş yoğunlaşmasının 29-34 yıl aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yaş dilimi katılımcılar arasında yer alan bu gurubun kariyerlerinin ortasında oldukları anlamına gelmektedir. Kariyerlerinin ortasında insan kaynakları öğrenimi görenlerin bu alanla ilişkili oldukları anlamına gelmektedir. %51,4 ü 5 yıldan az çalışma süresine sahiptir. Katılımcıların meslekleri sorulmuş olup çoğunluğunun İ.K olması beklenirken %18,6 oranı bu alan da çalışmaktadır. Mesleği belirtilmemiş olan gurup ise boş bırakmış ya da çalıştığı sektörü yazmıştır. Bu nedenle değerlendirilirken belirtilmemiş olarak işaretlenmiştir.

Çizelge 2: Mobbingi oluşturan unsurların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

	Mobbingi oluşturan unsurlar	A.ort.	s.s.
1	Her hangi birisi ile konuşulurken üstü kapalı, imalı sözler kullanılması	3,162	,897
2	Yapılan iş doğru ve yerinde bile olsa, aşağılanma veya hor görülme	3,594	1,553
3	Her hangi birisi hakkında dedikodu yapılması	3,297	1,151
4	Her hangi birinin fikirlerini beyan etmesinin işyerindeki üstü tarafından engellenmesi	3,756	1,320
5	Her hangi birinin fikirlerini beyan etmesinin işyerindeki diğer çalışanlarca engellenmesi	3,371	1,238
6	Her hangi birisi ile konuşulurken, yüksek sesle, bağırarak konuşulması	3,297	1,175
7	Her hangi birisi ile konuşulurken, dik bakışlar ve el kol hareketleri yapılması	3,324	,973
8	İşyerinde sürekli olarak sözünün kesilmesi ve susturulması	3,486	1,346
9	İşyerinde bazıları ile çeşitli konularda iletişim kurma şansı tanınamaması	3,432	,958
10	İşle ilgili diğer çalışanlardan sürekli sözlü tepki veya tehditlere maruz kalınması	3,944	1,286
11	İşle ilgili olarak üstlerden sürekli sözlü tepki veya tehditlere maruz kalınması	3,864	1,357
12	İşyerinde yazılı tehditlere maruz kalınması	3,257	1,596
13	İşyerinde çalışanların iletişim kurmayı reddetmesi	3,205	1,273
14	Bazı durumlarda herhangi bir çalışanın varlığının göz ardı edilmesi	3,459	1,386
15	Bazı çalışanların konuşmuyor olması	3,194	1,327
16	Yerinin değiştirilip çalışma arkadaşlarınızdan ayrı bir odaya alınması	3,216	1,356
17	Hakkında iftira ve yalanlar söyleniyor olması	3,567	1,463
18	İşyerinde amirlerce politik veya dini görüşler sebebiyle baskı gösterilmesi	3,648	1,476
19	Her hangi birisini çalışanlar politik görüşü ve inançları nedeni ile sürekli eleştiriyor olması	3,472	1,424
20	İş performansı ve yeteneği kötü niyetli kişiler tarafından engelleniyor olması	3,378	1,381
21	Her hangi birisinin işyerinde verdiği kararlar sorguluyor olması	3,027	1,142
22	Hitap edilirken onur kırıcı sözler söyleniyor olması	3,729	1,521
23	İş yerinizde yıldırma, sözel baskı ve tacizlerin bir örgüt stratejisi haline gelmesi sizi rahatsız eder.	4,405	1,141

Araştırma anket formunda oluşturulan beşli likert ölçeği (kesinlikle katılmıyorum-1 den kesinlikle katılıyorum-5 e kadar numaralandırılmıştır.) ile katılımcıların mobbing olarak kabul edebilecekleri ifadelere katılma düzeylerinin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları yer almaktadır. Çizelge 2 de mobbingi oluşturan unsurlar incelendiğinde değerlendirmeler (3,02) kısmen katılıyorumla, (4,4) kesinlikle katılıyorum arasında değişmektedir. İfadelere katılım

düzeylerinin homojenliğine bakıldığında standart sapmalarının bazı maddelerde oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum değerlendirmelerde katılım düzeylerinin değişken olduğunu göstermektedir. Buna göre mobbing algısı katılımcılar arasında farklılık göstermektedir denilebilir. Bu durumun değerlendirilmesinde mobbing kavramının kapsadığı davranışların neler olduğunun bilinmediği anlaşılabilir. Bunun yanında mobbing algısı kişiden kişiye değiştiği gibi kültürden kültüre de değişiklik gösterdiği göz önünde tutulmalıdır. Şiddetin tacizin yaygın olduğu yerlerde hakaret ve benzeri sözlü saldırılar önemsiz gibi kabul edilebilir. Bu durumun değerlendirilmesinde toplumun şiddet ve suç istatistiklerinin de gözden geçirilmesinde fayda vardır. Bu ve benzeri veriler yardımı ile yorum yapmak daha sağlıklı olacaktır. Çizelgede oldukça önemli mobbing unsurlarında 2,12 ve 22 maddelerde görüldüğü gibi standart sapmalar 1,5 üzerinde katılımcı görüşleri birbirinin zıddı olacak düzeyde çelişkilidir. İnsan kaynakları uzmanlığı alanında öğrenim gören bireyler arasında bile böylesine büyük farklılıklar oluşması bu bireylerin her hangi bir moobing durumunda bir birinin zıddı olabilecek düzeyde değerlendirme ve yorum yapabilecekleri anlamına gelmektedir. Bu durum ise birçok konuda mağdura destek olunamayacağı anlamına gelmektedir. Subjekif değerlendirmeler sonucunda mağdurun ve diğer çalışanların aynı mobbing baskısı karşısında farklı yaklaşımlar gerçekleşmesi durumunda kayırma, ayrımcılık ve gözden kaçırma gibi diğer sonuçlara neden olması muhtemeldir.

Çizelge 3: Mobbingi oluşturan unsurların bireysel özelliklere göre karşılaştırılması

			n	A.ort	s.s	t	p
7. madde	Cinsiyet	Erkek	17	2,9412	,89935	-2,341	,025
		Kadın	20	3,6500	,93330		
15. madde	Medeni Durum	Evli	19	2,7895	1,31567	-2,652	,012
		Bekâr	14	3,9286	1,07161		
5. madde	Çalışma Süresi	4 yıl ve altı	18	2,8889	1,13183	-2,471	,022
		5 yıl ve üzeri	15	3,8667	1,18723		
19. madde	İdari Görev	Üst düzey	16	2,9375	1,23659	,475	,042
		Alt düzey	20	3,9000	1,44732		

Çizelge 3'te mobbingi oluşturan unsurlar ile bireysel özellikler arasında ilişki aranmış olup yalnızca aralarında fark olan özellikler çizelgede verilmiştir. Buna göre cinsiyette göre 7. Maddede, medeni duruma göre 15. Maddede, çalışma sürelerinde 5. Madde ve idari görev düzeyine göre de 19. Maddede anlamlı farklar çıkmıştır. Cinsiyete göre 7.maddede *Her hangi birisi ile konuşulurken, dik bakışlar ve el kol hareketleri yapılması* kadınların mobbing olarak algılama düzeyleri erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. 15.maddede *Bazı çalışanların konuşmuyor olması* ise bekârların evlilere oranla mobbing algılamaları yüksek çıkmıştır. Çalışma sürelerine göre yapılan analizde 5.maddede *Her hangi birinin fikirlerini beyan etmesinin işyerindeki diğer çalışanlarca engellenmesi* beş yıl ve daha uzun süre çalışanlarca mobbing olarak algılanma düzeyi yüksek çıkmıştır. İdari görevli olma durumuna göre ise 19.maddede *Her hangi birisini çalışanlar politik görüşü ve inançları nedeni ile sürekli eleştiriyor olması* alt düzey çalışanların daha fazla katılım gösterdiği görülmektedir. Diğer

maddelerde ise bireysel özelliklere göre yapılan t ve ANOVA testlerinden anlamlı fark bulunamamıştır. Buna göre;

h1: mobbing algısında idari görevi olma durumuna göre anlamlı fark vardır. Hipotezi bir maddede (19.madde) kabul edilmiştir.

h2: mobbing algısında çalışma süresine göre anlamlı fark vardır. Hipotezi bir maddede (5.madde) kabul edilmiştir.

h3: mobbing algısında cinsiyete göre anlamlı fark vardır. Hipotezi reddedilmiştir.

h4: mobbing algısında yaşa göre anlamlı fark vardır. Hipotezi reddedilmiştir.

h5: mobbing algısında medeni duruma göre anlamlı fark vardır. Hipotezi bir maddede (15.madde) kabul edilmiştir.

8. SONUÇ

Araştırma bulguları incelendiğinde insan kaynakları öğrenimi görenlerin önemli bir kısmının mesleki yaşantılarına başladıkları ve kariyerlerinin ortalarına geldikleri anlaşılmaktadır. Buna karşın insan kaynakları öğrenim görenlerin sadece %18'i insan kaynakları biriminde uzman ya da yönetici konumundadır. Diğerleri bu alan dışında görev yapmaktadırlar. Bu durum mobbing algısına yönelik yapılan çalışmamızı sekteye uğratmaktadır. Çünkü araştırma temeli, öğrenim görenlerin insan kaynaklarında kariyer yapıyor ya da yapacak olmaları üzerine tasarlanmıştır. Buna karşın katılımcıların önemli oranı % 90'ı herhangi bir işte çalışmakta ve bunların % 43'ü beş yıldan daha uzun süreli çalışmaktadır. O halde çalıştıkları kurumlarda mobbing ya da benzeri kişiler arası çatışma ya da baskıyla doğrudan karşılaşmış olabilirler. Dolayısı ile mobbinge yönelik bir algılarının olması beklenen bir durumdur. Ancak buna rağmen katılımcıların mobbing algılarında bir birinden uzak değerlendirmelere sahip olunmuştur.

Mobbing kavramının lisansüstü öğrenim görenlerce nasıl algılandıklarına ilişkin yapılan bu araştırmada, elde edilen bulgular incelediğinde moobbingi oluşturan unsurların tüm katılımcılarınca aynı derecede önemsenmediği anlaşılmaktadır. Bu farklılaşma herhangi bir bireysel özelliğe göre de olmamaktadır. Katılımcılar birbirlerinde oldukça farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bulguların bu şekilde oluşmasının etkenleri incelenecek olunur ise katılımcıların mobbing kavramı ile yeterince aşina olmadıkları düşünülebilir. Mobbing kavramının literatüre yeni girmesi nedeni ile kurumlarda karşılaşılan örneklerin görülmesi, kabullenmesi ve kavranması da zaman alacaktır. Katılımcıların özellikle meslek anlamında homojen olmaması beklenmeyen bir durum olmasına karşın mobbing algıları da birbirlerinden farklı çıkmamıştır. Belirli düzeyde uzmanlaşmış bireylerin bakış açılarının farklı olması beklenirken fark bulunamaması mobbing kavramının karşılaşılmadığı yeterince anlaşılmadığı düşünülebilir.

Örgüt içi tüm çatışmaların mobbing olmaması ise ayrı bir sorundur. Örgütte gerçekleşen çatışmalar özellikle astlar tarafından mobbing olarak algılanması ve mağdur olduklarını iddia etmeleri ile duyurulmaktadır. Oysa görev ihmallerinden kaynaklanan baskılar ve cezalandırmalar olmaktadır. Bu durumda mobbinge alakası yoktur. Mobbing olarak duyurulan bu çatışma süreci mobbinge benzeyen bir hal alıp amirin sürekli baskısı ile devam etmektedir. Bu durumun önlenmesi için yöneticilerin özellikle İnsan Kaynakları Yöneticilerinin mobbing kavramını iyi bilmeleri gerekmektedir. Araştırmada İnsan kaynakları öğrenimi gören bireylerin mobbing kavramını iyi tanımlayamadıkları anlaşılmaktadır. Bu durumda örgüt için bir zaaf olarak görülebilir.

Örgütün mobbinge başarıyla mücadele edebilmesi için mobbing kavramının nedenleri sonuçları ve mücadele yöntemlerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Önemli olan mobbingin örgütsel ve bireysel zararlarının farkında olmak ve mobbingin başarıya ulaşmadan engellenmesini sağlamaktır. Bunun için örgüt yönetici ve liderlerine ciddi görevler düşmektedir. Örgüt insan kaynakları stratejileri belirlenirken mobbing olasılığı da göz önünde tutulmalıdır. Örgütte çalışanlarına ve örgüte yönelik yakınlık ve bağlılıklarının yüksek olmasını sağlamak, mobbinge karşı örgütsel ve bireysel sessizliği bozmak karşı koymak etkili olacaktır. Mobbing mağdurunda bulunan özelliklerin ortadan kaldırılması yerine uygulayıcılarının rehabilite edilmesi ya da örgütten uzaklaştırılması faydalı olacaktır. Mobbing mağdurunda bulunan özellikler örgütlerin aradığı çalışan profiline oldukça uymaktadır. Bu nedenle sindirilmesi ya da işten uzaklaştırılması örgütün başarısının sekteye uğramasına neden olabilecektir.

Araştırma bulguları çok açık şekilde mobbing kavramının katılımcılar arasında ortak bir düzeyde değerlendirilmediğini göstermektedir. Mobbingin insan kaynakları yöneticilerinde doğru algılanmayıp zamanında müdahale edilememesi bireysel ve örgütsel kayıplara neden olacaktır. Bu durumda yapılması gerekenlerin başında lisansüstü insan kaynakları öğrenimi görenlere mobbingin ayrı bir ders olarak okutulması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, C., (2010). Çalışan Destek Programları Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 12, Sayı: 1, ISSN: 1302 – 3284.
- Aytaç, S., N. Bayram, N. Bilgel, (2005). İş Yaşamında Psikolojik Taciz Davranışının İş Stresi Üzerindeki Etkisi, 11. Ulusal Ergonomi Kongresi, İstanbul, 26-28 Aralık.
- Bilgili, A., (2012). Mobbing, Karahan Kitapevi, 2. Baskı.
- Bridge, B., (2010). Zorbalık-Mobbing, Beyaz Yayınları, 2. Baskı.
- Carnero, M. A., B. Martnezy, (2005). Economic And Health Consequences Of The Initial Stage Of Mobbing: The Spanish Case, June.
- Cicerali, L., (2011). Mobbinge Maruz Kalanların Kişilik Profillerine Bağlı Psikolojik Sağlıkta Bozulma Göstergeleri İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Çimen, H. ve F. Saç, (2017). Örgüt Başarısızlığının Nedenlerinden Biri: Mobbing Karadeniz, Vol,33 ISSN: 1308-6200.
- Davenport, N., R. Elliott, G.E. ve R.,D., (2014). Schwartz, Mobbing-İşyerinde Psikolojiktaciz, Ray Yayıncılık.
- Dündar, T., (2010). Sağlık Çalışanlarının Yıldırma Maruz Kalmalarında Hastane Etik İklimi İle Sosyo-Demografik Özelliklerin Rolü: Bolu İli Hastanelerinde Bir Araştırma. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Einarsen, S. (2000)., Harassment And Bullying At Work: A Review Of The Scandinavian Approach, Aggression and Violent Behavior, Vol. 5, No. 4, pp. 379–401.
- Einarsen, S. ve Skogstad, A. (1996). Bullying At Work: Epidemiological Findings In Public And Private Organizations. European Journal Of Work And Organizational Psychology5 (2). 185-201.
- Köse ve Uysal, (2010). Kamu Personelinin Yıldırma (Mobbing) ve Boyutları Hakkındaki Düşünceleri Üzerine Bir Çalışma: Manisa Tarım İl Müdürlüğü Örneği, Sosyal Bilimler 8/1 S .261-276.
- Leyman, H. (1996). The Content and Development Of Mobbing At Work. European Journal Of Work and Organizational Psychology, 5 (2).
- Rayner, C., ve Hoel, H. (1997). *Summary Review Of Literature Relating To Workplace Bullying*. Journal Of Community & Applied Social Psychology, 7, S.
- Ølafsson, R. F., H. Jóhannsdóttir, (2004). Coping With Bullying in The Workplace: The Effect Of Gender, Age And Type Of Bullying, British Journal Of Guidance&Counselling, ,Vol. 32 Issue 3, Aug., ss.319-333.
- Özler, A. ve Şahin, Mobbing'in Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 22, 2008.
- Tutar, H., (2004). İş Yerinde Psikolojik Şiddet, Platin Yayınları Ankara.
- Yaman, E., (2009).Yönetim Psikolojisi Açısından İşyerinde Psikoşiddet-Mobbing, 1.Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yavuz, H. (2007). Çalışanlarda Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısını Etkileyen Faktörler: Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Üzerine Bir Araştırma Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zapf, D., (1999). Organisational, Work Group Related and Personal Causes Of Mobbing/Bullying At Work, International Journal Of Manpower, 20,1/2, S.S.70-85.

MONDROS MÜTAREKESİNDEN TBMM'NİN AÇILIŞINA KADAR GELİŞEN OLAYLARDA MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN LİDERLİĞİ

Oğuz KALELİOĞLU¹

ÖZ

Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918'de imzalandı. TBMM, 23 Nisan 1920'de açıldı. İki tarih arasında geçen 1 yıla yakın sürede gelişen olaylar, Millî Mücadelenin en zor dönemini kapsamaktadır. Bu dönem yokluklar ve çaresizlikler dönemiydi. Mondros Mütarekesi ile Türk Ordusu dağıtılmış, silahları alınmış ve ülke tamamen işgal edilmişti. Bütün menfi şartlara rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın liderlik vasıfları, yüksek azim ve kararlılığı yıllardır süren savaşlardan perişan çıkan hasta ve yoksul Türk Milletine güven ve ümit vermiş. Millet; Onun liderliğinde toplanarak ölüm kalım savaşına katılmış ve bütün düşmanları ve işbirlikçi İstanbul hükümetini tasfiye ederek vatan topraklarını kurtarmış, hem hürriyetine kavuşmuştur hem de açtığı meclis ile Yeni Türk Devletinin temellerini atmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde, kararlılığı her olayda görülür. Samsun'a çıkmayın! Kongreleri yapmayın! İngilizler tutuklayacaklar ikazlarına rağmen, yapmıştır. Yüksek ikna kabiliyeti özellikle; ABD'li General Harbour'la Sivas'ta görüşmesinde, Amasya Mülakatında ve Misak-ı Milli'nin (Milli Ant) ilanında görülür. İdama mahkûm edilmişken, Ankara'ya gelişi Millî Mücadelenin liderliğini alışı, İstanbul'un işgalinden sonra İngiliz subaylarını tutuklatması Onun liderliğinin yüksek cesaret ve sorumluluğu alma özelliklerini gösterir. Ayrıca her olayda inisiyatif kullanması onun diğer bir liderlik vasfıdır.

Anahtar Kelimeler: Mondros, Millî Mücadele, Misak-ı Milli, Amasya Mülakatı.

MUSTAFA KEMAL PASA'S LEADERSHIP IN DEVELOPING EVENTS FROM THE MONDROS ARMISTICE AGREEMENT TO THE OPENING OF THE TBMM ABSTRACT

Mondros armistice agreement signed on October 30, 1918. and The Great National Assembly opened at 23 April 1920. Between these two dates covered the most difficult period of the Turkish National Struggle. This period was absences and incurables. Turkish army had handed out, picked up weapons and the country occupied (took over). Relevant To all negative conditions, Mustafa Kemal Pasa's leadership qualification, resolution and determination gave trust and hope to Turkish Nation whom were devastated from long term wars. Turkish people gathered under his leadership and joined the war of death and death and saved the homeland by liquidated the all enemies and the İstanbul government. Although liberated them and opened the Turkish National Assembly which meant that the new Turkish State's be founded. Mustafa Kemal Pasa's determination is seen in every case. Do not go to Samsun!, Do not make conventions!, despite the warning that the British would arrest, he did. His high persuasiveness seen, especially in his meeting with American General Harbour in Sivas, Amasya Interview and Misak-ı Milli Anthem. When he sentenced to execution, came to Ankara and took the leadership of the National Struggle, arrested the British officers after the invasion of Istanbul showed that his leadership's high courage and responsibility. In addition, using any initiative in any case is another qualification of his leadership.

Key Words: Mondros, National Struggle, Misak-ı Milli, Amasya Interview

¹ Yrd. Doç.Dr. Ufuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Öğretim Üyesi, gazioguz@gmail.com

1. GİRİŞ

Millî Mücadelenin en yoğun şekilde geçtiği ve en sancılı dönemi kapsayan Mondros Mütarekesinden, TBMM'nin açılmasına kadar geçen zamandaki gelişmelerdir. Bu dönem bazı devletlerin tarihini kapsayacak kadar siyasi ve askeri olaylarla doludur. Millî Mücadelenin en zor dönemini kapsayan bu sürede, ordular dağıtılmış, silahları elinden alınmış ve vatanın her köşesi işgal edilmiştir. Bu dönemde gelişen olaylar tarih sırası ile ele alınırsa;

1: Mondros (Ateş-Kes) Mütarekesi (30 Ekim 1918)

2. İşgaller

3. Mustafa Kemal Paşanın Samsun'a çıkması (19 Mayıs 1919)

4.Kongreler;

5. M. Kemal Paşanın ABD'li Tümgeneral James Harbord'u ikna etmesi

6. Amasya Mülakatı

7. M. Kemal Paşanın Ankara'ya gelişi

8. Misak-ı Millinin Meclis-i Mebusan tarafından ilanı

9. Londra Konferansı

10. İstanbul'un işgali ve M. Kemal Paşanın karşı tedbir alması

11. Fetvalar savaşı

12.TBMM.'nin Ankara'da açılması (23 Nisan 1920)

Olayların teker teker ele alınıp incelenmesi bütün menfi şartların nasıl kararlılık ve azimle aşıldığını ve kurtuluşa ulaşıldığını göstermektedir.

2. MONDROS (ATEŞ-KES) MÜTAREKESİ (30 Ekim 1918)

Mustafa Kemal Paşanın Samsun'a çıkışından önceki olayların incelenmesi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Birinci Dünya Harbinden yenik çıkan Osmanlı Devleti İngiltere ile 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesini imzalamak zorunda kalmıştır. Limni Adasının Mondros Limanında, Agemennon Zırhlısında, İngiltere'nin Ak Deniz Filosu Komutanı Tümamiral Calthrope ile Osmanlı Bahriye Nazırı (Deniz Bakanı) Dz. Alb. Hüseyin Rauf Orbay tarafından 25 Madde olarak imzalanmıştır.

İngiltere'nin Akdeniz Filosu Komutanı Tümamiral Calthorpe tarafından bu mütareke çok acele ve adeta emrivaki gibi Osmanlı Heyetine İmzalatılmıştır. Aslında bu mütareke bütün müttefiklerin onayı alınarak yapılmalıydı. Fransa, İngiltere'nin bu tutumundan daima rahatsızlık duymuştur. Bunu önlemek için Amiral Calthrope, Mondros Mütarekesinin bir suretini, muvafakatini almak üzere, Doğu Ordular Komutanı General Francet d'Esperey'e, bir kurye ile göndermiş, ancak kurye bilinmeyen bir sebepten İngiliz hatları içinden çıkamamış, orada tutulmuştur.² Amiral Calthrope, kuryenin dönüşünü beklemeden sonuca varır. Bu maksatlı tutumun amacı; İngiltere'nin tek başına Doğu Siyasetini yürütmek hedefi ve Fransa'yı devre dışı bırakma gayretidir. Mondros Mütarekesi,1071 yılından beri Anadolu'da hür yaşayan

² Berthe G. Gaulis, Çankaya Akşamları, I nci Cilt, Cumhuriyet Yayınları, Türkçesi Firuzan Tekil, Ocak-2001, s.77

Türklüğün en büyük esaretidir ve Türk varlığının yok olması için İngilizler tarafından hazırlanan bir mütarekedir.

Bu mütareke; adeta Batının “Şark (Doğu) Sorunu” adını verdiği, Türklerin Anadolu’dan atılmalarını, geldikleri yere, Asya içerlerine sürülmelerini öngören bir planın uygulanmasıdır. Osmanlı yönetimi başta olmak üzere hemen herkes uzun harp yıllarının verdiği yorgunluk ve yenilgilerle barış oldu diye sevindiler. Tehlikeyi ilk defa gören ve Mondros Mütarekesini kabul etmeyen Mustafa Kemal Paşadır. M. Kemal Paşa yeni sadrazam Ahmet İzzet Paşadan Mondros Mütarekesinin şartlarını ister. A. İzzet Paşa, mütareke şartlarını başlangıçta göndermek istemez Ancak M. Kemal Paşa ısrar eder ve mütareke şartlarını Adana’da Telgraf başında sabaha kadar bekleyerek, 31 Ekim 1918 ’de öğrenir.

Yıldırım Ordular Gurubu (YOG) Komutanı Alman Gn. Liman von Sanders Filistin Cephesi çökünce Adana’ya kaçmış ve Mustafa Kemal Paşayı Adana’ya getirterek emir komutayı kendisine devretmiştir. Bu teslim sırasında Liman von Sanders **“Yenildik şimdi her şey bitti”** deyince, Mustafa Kemal Paşa; **“Savaş müttefiklerimiz için bitmiş olabilir. Bizim bağımsızlığımızın savaşı, şu anda başlıyor”** diye cevap vermiş ve O tarihte İstiklâl savaşının kararını vermiştir.³

Mustafa Kemal Paşa, Mütarekenin maddelerini okuyunca, tehlikeyi hemen sezer ve Sadrazam Ahmet İzzet Paşaya, Harbiye Nazırı Cevat Paşaya, bütün Komutanlıklara ve Valiliklere telgraflar çekerek, Mütarekenin Türkün ölüm fermanı olduğunu silah ve mühimmatın İtilaf kuvvetlerine teslim edilmemesini, asıl savaşın bundan sonra başlayacağını bildirir. Mustafa Kemal Paşa’nın silah arkadaşları bile çaresizlik içinde teslimiyete girerler. Yalnız Mustafa Kemal çocukluğundan ve gençliğinden beri teslimiyeti kabul etmeyen ruh haliyle, istiklâli kazanıncaya kadar mücadeleye devam kararı verir. Ancak İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal ’in Anadolu’da başlattığı mukavemet etme kararından rahatsızdır. Çünkü İngilizlerin İskenderun ve havalisini işgal niyetlerine karşı Mustafa Kemal Paşanın 6 Kasım 1918’de İstanbul’a çektiği telgrafta; **“İngilizlerin İskenderun’a asker çıkarma teşebbüslerine ateşle karşı konulması için emir verdiğini...”** bildirmesi üzerine, İstanbul hükümeti rahatsız olmuş ve YOG komutanlığını 7 Kasım 1918’de kuruluşun çıkarmış, M. Kemal Paşayı da Harbiye Nezareti emrine almış ve İstanbul’a çağırmıştır.⁴

3. MUSTAFA KEMAL PAŞA İSTANBUL’DA

İstanbul’a geldiğinde toplarını saraya çeviren İtilaf Devletlerinin 55 zırhlı gemilerinin (22 si İngiliz, 12 si Fransız, 17 si İtalyan ve 4 ü Yunan harp gemisi idi)⁵ arasından 13 Kasım 1918’de

³ Askeri Yönü ile Atatürk, T.C. Gnkur. A.T.S.E, Bşk. lığı Atatürk Serisi Yayınları No: 14, s. 53, Ankara-1981, Lord Kinross, Atatürk, 3 ncü Baskı, 1965, s.130

⁴ Atatürk, Gnkur. A.T.S.E. Bşk. lığı Ankara, Gnkur. Basımevi. 1980, s.116.

⁵ Atatürk, age. s.58.

Kartal isimli küçük bir motorla geçerken, gözyaşlarını tutamayan yaveri Cevat Abbas'a, Mustafa Kemal Paşa hiç inancı sarsılmadan, "**Geldikleri gibi giderler**" demiştir.⁶

M. Kemal Paşa İstanbul'da uzun süren savaşların yorgunluğuna rağmen hiç dinlenmeden Meclisi Mebusan'a gitmiş mebusları mücadeleye ikna etmeye çalışmış, Padişah Vahdettin ile görüşmüş, kamuoyunu aydınlatmak için Fethi Okyar'la birlikte "Minber" gazetesini de çıkarmış, Fevzi (Çakmak) Paşa ve İsmet (İnönü) Beyle görüşmüştür.⁷

Osmanlı Devleti'nin İngiltere ile imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesi; "**Müttefikler güvenliklerini tehdit eden herhangi bir bölgeyi işgal edeceklerdi**"⁸ İngilizler Karadeniz Bölgesinde silahlı Müslüman çetelerin masum Rum ve Ermenileri katlettiklerini iddia ederek, İstanbul Hükümeti asayışı sağlayamazsa Pontus bölgesini (Samsun'dan Batum'a kadar) işgal edeceklerini bildirdiler. Bu bölgede asayışı sağlama ihtiyacı iki ayrı yönden gerekli oldu. İstanbul Hükümeti yönünden;

- a. Pontus (Kara Deniz) bölgesinde çıkan karışıklıkları önlemek.
- b. Hükümet işlerine karışan Mustafa Kemal Paşayı İstanbul'dan uzaklaştırmak,
- c. Dirayetli bir komutan olarak asayışı sağlayabileceğine inanılan ve bölgeye gitmeye istekli bir kişi olduğu için Mustafa Kemal Paşa, Padişah Vahdettin tarafından mecburen görevlendirildi. Yoksa Millî Mücadeleyi başlatması için gönderilmedi.

Mustafa Kemal Paşa yönünden;

-İstanbul Hükümetinin ve Padişahın ülkenin kurtuluşu için hiçbir şey yapamayacağını gördüğünden,

-Millî Mücadeleyi Anadolu'da başlatmaktan başka bir çare olmadığına inandığından, Samsun'a çıkmaya karar vermiştir. Ancak Asayiş görevi aldığına göre bölgedeki valilere de emir verme yetkisini talep etmiştir. Çaresiz Padişah bu isteği de kabul etmiştir.

4. MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN SAMSUN'A ÇIKMASI (19 Mayıs 1919)

M. Kemal Paşa, müfettişlik karargahını teşkil eden; 16 subay ve 2 şifre memuru, toplam 18 kişi ile, aslında tamamı astsubay, erbaş, er ve sivil memur olarak toplam 55 kişi ile 16 Mayıs 1919 günü öğleden sonra Bandırma vapuruyla Karadeniz'e açıldı. Mustafa Kemal Paşa bu mevcutla, 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıktı. Samsun'a çıkan müfettişlik karargâhındakilerin görevleri;

1. Mustafa Kemal Paşa- 9. Ordu Komutanı (9. Ordu Müfettişi)

2. Yüzbaşı Cevat Abbas Gürer- Müfettişlik Başyaveri

3. Yüzbaşı Ali Şevket Öndersev- Müfettişlik Yaveri

4. Üsteğmen Muzaffer Kılıç- Müfettişlik ikinci Yaveri

5. Kurmay Albay Kazım Dirik- 9. Ordu ve Müfettişlik Kurmay Başkanı

6. Üsteğmen Hayati- Kurmay Başkanı Emir Subayı

⁶ Cevat Abbas Gürer'in hatıralarından naklen; "Ebedi Şef Kurtarıcı Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak, Cevat Abbas Gürer, 1939, s.164-165)

⁷ Falih Rıfkı Atay, 19 Mayıs, Ankara, 1944, s.12.

⁸ Acun Fatma, Edi., Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi, Hacettepe Üniversitesi AİTE Öğretim Üyeleri, Siyasal Kitabevi, Ankara-2011, s.17

7. Kurmay Albay Mehmet Arif Ayıcı -Kurmay Başkan Yardımcısı
8. Kurmay Binbaşı Hüsrev Gerede- Birinci Şube Müdürü
9. Topçu Binbaşı Kemal Doğan -Müfettişlik Topçu Kumandanı
10. Tabip Albay İbrahim Tali Öngören-Ordu Sıhhiye Başkanı
11. Tabip Binbaşı Refik Saydam- Sıhhiye Başkan Yardımcısı
12. Yüzbaşı Mustafa Süsoy- Karargâh Komutanı
13. Yüzbaşı Mümtaz Tünay- Karargâh subayı
14. Yüzbaşı İsmail Hakkı- Karargâh subayı
15. Üsteğmen Abdullah- İaşe Subayı
16. Birinci Sınıf Kâtip Faik Aybars- Şifre Kâtibi
17. Dördüncü Sınıf Kâtip Memduh- Şifre Kâtibi Yardımcısı
18. **Kurmay Albay Refet Bele- Sivas'taki 3. Kolordu Komutanı**
19. Üsteğmen Hikmet Gerçekçi Kurmay Albay Rafet Bele'nin yaveri

Bir İngiliz torpidosunun bombalayacağı ihbarına aldırılmadan yola çıktı. Kaptan İsmail Hakkı beye kıyıya yakın seyretmesini ve gerekirse vapuru karaya oturmasını, kendilerinin kıyıya çıkarak kara yolunu takip edeceklerini bildirdi. İngilizler, Çanakkale'de kendilerini perişan eden Mustafa Kemal Paşanın gideceğini fark edince, hemen geri çağırdılar ve arkasına iki İngiliz torpido botunu göndererek, Bandırma vapurunu yakalamasını istediler. Yetişemeyince İngiliz İşgal kuvvetleri komutanı Gn. Milne, Samsun'daki Tabur Komutanı İngiliz Binbaşı Salter'e M. Kemal Paşayı daha gemiden inmeden tutuklamasını emretti. Emrinde 1 Piyade Taburu 800 kişi kadar kuvveti olan İngiliz Binbaşı Salter⁹ vapura çıktı. Mustafa Kemal Paşayı görünce adeta şaşkına döndü ve selam vererek “**Taburumla emrinizdeyim Paşam**” dedi. İstanbul'a çağrılıp askeri mahkemede yargılanan İngiliz Binbaşı savunmasında “Gücünüz varsa siz gidin tutuklayın” dedi ve beraat etti.

Galip devletler Mondros Mütarekesinin 7. Md.'ni yani “Müttefikler güvenliklerini tehdit eden herhangi bir bölgeyi işgal edeceklerdi” verdiği yetkiyi bahane ederek Anadolu'yu işgale başladılar.

5. İŞGALLERİN BAŞLAMASI

İlk işgaller sırası ile

İngilizlerin Musul'u İşgal etmeleri (3 Kasım 1918);

Musul'u savunan 6. Ordu Komutanı Ali İhsan (Sabis) Paşa İngiliz taarruzlarını durdurmuş ve Musul'u İngilizlere vermemiştir. Bu yüzden İngilizler, İstanbul Hükümetine baskı yaparak, Ali İhsan Paşa Sadrazam tarafından İstanbul'a Harbiye Nazırı yapılmak üzere çağrılmış ve bir İngiliz müfrezesi kendisine Adana'dan itibaren İstanbul'a kadar nezaketle refakat etmişti. Fakat Haydarpaşa Garına indiğinde tutuklanarak Malta Adasına sürülmüştür. İngilizler hile ile 6. Ordu Komutanını ele geçirdikten sonra Musul'u 3 Kasım 1918'de işgal etmişlerdir.

⁹ Hv.Pl't Alb. Kemal İntepe hatıraları, 1941, İngiltere'de pilotaj Eğt. İrt. Sb. Bnb.Salter'den naklen.

Mustafa Kemal Paşanın, mütareke hükümlerine uyulmamasını, silah ve mühimmatın müttefiklere teslim edilmemesini ve Komutanların birliklerinin başından ayrılmamasını isteyen emirlerinin doğruluğu ortaya çıkmış oldu.

Antalya'nın İtalyanlar tarafından işgali (28 Mart 1919);

İtalyanlar, I. Dünya Harbine İtilaf Devletleri safında girme şartı ile İzmir ve Antalya'yı işgal etme vaadini almışlardı. İtilaf Devletleri, aralarında yaptıkları gizli antlaşmalardan St. Jean Maurienne Antlaşmasına göre; İzmir ve civarını İtalyanlara vermişlerdi. Ancak 18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansında İtalya, İzmir'in İngilizler tarafından Yunanlılara verildiğini öğrendi. Hâlbuki İngiltere, Yunanistan'a kendi yanlarında savaşa girmeleri halinde Kıbrıs Adasını vermeyi vadedmişti. İngiltere'nin ikili oynadığını gören İtalya kendisine St. Jean Maruienne Antlaşması ile bırakılan yerleri de kaybetmemek için işgale başladı. 28 Mart 1919'da bir İtalyan savaş gemisi 300 İtalyan askerini Antalya'ya çıkardı. Askeri birliklerin ve halkın tepkisini çekmemek için İtalyanlar halka yakın davrandılar, işe dağıttılar. Halkın işgale karşı bir tepkisini görmeyen İtalyanlar, Yunanlılardan daha çabuk davranarak 11 Mayıs 1919'da Kuşadası, Muğla ve Köyceğiz'e de çıkarma yaptılar.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali (15 Mayıs 1919);

Yunanistan Başbakanı Venizelos Megali İdea'nın (Büyük Ülkü) hedeflerinden biri olan İzmir'i almak istiyordu. Ancak, İtalya, Fransa hatta ABD, İzmir'in Yunanistan'a verilmesine karşı idiler. Venizelos İngiltere Başbakanı Lyold George'un kendisine destek vereceğine güveniyordu. Çünkü; Onunla şahsi bir dostluk kurmuştu. Lloyd George'un asıl mesleği avukatlıktı ve Londra'daki bürosunun ortağı Rum Sir John Stravidis idi. Avukat Stravidis Venizelos'u, L. George'a daha bakan olduğu zaman tanıştırmıştı. L. George, Venizelos'a hayrandır ve Megali İdeayı gerçekleştirmeyi adeta "İngiltere'nin Milli Politikası" yapmıştır.¹⁰ Böylece L. George'tan aldığı destekle, Venizelos 18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansında Müttefiklerden İzmir'in Yunanistan'a verilmesini istedi. İngiltere, Yunanistan'a kendi saflarında harbe girmesi halinde, Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeyi vadedmişti. Ancak Kıbrıs; hem İngiltere'nin Deniz Hâkimiyet Teorisine göre elde tutması gereken önemli bir ada, hem de Ortadoğu'nun zengin petrol bölgelerine ve kontrolüne almak istediği Müslüman âlemine yakın bir üs olması yönünden İngiltere'nin elinde kalmalı idi.

İngiltere, Yunanistan'a Kıbrıs yerine İzmir'i vermek istedi. İngiltere'nin bu iki taraflı politikası Fransa ve İtalya'yı rahatsız etmişti. ABD Başkanı Wilson bile bu konuya itiraz etmişti. Ancak Venizelos, Paris Barış Konferansında götürdüğü kalabalık bir heyetle İzmir'in ve Batı Anadolu'nun Elen (Yunan) toprağı olduğunu, burada yaşayan Rumların ve Hıristiyan halkın Türk ve Müslümanlardan çok olduğunu iddia etti. Venizelos bu konudaki iddiasını Fener Rum Patrikhanesinin tahrif edilmiş istatistiklerine dayandırıyor.¹¹

¹⁰ Jean Leune (Jan Lön), Megali İdea'nın Yalancı Cenneti, Çev. Ali Reşat, Librairie Plume,1923, Paris Kasım 1945,Kurtiş Matbaacılık San. ve Tic.Ltd.Ş.İstanbul.

¹¹Gotthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri,Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011- Ankara, s.50

Halbuki gerçek çok farklı idi; İzmir'in de dahil olduğu Aydın Sancağında Türk nüfusu 1.249.067, Rum nüfusu ise 299.097 idi. Menteşe yani bugünkü Muğla'da 188.916 Türk'e karşılık, 19.923 Rum bulunuyordu. Bütün Osmanlı toprakları üzerinde Rum Nüfusu İstanbul dâhil Türk nüfusunun %9'unu geçemiyordu¹² İzmir bu yalana dayalı istatistiklerle Yunan Ordusu tarafından 15 Mayıs 1919 sabahından itibaren işgal edildi. Bir günde İzmir ve civarında 6000 masum silahsız Türk kadın çocuk katledildi.

İzmir'in işgalini Fransızların Adana, Maraş, Antep ve Urfa'yı işgalleri (29 Ekim 1919) takip etti. Mustafa Kemal Paşa olacakları herkes den önce görmüş ve bütün yetkili makamları uyarmıştı. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkınca ilk iş olarak,

(1) Canik (Samsun Mutasarrıfını-Valisini) görevden almış, yenisini atamıştır.

(2) Karadeniz bölgesinde Müslüman halkı katleden Ermeni ve Rum çeteleri ile mücadele eden Topal Osman'la görüşmüş ve onu desteklemiştir.

(3) Bölgede 43 Rum ve Ermeni silahlı çetesinin olduğunu, bu çetelerin masum ve silahsız Müslümanları katlettiklerini" bildiren telgrafi İstanbul'a çekmiştir.

(4) Havza kasabasına gitmiş buradan İzmir'in işgalini ve diğer işgalleri protesto etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa İstanbul Hükümetinin beklediği gibi Karadeniz Bölgesindeki asayişsizliği önlemeye değil, kafasında planladığı kurtuluşu gerçekleştirmek üzere Samsun'a çıkmıştı. Bütün milleti mücadeleye çağırarak ve esaret zincirini kıracaktı. Ancak, mücadeleye çağırdığı Anadolu, uzun savaşlar ve yokluklarla perişan haldedir. Havza Kaymakamı Refik Necdet Aktaş'ın yayınladığı notlarından bu durum bütün açıklığıyla öğreniyoruz. Daha Samsun'a çıktığının 6. günü, yani 25 Mayıs 1919'da Havza yolunda ilerlerken bindiği araba bozulduğu için tarlasını süren bir çiftçi ile Mustafa Kemal Paşanın konuşması dikkat çekicidir;

"Hemşerim düşman Samsun'a asker çıkaracak, belki buraların hepsini ele geçirecek sen ise rahat rahat toprağını sürüyorsun" dediğinde, köylü;

-Paşa, Paşa sen ne diyorsun. Biz üç kardeş idik. İki de oğul vardı. -Kafkaslarda, Çanakkale'de hepsi elden gitti. Bir ben kaldım. Bende yarım adamım. Evde 8 öksüz ile yetim, üç dul kalmış kadın var. Hepsi benim sapanımın ucuna bakarlar. Şimdi benim vatanımda, yurdumda aha şu tarlanın ucu, düşman ora gelinceye kadar benden hayır bekleme" der.

İşte Anadolu'nun kurtuluş mücadelesine başladığı andaki durumu budur. Bu acı gerçek, Mustafa Kemal'in her şeyini kaybetmiş insanlara rağmen yüksek liderlik vasıfları ile zaferlere nasıl ulaştığı hakkında yapılacak değerlendirmeye esas teşkil etmelidir.

6. KONGRELER

22 Haziran 1919'da Amasya Tamimini yayınlamış; **"Vatanın bütünlüğü, Milletın İstiklâli tehlikededir."** Kararını bütün Yurda duyurmuştur.

¹²Türk Devrim Tarihi, Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, Gnkur. Basımevi, 1971-Ankara, s.25

23 Temmuz 1919' Erzurum Kongresini yapmış **“Vatan bir bütündür, parçalanamaz, Vatanın korunması için silahlı mücadele esastır”** İlkesini ortaya koymuştur.

11 Eylül 1919'da gerçekleşen Sivas Kongresinde ise; Millî Mücadelenin çatısını kurmuş, alınan kararlarla; **“Bütün Milli Cemiyetler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak birleştirilmiş ve Heyet-i Temsiliye seçilmiştir”**

7. ABD'li TÜMGENERAL JAMES HARBORD'U İKNA ETMESİ

ABD Başkanı Wilson'un özel temsilcisi olan Tümğ. J. Harbord, Doğu Anadolu'da kurulacak Ermeni devletinin hudutlarını tespit etmek üzere, 15'i asker, 46 kişilik bir heyetle Anadolu'ya gelmişti. M. Kemal Paşa ile bir görüşme yaptı fikrini tamamen değiştirdi ve ABD Başkanına çektiği telgrafta Ermeni Devletinin kurulamayacağını, Anadolu'da güçlü bir liderin olduğunu ABD'nin bu yeni güçle işbirliği yapmasının daha doğru olacağını bildirdi. (20 Eylül 1919)

Tümğ. J. Harbord Ermenistan'a geçince Ermeni diplomat Havisyan'ın Paris Barış Konferansına büyük bir heyetle gideceklerini söylediğinde; “Boşuna yorulmayın size tavsiyem Türklerle barış yapın, çünkü Mustafa Kemal Paşa güçlü bir lider”¹³ demiştir.

8. AMASYA MÜLAKATI (20-22 Ekim 1919)

Damat Ferit Paşanın, İşgal kuvvetlerinin isteklerini adeta kolaylaştırıcı ve Milli davaya karşı düşmanca tutumu üzerine Mustafa Kemal Paşa bütün ve Vali ve Komutanlara gönderdiği telgraflarda İstanbul Hükümetinin kararlarını dinlememelerini bildirmiş ve İstanbul Hükümetini çaresiz bırakmıştı. Bunun üzerine Damat Ferit Paşa istifa etmek zorunda kalmış yerine Ali Rıza Paşa Sadrazam olmuştu. Ali Rıza Paşa giderek güçlenen Mustafa Kemal Paşanın önderliğinde Anadolu'da oluşan gücü yanına almak üzere Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek istedi. Mustafa Kemal Paşa Amasya'da bir görüşme yapılmasını kabul etti.

Mustafa kemal Paşa Sivas Kongresinden dönüşte Amasya'ya uğradı. Burada İstanbul Hükümetinin Bahriye Nazırı Salih Paşa ve Padişah Yaveri Albay Naci Eldeniz ile bir görüşme yaptı. Mustafa Kemal Paşanın yanında Hüseyin Rauf (Orbay) ve Bekir Sami (Kunduh) beyler bulunuyordu. Görüşmelerde Mustafa Kemal Paşa Erzurum ve Sivas Kongre Kararlarının aynen kabul edilmesini şart koştu. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte olduklarını bütün Anadolu halkına göstermek isteyen İstanbul Hükümetinin bakanı Mustafa Kemal Paşanın ileri sürdüğü şartları kabul ettiğini ve Padişah Vahdettin'e kabul ettireceğine söz verdi.

Amasya Mülakatında şu kararlar alındı;¹⁴

1.Mondros Mütarekesinin imzalandığı anda tespit edilen hudutlar (Misak-ı Milli hudutları) içinde Türk Vatanının bütünlüğü ve Millet'in istiklalinin sağlanması

¹³ Kazım Karabekir, Nutuk ve Karabekir'den Cevaplar, Cilt 1-10, Emre Yayınları, İstanbul, s.76

¹⁴ Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt I.II. Ankara-2008, s.54-55

2.Fen, sanayi ve iktisadi alanlarda alınacak yardımların bağımsızlığımızı tehlikeye düşürmeyecek, milletimizin menfaatlerine zarar vermeyecek şekilde uzmanlarca tespitinden sonra meclisçe kabul edilmesi.

3.Müslüman olmayan unsurlara siyasi hâkimiyet ve sosyal dengemizi bozacak mahiyette ayrıcalıklar tanınmaması.

4.Meclis-i Mebusan'ın derhal açılmasını (İstanbul'daki Meclis-i Mebusan, Mondros Mütarekesini bahane ederek 21 Aralık 1918'de Vahdetin tarafından kapatılmıştı.) ve Meclisin Anadolu'da toplanmasını,

5.Sivas Kongresinin kararlarının Meclis-i Mebusan tarafından kabulü.

6.Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin tanınmasını (Çünkü kongrelere katılanları İstanbul Hükümeti Kuvayı Milliyeci diye tutuklatıyordu.) ve (Gizli Madde) İşgallerin protesto edilmesini, bütün ülkede miting ve gösteriler yapılmasını, Mustafa Kemal Paşa şart koşuyordu.

9. ATATÜRK'ÜN ANKARA'YA GELİŞİ (27 Aralık 1919)

Mustafa Kemal Paşa kongrelerle milli heyecanı ateşledikten sonra Ankara'ya geldi. Burada halk tarafından coşkulu bir sevgiyle karşılandı. Ankara'yı, milli mücadelenin merkezi yaptı. Mustafa Kemal Paşa'nın, Ankara'da halk ve seğmenler tarafından karşılanması, Ankara'nın milli mücadeleye katılma aşkını ve kararlılığını göstermesi yönünden dikkate değerdir. 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa ve Ankara vali vekili Yahya Galip Bey, Mustafa Kemal Paşa'yı Gölbaşı'nda karşılamışlardı. Mustafa Kemal Paşa, 27 Aralık 1919'da karlı bir kış günü Ankara'ya Dikmen sırtlarından girdi. Halk çoluk çocuk çok soğuk bir havada onu karşılamaya, bağrına basmaya gelmişti. Seğmenler milli kıyafetleri içinde;

- **“Ankara'ya hoş geldiniz Paşam.”** Dediler. Mustafa Kemal Paşa,

- **“Hoş bulduk, hayrola ağalar siz niye geldiniz?”** diye sorunca;

- **“Biz senin yolunda vatan için çarpışmaya geldik.”** Dediler. M. Kemal Paşa;

- **“Sözünüzde kararlı mısınız?”** diye sordu

. Seğmenler hep bir ağızdan adeta bir top gürültüsü gibi;

- **“Ant Olsun Paşam”** diye cevapladılar.

Halk, Dikmen sırtlarından Ulus'taki Hükümet binasına ve istasyona kadar yollara sıra olmuştu. Din adamları, başlarında Ankara Müftüsü Mehmet Rıfat Börekçi¹⁵ olmak üzere, şimdiki Opera binasının olduğu yerden istasyona dönen yola kadar, yollarda sıra ile duruyorlardı. Atatürk o zaman Ziraat Mektebi olan, şimdiki Meteoroloji Genel Müdürlüğü binasında karargâhını kurdu.

¹⁵ Ali Sarıkoyuncu, Milli Mücadelede Din Adamları, Cilt, I, (Mehmet Rıfat Börekçi hukuk ve ilahiyat mezunu âlim bir din adamı idi. Kuvayı Milliyeyi desteklediği için idama mahkum edilmişti.), s.96.

Hem vatanı işgal eden düşmanlarla hem yabancıların kışkırttığı isyancılarla hem de kendisini ve silâh arkadaşlarını idama mahkûm eden İstanbul Hükümetiyle mücadele etti.

10. MECLİS-İ MEBUSAN DA MİSAK-I MİLLİNİN İLANI (28 Ocak 1920)

Sivas Kongresinde alınan kararlardan birisi; “Meclis-i Mebusan’ın açılması ve bunun için seçimlerin derhal yapılması” idi.20-22 Ekim 1919’da Amasya görüşmelerinde İstanbul Hükümetinin temsilcisi Salih Paşa, Mustafa Kemal Paşaya Sivas Kongresinde alınan kararları kabul ederek aynen uygulanacağını taahhüt etmişti. İstanbul Hükümeti seçim kararını aynı ay içinde onaylamış ve yapılan seçim sonucunda Mustafa Kemal Paşa Erzurum’dan, Hüseyin Rauf Bey Sivas’tan milletvekili seçilmişlerdi.

Mustafa Kemal Paşa Meclisin Anadolu’da toplanmasını istiyordu. Fakat Vahdettin İstanbul’da toplanmasında ısrar etti. Padişah Vahdettin, Mustafa Kemal Paşanın muhalefetine rağmen 12 Ocak 1920’de Meclis-i Mebusan’ı İstanbul’da topladı. Mustafa Kemal Paşa Erzurum Milletvekili olmasına ve Meclis Başkanlığına seçileceğine dair garantiler verilmesine rağmen, İstanbul’a gitmedi.

Milletvekili seçilenlere de İstanbul’a gitmemelerini aksi halde, her an İngilizler tarafından Meclis-i Mebusan’ın kapatılıp Milletvekillerinin tutuklanabileceğini ikaz etti. Ancak Hüseyin Rauf (Orbay) başta olmak üzere Hüsrev Sami, Mazhar Müfit, Bekir Sami, Ömer Mümtaz, Hakkı Behiç, Kara Vasıf ve İbrahim Süreyya beyler ve İstanbul’daki milli kuruluşlar İngilizlerin meclise karşı herhangi bir hareket yapamayacağını bunu medeniyet âleminin iyi karşılamayacağını iddia ettiler. Mustafa Kemal Paşa İstanbul’a giden arkadaşlarına Meclis-i Mebusan’da “Müdafaa-ı Hukuk” grubu kurmalarını istemiş, ancak İstanbul’a giden milletvekilleri Padişaha ve İngilizlere Anadolu’nun etkisinde olmadıklarını ispat etmek için “Felah-ı Vatan” gurubunu kurmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa bu duruma çok üzülmüştür. Çünkü bu durum Ankara’nın başarı ile gelişen planlarında bir sapma olmuştur. Ancak bazı vatansever ve Mustafa Kemal Paşaya bağlı olan milletvekillerinin gayreti ile Misak-ı Milli (Milli Ant) gizli bir oturumda 28 Ocak 1920’de kabul edilmiştir.

Misak-ı Milli, Meclis-i Mebusan’ın aynı tarihli oturumunda, Edirne Mebusu Şeref Beyin önerisi ile Başkanlığa sunuldu. Heyecanlı bir konuşma yapan Şeref Bey Milli Ant’ı okudu. Sonunda, “Türk Milleti ya bu Ant’ın şartlarını yerine getirecek ya da bu yolda şerefle silinip gidecek fakat esir olmayacaktır” sözleri sürekli alkışlarla karşılandı ve Misak-ı Milli oy birliği ile kabul edildi. Aynı gün basına da verildi. Misak-ı Milli özet olarak, Mondros Mütarekesinin imzalandığı tarihteki milli hudutları vatan kabul ediyor ve işgalleri ret ediyordu.

Son Osmanlı Meclisi Mebusanı’nın yaptığı en hayırlı iş Misak-ı Millinin kabulü dür.

Bu açıklama ile İstanbul’daki milletvekillerinin de Ankara Yönetimi ve bütün Millet gibi düşündüklerini ve vatanın kurtuluşu için mücadeleye hazır olduklarını dünyaya ilan etmiş

oldular. Ancak Misak-ı Milli'nin ilanı başta İngilizler olmak üzere Padişah Vahdettin'i ve işbirlikçileri rahatsız etmişti.

11. LONDRA KONFERANSI (21 Şubat-12 Mart 1921)

İngiltere Başbakanı Lloyd George'un teklifi üzerine Müttefikler konseyi Londra'da toplandı. En önemli konu İstanbul'un geleceği idi. İngilizler ve Vahdettin, Amasya görüşmeleri ve onu takip eden gelişmelerle Mustafa Kemal Paşayı ve Ankara yönetimini kontrollerine almak isterken, Meclisi Mebusan'ın Mustafa Kemal Paşanın kontrolüne girmesi kabul edilemezdi. Diğer yandan Batı Cephesinde Yunanlılara, Güney Cephesinde Fransızlara karşı giderek artan mukavemet müttefikleri korkutmaya başlamıştı. İngilizler hem Yunan Ordusunun ileri harekâtını teşvik ederek Yunanlıların Ankara yönetimini yok etmelerini istemiş, hem de İstanbul'u işgal ederek Anadolu'ya hâkim olabileceğini düşünmüştü. İngiliz Genelkurmay Başkanlığı İstanbul'un işgaline karşı idi. Çünkü İzmit'ten daha doğuya, Anadolu'ya hâkim değiliz diyordu. Buna rağmen; Konferans devam ederken, İngiltere Başbakanı, İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanından, Kuvay-ı Milliyeci Milletvekillerinin tutuklanmasını ve İstanbul'u işgal etmesini istedi.

12. İSTANBUL'UN İŞGALİ (16 Mart 1920)

Londra Konferansında alınan İstanbul'un işgal kararının uygulanmasından bir gün önce Kuvayı Milliyeci oldukları tespit edilen 150 asker ve sivil Türk aydını tutuklanmıştır. 16 Mart 1920 sabahı İngiliz Deniz Piyadeleri Şehzadebaşı karakolunu basmışlar silahsız 6 eri şehit etmişler, 15 askeri de yaralamışlardır. İşgal esnasında, Meclisi temsilen, iki başkan vekilleri ve Hüseyin Rauf Beyin dâhil olduğu üç kişilik bir heyet, Padişahın daveti üzerine Yıldız Sarayına gitmişlerdir. Vahdettin, heyete, Meclisteki konuşmalarda İngilizleri ve işgal güçlerini hedef almamayı tavsiye etmiş, "Bu adamlar her şeyi yapabilirler durmazlar artık" deyince, Hüseyin Rauf Bey parmağı ile Boğazın Anadolu kıyısını göstererek; "Haşmetmeab, şu sular bunların geçebilecekleri en son yerdir. Bundan öteye gidemezler. Anadolu çelik gibidir. Mücadelesinde başarıya ulaşacaktır" demiş, Buna karşılık Vahdettin; "İsterlerse yarın Ankara'da olurlar" diyerek aczini ortaya koymuştur.

İngilizler telgraf merkezlerini işgal ettiler. Manastırlı Hamdi Efendi telgrafla Mustafa Kemal Paşaya işgali bildirdi. Mustafa Kemal Paşa İstanbul'daki İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan siyasi temsilcilerine birer Protesto telgrafi gönderdi. İşgal Kuvvetleri komutanlığı yayınladığı Beynamede; "İşgalin geçici olduğunu, Saltanatın nüfuzunu kuvvetlendirmek istediklerini, Anadolu'da isyan çıktığı takdirde İstanbul'un Türklere alınacağını ve herkesin İstanbul'un emrine girmesi gerektiğini" açıklamıştır. İşgal beyannamesi Osmanlı Saltanatını fiilen bitirmekle beraber, Saltanatı kuvvetlendireceğini iddia etmektedir. Meclis, akşam olağan üstü toplantı halinde iken İngilizler tarafından basılmış ve Hüseyin Rauf, Kara Vasıf, Faik, Numan, Tahsin Beyler tutuklanarak Malta Adasına sürülmüşlerdir.

Mustafa Kemal Paşa öngörüsünde haklı çıkmış, aynen söylediği gibi İngilizler dış dünyanın ne diyeceğine bakmadan Osmanlı Meclisini Dünyanın gözü önünde basmış, Milletvekillerini tutuklamıştır.

İşgalden iki gün sonra 18 Mart 1920’de Dr. Rıza Nur ve 15 arkadaşının verdiği önerge ile Meclis toplantılarına ara verilmiş ve Meclis bir daha İstanbul’da toplanamamıştır.

13. İSTANBUL’UN İŞGALİNİN SONUÇLARI

İstanbul’un işgali Osmanlı Devleti’nin tarih sahnesinden çekilişinin başlangıcı olmuştur. Yeni Türk Devletinin de kuruluşunu hızlandırmıştır. Mustafa Kemal Paşanın tahminleri doğru çıkmış, artık bütün halk onun etrafında toplanmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa ayrıca şu tedbirleri almıştır:

a. Bütün Komutanlıklara, Valiliklere ve Mutasarrıflıklara çektiği telgrafta, İstanbul ile derhal muhabere irtibatları kesilmiştir.

b. Her yerde işgal protesto edilmiş ve gösteriler yapılmıştır.

c. Anadolu’da mevcut resmi ve özel mali kaynakların para ve kıymetli eşya miktarı tespit ettirilmiş ve İstanbul’a gönderilmesi yasaklanmıştır.

d. İstanbul’dan ve Adana’dan Anadolu içine düşman sevkiyatını önlemek için Geyve ve Adana-Ulukışla demiryolları tahrip edilmiştir.

e. İngiliz Kuvvetlerinin batı Anadolu’da stratejik yerlerden çıkarılması ve Silahsızlandırılması için emir verilmiştir. İstanbul’da tutuklanan ve Malta Adasına sürülen Milletvekillerini kurtarmak için Mustafa Kemal Paşa misilleme yapmış, Anadolu’da bulunan bütün İngiliz Subaylarının tutuklanmasını emretmiş ve eğer 10 gün içinde Malta’da bulunan asker ve sivil aydınlar serbest bırakılmazsa İngiliz Subaylarının ’da Ankara’da Ulus Meydanında kurşuna dizileceklerini bildirmiştir. Bu konuyu öğrenen Halide Edip Adıvar telaşla Mustafa Kemal Paşaya gelerek; **“Aman paşam İngilizleri karşımıza alıyorsunuz”**, demiş. Mustafa Kemal Paşa cevaben; **“Hanımefendi siz şimdiye kadar kiminle savaştığımızı zannediyordunuz, İngiltere bundan sonra hiçbir şey yapamaz. Sonucu bekleyin.”** (Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Yrd. Doç. Dr. Oğuz Kalelioğlu, Pelikan Yayınevi, 2. Baskı, s.70, Ankara-2016) Demiştir.

Gerçekten; İngiliz Subaylarından Yarbay Rawlinson, Kabinede Dışişleri Komisyon Başkanının kardeşi idi. Daha 1 hafta olmadan İngilizler Malta’da tuttıkları asker ve sivil aydınları gemi ile İstanbul’a getirip teslim etmişlerdir. Tutuklu İngiliz Subayları da iade edilmiştir. Mustafa Kemal Paşanın İngiltere’nin siyasi ve askeri imkân ve kabiliyetini doğru değerlendirerek kararlı tutumu yurt içinde büyük etki yapmış, Anadolu hareketine güven bir kat daha artmıştır.

14. FETVALAR SAVAŞI (10-13 Nisan 1920)

Sadrazam Salih Paşa, İngilizlerin Kuvay-ı Milliye'yi kötülerini ve onları gıyaben cezalandırmalarını istemeleri üzerine "Ben böyle bir alçaklığı kabul edemem" diyerek 2 Nisan 1920'de istifa etti. Vahdettin dördüncü defa Damat Ferit Paşayı Sadrazam yaptı. Sadrazam Damat Ferit Paşa, İngilizlerin desteğinde Kuvây-ı Millîyecilere her türlü kötülüğü yapıyordu. Halkın Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yürüttüğü mücadeleyi kırmak için, silahlı güç kullandıkları gibi, halkın dini duygularını da kullanmak istedi. Şeyhülislâm Dürriîzâde Abdullah Efendi'ye 10 Nisan 1920'de bir fetva verdirdi. Fetvâ'da, Kuvây-ı Millîye'ye Kuvây-ı Bağıye (Eşkiya Kuvvetleri) diyordu. Aslında fetvayı bir önceki Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi kaleme almıştı. Mustafa Sabri İttihadi İslam Cemiyetinin kurucularından olup aynı zaman da İngiliz Muhipler Cemiyetinin bir üyesiydi. Kuvây-ı Millîye'yi yok etmek amacıyla hazırlanan fetva, İngiliz ve Yunan uçaklarıyla atıldığı gibi, İngiliz konsolosları, Rum ve Ermeni teşkilatları tarafında da dağıtılıyordu. Ayrıca Şehzadelerin başkanlığında teşkil edilen Heyet-i Nasihalar (Nasihat Heyeti). **"Aman Kuvây-ı Millîye ye katılmayın. Hele silahlı mücadeleye sakın kalkmayın. Biz İngilizlerin müsamahasına nail olacağız"** şeklindeki sükûn ve teslimiyet ifade eden konuşmalarla, Kuvây-ı Millîye'nin ateşlediği halkın mukavemet duyguları üzerinde menfi etkiler yapıyorlardı. Nitekim bu menfi propagandalar ve Şeyhülislam Dürriîzâde Abdullah Efendi'nin yıkıcı fetvası kısa sürede etkisini gösterdi. Anadolu da isyanlar çıktı. Askeri birliklerden firarlar başladı. Bir grup isyancılar Ayaş Beli'ne kadar geldiler. Mustafa Kemal Paşa, zor günlerini yaşıyordu. Sabahlara kadar uymuyor, başlattığı kurtuluş mücadelesinin düşmanlar tarafından yok edilmesine İslam dininin nasıl alet edildiğini büyük bir üzüntü ile görüyordu. İşte bu sıkıntılı anda, Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi adeta "Hızır gibi" yetişti ve 13 Nisan 1920 tarihinde bir karşı fetva hazırladı. Rıfat Börekçi, yazdığı fetvanın başına Hz. Muhammed'in "Vatan Sevgisi İmandan gelir" Hadisini koydu ve İstanbul'un fetvasının İslam Dini yönünden geçersizliğini fıkıh yolu ile ispat etti; **"Padişah ve Hilafet makamı düşmanlar tarafından esaret altında bulunduğundan, İstanbul'dan verilen fetva şeran geçersiz olup, Vatan ve Millet için silaha sarılanlar doğru yoldadır. İslam'ın emrini yerine getiren Milli Kuvvetlere karşı silah kullananlar dinen büyük günah işlemiş olurlar."** Diyerek Fetvasını açıklıyordu. Ayrıca yazılan bu fetvayı Anadolu Uleması adıyla 152 müftü ve din adamı imzaladı. Vatansever ve aydın Ankara Müftüsü Mehmet Rıfat Börekçi'nin hazırladığı ve 152 din âliminin imzaladığı karşı fetvayı, fedakâr din adamları ve Kuvay-ı Millîye mensupları sabahlara kadar çoğaltarak, Anadolu'ya elden ele ulaştırarak dağıttılar. Bu fetvanın çok faydası oldu. Millî mücadele, inançla güçlenerek yoluna devam etti. Mustafa Kemal Paşa Rıfat Börekçiye her zaman saygı duydu. Diyanet İşleri Başkanlığını kurduğunda, Börekçi'yi Diyanet İşleri Başkanı yaptı ve ölümüne kadar 17 yıl bu makamda hizmet etmesini sağladı.

15. TBMM.'NİN ANKARA'DA AÇILMASI (23 Nisan 1920)

İstanbul'da Meclisin İngilizler tarafından basılarak Milletvekillerinin tutuklanması üzerine gözler Ankara'ya çevrilmişti. Mustafa Kemal Paşa Ankara'da bir "Kurucu Meclis" açmak istiyordu. Kazım Karabekir Paşa başta olmak üzere arkadaşları, Kurucu Meclis ismine karşı çıktılar. Sebebine gelince; İstanbul Hükümeti, Ankara ve Mustafa Kemal Paşa aleyhine yürüttüğü İngiliz destekli propaganda da ana tema olarak, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını "Eski ittihatçılar yeni Bolşevikler" olarak tanıtıyor ve Ankara yönetiminin "Dine ve Halifeye karşı olduğunu, yardım aldığı Rusya'daki gibi Bolşevik bir idare kuracağını" işliyordu.

Mustafa Kemal Paşa, arkadaşlarının görüşünü kabul etti ve "Selahiyeti-Olağanüstü yetkiye sahip" Büyük Millet Meclisi adını koydular. Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920'de her Sancaktan beş üye seçilmesini bir genelge ile bundan iki gün sonra da yani 21 Mart 1920'de, ikinci bir genelge ile Meclisin 23 Nisan 1920'de Cuma günü Hacı Bayram Camiinde hep birlikte kılınacak Cuma namazından sonra, Kur'an okunarak ve kurbanlar kesilerek, dini törenle açılacağını Vilayetlerde de benzeri dini törenler yapılmasını özellikle belirtti.

Amacı; İngiliz kaynaklı, Ankara yönetiminin dine karşı olduğunu yayan propagandasını etkisizleştirmekti. 23 Nisan 1920'de dini törenden sonra TBMM açılmıştır. En yaşlı üye olan Sinop Mebusu Şerif Bey açılışı yapmış. Mustafa Kemal Paşa Meclis Başkanlığına seçilmiş ve uzun bir konuşma yaparak durumu özetlemiştir. Artık Anadolu'nun ortasında Türk milletinin hür iradesini dünyaya duyuracak, demokrasiyi ve onun hükümet şekli olan cumhuriyet idaresini fiilen başlatacak bir meclis yani TBMM vardı.

16. SONUÇ OLARAK

Birinci Dünya harbinin bitişinde galip devletler, harpten yenik çıkan Almanya'ya Versay, Avusturya'ya Sen Cermen, Macaristan'a Tiryanon, Bulgaristan'a Nöyyi ve Osmanlı devletine Sevres antlaşmasını imzalatmışlardı. Müttefikimiz olan diğer yenilen devletler bir miktar toprak kaybetmişler ve tazminata mahkûm edilmişlerdi. Harbi çıkaran Almanya bile sadece %13 toprak kaybediyordu. Fakat Osmanlı Devleti daha Sevres Antlaşması imzalanmadan toprakları işgal edilmiş, bütün silahları elinden alınmış halde idi. İngiltere başta olmak üzere galip devletler 1453'den beri hedefleri olan; **"Türkleri geldikleri yere Orta Asya steplerine sürmek"** için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. İstanbul Hükümeti ve Padişah Vahdettin bu gerçeği göremiyor, işgallerin geçici olduğuna halkı inandırmaya çalışıyor ve düşmanla mücadeleye karşı çıkıyordu. Bütün ümitlerin söndüğü ve hiçbir kurtuluş çaresinin kalmadığı zamanda Mustafa Kemal Paşanın ortaya atılarak Millî Mücadeleyi başlatması ve zaferle sonuçlandırarak yeni, güçlü ve saygın bir devlet kurması, onun üstün liderlik vasıflarının bir sonucudur. Samsun'a çıkışından TBMM'ni açmaya kadar geçen en sıkıntılı döneme, Onun yüksek liderlik vasıflarından olan; Sorumluluğu alma, inisiyatif kullanma, öngörü, yüksek cesaret, azim ve kararlılığı, adeta damgasını vurmuştur.

KAYNAKÇA

Acun, Fatma, Atatürk ve Türk İnkılâp Tarihi, Hacettepe Üniversitesi AİİTE Öğretim Üyeleri, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011.

Altay, Fahrettin, 10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922), Eylem Yayınları, İstanbul 2008.

Atatürk, Mustafa Kemal, Nutuk (1919-1927), AKDT Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Yayına hazırlayan Prof. Dr. Zeynep Korkmaz,1995.

Atatürk Araştırma Merkezi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt I, II. Ankara 2008

ATASE Başkanlığı, Gnkur. Yayını, Sofya Askeri Ataşesi Mustafa Kemal'in Raporları (Kasım1913-Kasım 1914), Yayına hazırlayan Dr. Öğ. Alb. Ahmet Tetik, Ankara 2007.

ATASE Başkanlığı, Atatürk Serisi Yayınları, No:14, GATA Basımevi, Ankara 1981.

ATASE Başkanlığı, İç Ayaklanmalar, VI. Cilt, Dosya No: 33, Türk Devrim Tarihi, Ankara 1971.

Ateş, Toktamış, Türk Devrim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 2000.

Aydemir, Şevket Süreyya, Tek Adam Cilt I, II, III. Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.

Berthe G. Gaulis, Çankaya Akşamları, I. Cilt, Cumhuriyet Yayınları, Türkçesi Firuzan Tekil, Ocak-2001, s.77

Eroğlu, Hamza, Türk Devrim Tarihi, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1977.

Ertan, Temuçin Faik, Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Kitabevi, Ankara 2012.

Jaeschke, Gotthard, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Jean Leune (Jan Lön), Megali İdea'nın Yalancı Cenneti, Çev. Ali Reşat, Librairie Plume,1923, Paris Kasım 1945, Kurtiş Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Ş. İstanbul.

Karabekir, Kazım, Nutuk ve Karabekir'den Cevaplar, Cilt 1-10, Emre Yayınları, İstanbul1977.

Kıvırcık, Emir, Cepheye Giden Yol, GOA Basım Yayın, İstanbul 2008.

Kinross, Lord, Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu, Sander yayınları, İstanbul 1973

Kocatürk, Utkan, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2007.

Sarıkoyuncu, Ali, Milli Mücadelede Din Adamaları, Cilt, I, Diyanet Yayınları, Ankara 2002.

Turan, Refik, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi 2010, Okutman Yayıncılık, Ankara 2010.

Türk Devrim Tarihi, Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, Gnkur. Basımevi, 1971-Ankara, s.25

MUHASEBE MESLEK MENSUBU VE MÜŞTERİ İŞLETME ANLAŞMALARINDA GÖZ ÖNÜNDE TUTULAN UNSURLAR VE ANKARA İLİ MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Ayşe Nilgün Ertuğrul¹

ÖZ

Muhasebecilik mesleği, 3568 Sayılı "Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu" ile Türkiye’de mevzuata bağlanarak düzenlenmiştir. Herhangi bir iş türü olmaktan çıkarak nitelikli meslek haline gelen muhasebecilik işletmeler ve kamuoyu gözünde de böylece itibar kazanmıştır. Muhasebe mesleği bir serbest meslek olarak, işletmelere hizmet sunmaktadır. Bu sebeple, muhasebe hizmeti alımında ve verilmesinde dikkat edilmesi gereken konular vardır. Bu çalışmanın amacı, muhasebe meslek mensuplarının müşteri işletme ile anlaşmalarında, karşılıklı olarak göz önünde tuttukları olguların araştırılmasıdır. Bu amaçla, Ankara İli’nde faaliyet gösteren 200 muhasebe meslek mensubuna anket yöntemi ile ve likert ölçeği kullanılarak sorular sorulmuştur. 184 kişiden geri dönüş sağlanmıştır. Bu noktada özellikle, etik kavramını odak alan farklı sorular yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorulardan bir kısmı işletmelerin muhasebeci seçimine yönelik bakışları ile ilgili, bir kısmı da muhasebecilerin çalışacakları işletmeyi seçmelerine yönelik bakışları ile ilgilidir. Analiz programı olarak SPSS 18 kullanılmıştır. Analiz yöntemleri, frekans, korelasyon ve ANOVA yöntemleridir. Sonuç olarak: Muhasebeci bakışları ile işletme bakışları ile ilgili sorular arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Katılımcıların çalıştıkları işletme sayısı ve mesleki tecrübelerinin muhasebeci ve işletme seçimine etkileri de anlamlı olarak test edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, işletme, muhasebeci, mesleki etik

JEL Kod: M40, M41

Elements Taken Into Consideration In The Agreements Between Accounting Proficiency And Customer Enterprises And A Study On Accounting Proficiency In Ankara

ABSTRACT

Accountancy, through having been consolidated to laws of Public Practice Accounting, Financial Consultancy and Certified Public Accountants as issued by Article 3568, has been regulated. Through this way, accountancy, rather than being a humble job, has gained great significance both in the eye of public and of institutions. Accountancy, as an independent business, provides service for companies. That's why there are issues to consider when giving and receiving such services. The aim of this study is the examination of the events in agreements between accounting proficiency and customer enterprises. With this aim, 184 accounting proficiencies active in business in Ankara are investigated with surveys and Likert Scale. At this point, questions focusing on the concept of ethics are asked. Some of the questions directed to the participants are about their perception on choosing the accountant and the others are about of the accountant’s view regarding their choices of an Enterprise. SPSS 18 is used as the analysis program. The analysis methods are frequency, correlation, and ANOVA. As a result, meaningful relations are found between the questions regarding the perception of accountant and the perception of an enterprise. The effects of the number of the enterprise the accountants are working for and their professional experience are tested to be meaningful.

Key Words: Accounting, Business, Accountant, Professional ethics

JEL Kod: M40, M41

¹ Yrd.Doç.Dr.,Ufuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, Ankara, anertugrul@gmail.com

1. GİRİŞ

İşletmeler, yalnızca vergi ödemek için değil aynı zamanda birkaç önemli nedenden dolayı da muhasebe bilgisine ihtiyaç duyarlar. Bu nedenler arasında, yönetimin performansını görmesi, işletmenin geleceği ve sürekliliği ile ilgili tahmin ve hesaplamalar yapabilme, gerekli maliyet/fayda analizlerini yapabilme, yatırımcıların bilgi ihtiyacının karşılanması, müşteri ve tedarikçilerin işletmenin finansal durum ve performansı hakkında ihtiyaç duydukları bilgilerin sağlanması sayılabilir. Bu noktada, muhasebe işlemlerinin kayıt ve takibini kimin nasıl yaptığı önem arz edecektir. Diğer bir deyişle, ön muhasebe kayıtlarını tutan eleman ile kayıtların takip denetim ve hesaplamalarını yapan muhasebe meslek mensubu her yönden dikkate alınmalıdır.

İşletmeler, muhasebeci seçiminde niteliksel ve niceliksel konularda dikkatli olmak zorundadır. Bir serbest muhasebeci mali müşavir (SMMM), işletmeye vergi konularında destek verirken, aynı zamanda işletmenin sürdürülebilirliği, finansal açıdan sektördeki konumu, güncel muhasebe mevzuatı konularında da bilgi verebilmelidir. Diğer taraftan SMMM hem kendisini hem işletmeyi riske atmayacak nitelikte olmalı ve bu doğrultuda etik olmayan davranışlardan kaçınmalıdır.

Muhasebe etiğindeki yanlışlar yatırımcılara milyarlarca dolara mal olabilmektedir. Meslek etiği, mesleki alanda yapılan faaliyetlerde doğru ve yanlış ayırımını ortaya koyar. (Selimoğlu, 2001:5) Diğer bir deyişle, meslek etiği, muhasebe meslek mensuplarının mesleğini yapış şeklini ahlaksal normlara göre belirler. Gerek işletmelerin gerek muhasebecilerin iş anlaşması yapmasında etik kriterleri göz önünde bulundurması önemlidir. Muhasebecilik mesleği ve yüksek muhasebe eğitiminde; etik düşüncenin geliştirilmesi ve muhasebecilerin davranışları, anahtar bir rol oynamaktadır.(Sorensen ve Diğerleri,2017:s.175) Geçmişte yaşanan muhasebeci odaklı skandallar ve krizler tekrarına gerek kalmayacak kadar bilinmektedir. Bu tür krizlerde hem tazmin edilmesi mümkün olmayacak maddi sonuçlar hem de cezai yaptırımlarla karşılaşmaktadır. Böyle bir durum hiç bir işletme karşılaşmak istemez ki öyleyse mesleki etik davranış kuralları hem muhasebeciyi hem de müşteri işletmeyi yakından bağlar. Bir muhasebe kuruluşu ya da serbest muhasebeci mali müşavirin şöhreti belki bu noktada önem kazanır. Ancak piyasanın hâkimi olduğu düşüncesiyle önemli nam salmış bir muhasebe kuruluşu ya da kişisi, buna güvenerek etik ilkelerden uzaklaşma yolunu da seçebilir. Elbette muhasebeci seçilirken, işletmeler, kendilerine bu anlaşmanın neye mal olacağını da önemseyeceklerdir.

Müşterinin ve işletmenin olduğu bir ortamda, pazarlama faaliyetlerinin olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Pazarlama, literatürde, üretilen ürünlerin ya da yerine getirilen hizmetlerin müşteriye ulaşması yolunda yapılan faaliyetler olarak ifade edilmektedir. Muhasebe meslek mensubu, bu anlamda müşteriye hizmet sunmakta ve bu hizmeti başından sonuna kadar kendi şöhreti, maddi kazancı ve toplum çıkarları açısından takip etmelidir. Diğer bir deyişle, nitelikli bir hizmet pazarlaması gerçekleştirilmelidir.

Diğer yandan işletmelerin de mahremleri olan finansal nitelikli işlem birimleri ile kayıt ve raporlama bilgi ve belgelerini işlemlerin başından sonuna kadar açacakları kişilerin güvenilir, nitelikli, bilgili ve etik ilkelere uygun hareket eden kişiler olmaları gerekir. Muhasebe meslek mensubu olmak için bireyler, uzun süren bir eğitim sürecinden geçilerek belirli sınavlara tabi tutulmaktadırlar. Bu sınavlar mesleki ve mesleğe destek yan bilgilerin ölçülmesi

yoluyla yerine getirilmektedir. Meslek mensubunun etik niteliklere haiz olup olmadıklarını ölçen bir sınav ya da deneme yolu bulunmamakla birlikte, muhasebe meslek mensubunun söz konusu niteliklere haiz olduğu öngörü ile kabul edilir. Uzun süreçleri geçerek, mesleğe ulaşan muhasebecinin, cezai ve idari yaptırımlara maruz kalmaktan ve mesleğini bir daha yapamamaktan çekinmesi beklenecektir.

2. MUHASEBE MESLEK MENSUBU OLMA KAVRAMI

Muhasebe meslek mensubu olmak diğer mesleklere göre uzun bir sürece tâbidir. Bu yüzden ki, bu mesleği seçmek etik değerlere bağlılık, sabırlı ve uyumlu olma, duyarlı olma, çalışmayı sevme gibi bazı özelliklere sahip olmayı gerektirmektedir. Diğer taraftan da bu mesleği seçerek, söz konusu hasletler kişide zaman içinde ortaya çıkabilir. Elbette kişisel özelliklerin yanı sıra muhasebecilik mesleği ve meslek mensubu olma, meslek kanununa, diğer kanunlara ve bazı standart, yönetmelik ve tebliğlere bağlı kılınmıştır.

Muhasebe mesleği dünya çapında uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Ülkemizde de ticaret ile birlikte muhasebe doğmuş, finansal hesap yapan kişiler ortaya çıkmıştır. Ancak muhasebe mesleği Türkiye’de 3568 Sayılı “Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” ile 13.6.1989’dan itibaren meslek kanunları arasında yer almaya başlamıştır. Bu Kanun, muhasebe meslek mensubu olmanın ne anlama geldiğini, meslek unvanının kullanımını, muhasebe meslek mensubu olma şartlarını da içeren süreci, tasdik sorumluluğunu, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalarına dair çerçeveyi, muhasebe odaları birliklerinin çevresini ve niteliklerini, içermektedir.

Muhasebe meslek mensuplarının uyması gereken kurallar ve taşıması gereken özellikler TÜRMOB tarafından sayılmıştır. Bunlar: “*meslek unvanı ile yeterlilik ilkesi, dürüstlük, güvenilirlik ve tarafsızlık ilkesi, sır saklama, sorumluluk, hukuki sorumluluk, bağımsızlık, büro edinme zorunluluğu, haksız rekabet yapmama, tabela asma zorunluluğu, bildirim mecburiyeti, ticari faaliyette bulunamama, hizmet akdi ile çalışmama, reklam yasağı, meslek mensubu müşteri adına para alıp, 3. kişilere ödeme yapamaması, meslek mensuplarının kaşe kullanma zorunluluğu, iş kabulü hakkı, sözleşme yapılması, ücretin belirlenmesi, sözleşmenin feshi hakkı, defter ve belgelerin saklanması ve iadesi yükümlülüğüdür*”. Ayrıca bazı hallerde, meslek mensubu çalışanlar listesinden silinebilir. TÜRMOB’un yayımladığına göre, meslek onuruyla bağdaşmayan işler, “*Yanında çalıştırdığı kişilere karşı uygunsuz davranışlarda bulunmak, Aşırı içki ve kumar düşkünlüğü ile tanınmak, Meslektaşlarına, müşterilerine ve kanunlara göre bilgi vermek zorunda olduğu kişi ve kuruluşlara bilgi vermemek veya kasten yanıltıcı bilgi vermek, Kanunlara göre yapılması yasak olan işlerden herhangi birini yapmak*” olarak sayılmaktadır. Meslekle bağdaşan işler ise, “*bilirkişilik, tasfiye memurluğu, hayri ve ilmi kuruluşların yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulunmak, Limited ve anonim şirketlerde ortak, komandit şirketlerde komanditer ortak olmak veya murakıplık yapmak, Meslek mensuplarının, üyesi oldukları ve kurumlar vergisinden muaf olan yapı, kalkınma ve tüketim kooperatifleri ve yardım sandıklarının yönetim ve denetim kurulları üyelikleri görevlerinde bulunmak Kadrolu olarak çalışmamak şartıyla öğretim ve eğitim amacı ile ders vermek, Devamlılık arz etmemek kaydı ile gazete ve dergilerde yazı ve makale yazmak, Seminer ve konferanslara katılmak.*” olarak sayılmaktadır. (www.turmob.org.tr , 05.04.2017)

3. MUHASEBECİ VE İŞLETMENİN İŞ ANLAŞMASI YAPARKEN DİKKAT ETTİKLERİ UNSURLAR

Muhasebeci, çalıştığı işletmeyi belirlerken kendi mesleki itibarını göz önünde bulundurmalıdır. Elbette mesleki itibarın yanı sıra hileli işlem yapmanın yaptırımlarından kaçınmak da muhasebecinin öncelikleri arasında olmalıdır. Elbette, kendisi de serbest meslek mensubu olan muhasebeci (ve/veya mali müşavir) kazanç koşullarını da göz ardı edemez.

Diğer taraftan muhasebecinin güncel mevzuata hâkim olması çok önemlidir. Özellikle son dönemde pek çok işletmeyi kapsayan ve yakında KOBİ'ler de dâhil tüm işletmeleri ilgilendirecek olan Türkiye Muhasebe Standartları konusundaki bilgilerinin olması gerekliliği açıktır.

Muhasebeciler çeşitli sayı, büyüklük ve nitelikteki işletmelerle iş anlaşması yapabilmektedirler. Elbette ki, muhasebelerini tutarken ve finansal danışmanlık hizmetlerini verirken muhasebeci, büyük ve/veya özellikli bir işletmeye daha fazla gayret sarf edecektir; işini yaparken daha dikkatli olması gerekecektir. İşletmenin büyük olması daha karmaşık işlemlerin daha çok belgenin ve daha çok etkileşimin olduğu anlamına gelir.

Muhasebeci işlerini yaparken, doğru sonuçlara ulaşabilmek ve yeterli gerekli desteği verebilmek için müşteri işletmeyle ilgili, tıpkı bir avukat ya da hukuksal danışman gibi, her türlü bilgiye sahip olabilmeli ve tüm finansal nitelikli belgelere ulaşabilmelidir. Zira muhasebecinin müşteri işletmeye olan sorumluluğu kadar, devlete, hukuka ve tüm topluma karşı da sorumluluğu vardır.

İşletmenin parasal mahremini bilen kişiler olan muhasebecilerin elinde bulundurduğu bilgiler ve belgeler, işletmeler için son derece önemlidir. Dolayısıyla, işletmeler için seçtikleri muhasebeci ya da muhasebe firmasının güvenilirliğinin yüksek olması gereklidir. Ancak işletmelerin beklentilerinin muhasebecinin gerçeği yansıtması mı yoksa az vergi ödetmesi midir konusu toplumda sıkça tartışılan bir konudur. Kanuni açıdan riskli bir işletme, kendisiyle beraber muhasebecisini de büyük risk altına sokacaktır. Nitekim, tüm parasal izlemeler ve kayıtsal onaylar meslek mensubuna devredilmiştir.

İşletmelerin muhasebecilik mesleğine bakış açıları, yani önemli görüp görmemeleri de seçimlerinde önem arz edebilir. Yalnızca, bireysel değerlendirme değil, mesleğin geneline olan yaygın görüşün de önemi göz ardı edilmemelidir.

4. LİTERATÜR TARAMASI

Muhasebeci seçiminde ve muhasebe meslek mensuplarının çalışacakları işletmeleri seçmelerinde etik konuların ne kadar ön planda olduğunu anlamak bakımından, bu alanda yapılmış çalışmalara bir göz atmakta fayda vardır.

1997 yılında Thompson, iyi muhasebeci seçiminde gerekli olan on faktör çalışmasında; bu faktörleri, yetenek, güvenilirlik, mesleki bilgi, itibar, kolaylıkla görüşülebilir olma, uyumluluk, güncellik, maliyet, hukukilik olarak belirlemiştir.

2003 yılında Auditing and Accountability Journal'da yayımlanan bir makalede, 1994 yılı Lee Parker tarafından muhasebeci etiği üzerine geliştirilen "Profesyonel muhasebeci etiğinin

kişisel çıkar gücü modeliyle tanımlanması” na bir eleştiri olarak İrlanda Yeminli Muhasebeciler Kurumu’nda 1994-2001 arasında bir dönem için modelin gelişimi incelenmiştir. (Canning, Mary And Brendan O'dwyer,2003)

2016 yılında Hireche ve Garmilis tarafından yapılan “Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Yargıları ve Kurumsal Disiplin Bağlamı: Fransa ve Birleşik Devletler Kıyaslaması” adlı çalışmada, algılanan resmiyet ve asıl yaptırımlar arasındaki ilişkiye bakılmış ve aynı zamanda Fransa ve ABD’de cinsiyetin ve firma büyüklüğünün etik yargıya olan etkisi araştırılmıştır.

Muhasebe etiğinin Adam Smith’in ahlak felsefesine dayalı olarak incelendiği bir başka çalışmada, etkin bir muhasebe etik eğitimi için, Adam Smith’in ahlak anlayışına dayalı bir çerçeve oluşturularak katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bunun için hipotezler, “1. Ahlaki karar almada, kişisel çıkar faktörlerine göre anlamlı bir azalış yoktur. 2. Ahlaki karar almada, geleneksellik sonrası faktörlere göre anlamlı bir artış yoktur” şeklinde belirlenmiştir. (Sorensen ve diğerleri,2017)

Türkiye’de yapılan çalışmalar, muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ya da profesyonel muhasebecilerle direkt temas halinde olması gereken işletmelerle yapılan görüşme, anket vb. uygulamalar üzerine odaklanmıştır.

2005 yılında “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yaklaşımları ve Balıkesir İl Merkezinde Bir Uygulama” isimli makaleye göre, Balıkesir ili meslek mensuplarının yarısından fazlası etik kuralları benimserken büyük bölümün ise etik kuralları göz ardı ettiği sonucuna varılmıştır.(Aymankuy ve Sarıoğlan, 2005)

Sivas ilinde, 2010 yılında, muhasebe meslek mensupları üzerinde yapılan bir çalışmada muhasebe meslek mensuplarının neden etik dışı davranabileceğine dair tespit edilen faktörler, bireysel ahlak, etik eğitimin yetersizliği ve daha çok para kazanma isteği olmuştur. Etik kurallara uyma nedenleri olarak belirlenen faktörler ise, yine eğitim ve vicdan, ayrıca çevresel baskı ve denetim olarak sıralanmıştır. (Kısakürek ve Alpan, 2010)

2010 yılında, Banar ve Ekergil tarafından Eskişehir ili merkezli yapılan çalışmada, müşteri işletmeler için muhasebecilerden aldıkları hizmet kalitesini belirleyen faktörler olan güvenilirlik, empati ve fiziksel özelliklerin müşteri memnuniyetini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, muhasebe meslek mensuplarının muhasebe ve müşterilerinin sektörleri hakkında bilgilerinin yetersiz olduğu ve müşterileri ile iletişim kurmada zayıf oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

2015 yılında Yalçın tarafından, muhasebeci seçiminde işletmeleri etkileyen faktörlerin tespiti için Kütahya ilindeki işletmelerde bir anket çalışması yapılmıştır. Buna göre, ilgili faktörler 318 işletme üzerinden tespit edilmiştir. Bunlar, eğitim, toplumsal konum, kişisel özellikler ve parasal konular olarak belirlenmiş, işletmelerin kişisel özelliklere daha çok önem verdikleri anlaşılmıştır.

Akçi ve Kılınç (2015), Malatya ilindeki işletmelere uyguladıkları anket ile ağızdan ağza iletişim yolunun muhasebecilerini seçimlerine olan etkisini araştırmışlardır. Buna göre, özellikle hizmet sektörü açısından ağızdan ağza iletişimin önemi ortaya konulmuştur.

Yılmaz ve diğerlerinin, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Mesleki Etik Algısı'na ilişkin yapmış oldukları çalışmada, Samsun ili meslek mensuplarının TÜRMOB etik yönetmeliğini nasıl algıladıklarına ilişkin araştırma yapmışlardır. Sonuç olarak, anket katılımcılarının kıdem durumuna göre, dürüstlük, tarafsızlık, gizlilik, mesleki yeterlilik ve özen, v.b. konularında görüşlerinde farklılık bulunmamıştır. Genel etik algılarında ise, yeni meslek mensuplarına oranla, tecrübeli meslek mensuplarının farkındalıklarının daha fazla olduğu bulunmuştur. (Yılmaz ve Diğerleri, 2015)

2016 yılında "Muhasebe Meslek Mensuplarının Türkiye'deki Kazanç Yönetim Uygulamalarına Yönelik Etik Değerlendirmeleri" adlı makalede, Aydın, İzmir ve Malatya illerinde yaptıkları anketin sonucunda; meslek mensuplarının kazanç yönetim uygulamalarını etik bulmadıkları, muhasebe manipülasyonlarını etik bulmadıkları, kâr azaltıcı kazanç yönetim politikalarını daha az etik buldukları sonuçlarına ulaşmışlardır. (Solak, Erdoğan ve Gönen, 2016)

Gül ve Erol'un (2016) muhasebe meslek mensuplarına ilişkin doktora tezine dayalı olarak yaptıkları çalışmada, Marmara Bölgesi Muhasebe Meslek Mensuplarına anket uygulaması yapmış ve uyguladıkları yapısal eşitlik modeli sonucunda, işe bağlılık ve çalışma ahlakının mesleki etik davranışa aynı yönde etki ettiğini belirlemişlerdir.

2017 yılında Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Dışı Davranışlarının Vergi Ahlakına Etkisi isimli çalışmada, (Yücel, 2017), Vergi Dairesi çalışanlarının görüşlerinden yola çıkılarak, anket sonuçları faktör analizi ile ki-kare bağımsızlık analizi ile değerlendirilmiştir. Bütün analizler sonucunda, katılımcıların büyük bölümünün muhasebe meslek mensuplarının vergi ahlakında önemli etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan muhasebecilerin vergi ahlakını artırmaya yönelik etkinliğinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

5. UYGULAMA: MUHASEBECİ-İŞLETME ANLAŞMALARINDA GÖZ ÖNÜNDE TUTULAN ETMENLER: ANKARA İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE İNCELEME

Bu bölümde, muhasebeci işletme anlaşmalarında önemli olan unsurların etik bağlamda incelenmesine yönelik Ankara'da muhasebe meslek mensuplarına yapılan anket çalışmasının yöntem ve analizi ile yorumlarına yer verilmektedir.

5.1. Amaç

Bu uygulamanın amacı, muhasebe meslek mensuplarının müşteri işletmeyi seçmelerinde ve müşteri işletmelerin çalışacakları muhasebe meslek mensubunu ya da firmasını seçmelerinde dikkat ettikleri unsurların değerlendirilmesidir. Yan amaç olarak ise, muhasebecilerin Türkiye Muhasebe standartları konusundaki bakış açıları ve bilgi düzeyleri anlaşılacak istenmiştir.

5.2. Ölçüm Yöntemi ve Öncül Değerlendirmeler

Anket formu, rastgele seçilmiş olan 200 muhasebe meslek mensubuna dağıtılmış, bunlardan 184 adet geri dönüş sağlanmıştır. Anket formları yüz yüze görüşme yoluyla dağıtılmıştır. Anket formunun değerlendirilmesinde SPSS 18 İstatistik Programı kullanılmıştır.

Demografik sorular dışında, sorulardan 7 tanesi katılımcıların; müşteri işletmelerin muhasebecilerle yaptığı iş anlaşmalarındaki etik algısını ölçen sorulardan oluşmaktadır. Buna göre;

Katılımcıların, işletmelerin muhasebeci seçimine ilişkin algısını ölçen soruların güvenilirliği (Cronbach's Alpha) 0,643 bulunmuştur. Bu kısmı oluşturan ölçek güvenilir bulunmuştur.

Tablo-1: İşletmelerin bakışlarına yönelik soruların güvenilirliği

Güvenilirlik istatistiği	
Cronbach's Alpha	Soru sayısı
,643	7

Sorulardan 9 tanesi muhasebe katılımcıların; çalışacakları müşteri işletmeyi seçerken muhasebe meslek mensuplarının etik yaklaşımlarına ilişkin algılarını ölçen sorulardan oluşmuştur.

Muhasebe meslek mensuplarının kendileriyle ilgili etik algısını ölçen soruların güvenilirliği (Cronbach's Alpha) 0,507 bulunmuştur. Güvenilirlik düzeyi (0,4-0,60) orta derecede çıkmıştır.

Tablo-2: Muhasebecilerin bakışlarına yönelik soruların güvenilirliği

Güvenilirlik istatistiği	
Cronbach's Alpha	Soru sayısı
,507	9

Çalışmada, analiz yöntemi olarak, frekans analizi, Korelasyon analizi, tek yönlü ANOVA(analysis of variance) analizleri kullanılmıştır. Karşılaştırma analizleri için katılımcıların muhasebeciler için etik düşünceleri ile katılımcıların işletmeciler açısından etik düşüncelerinin ortalamaları alınmıştır. Ortalamaların normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Skewness ve Kurtosis değerleri -1,5 ile +1,5 değerleri arasındaysa normallik kabul edilmektedir. Buna göre, İşletmelere yönelik katılımcılara sorulan soruların ortalamasının Skewness değeri -0,702 ve Kurtosis değeri -0,042; muhasebecilere ilişkin katılımcılara sorulan soruların ortalamasının Skewness değeri -0,515 ve Kurtosis değeri 0,467 bulunmuştur.² Buna göre, veriler normal dağılmaktadır.

5.3. Frekans Analizi

184 katılımcının mesleki özellikleri sayısal ve oransal olarak şöyledir: Katılımcıların, yüzde 10,9'u 1-5 yıldır, yüzde 18,5'i 6-10 yıldır, yüzde 21,2'si 7-15 yıldır, yüzde 49,5'i 15

² Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.)Pearson, Boston (2013)

yıldan fazla yıldır meslek mensubudur. Katılımcıların, yüzde 9,8'i 10'dan az işletme ile, yüzde 15,2'si 10-30 işletme ile, yüzde 28,8'i 30-50 işletme ile, yüzde 46,2'si 50'den fazla işletme ile çalışmaktadır.

184 katılımcıya, işletmelerin muhasebeci seçimindeki bakış açılarının neler olabileceği ve muhasebecilerin müşteri işletmeyi belirlemedeki bakış açılarının neler olabileceğine dair sorular yöneltilmiştir. Bununla ilgili sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo-3: İşletmelerin Muhasebeci Seçimine Bakışları Konusunda Katılımcıların Algıları

	1 Kesinlikle Yanlış	2 Yanlış	3 Belki	3 Doğru	5 Kesinlikle Doğru
i1.İşletmeler muhasebecilik mesleğini önemserler	12 (yüzde 6,5)	17 (yüzde 9,2)	32 (yüzde 17,4)	70 (yüzde 38)	53 (yüzde 28,8)
i2.İşletmeler, muhasebe meslek mensuplarını önemserler	8 (yüzde 4,3)	13 (yüzde 7,1)	31 (yüzde 16,8)	82 (yüzde 44,6)	50 (yüzde 27,2)
i3.İşletmelerde muhasebe meslek mensubundan ilk beklenti az vergi ödetmesidir	3 (yüzde 1,6)	8 (yüzde 4,3)	21 (yüzde 11,4)	68 (yüzde 37)	84 (yüzde 45,7)
i4.İşletmelerde muhasebe meslek mensubundan ilk beklenti gerçeği yansıtmasıdır	11 (yüzde 6)	11 (yüzde 6)	26 (yüzde 14,1)	76 (yüzde 41,3)	60 (yüzde 32,6)
i5.İşletmeler tarafından muhasebe meslek mensubunun etik davranması istenir		8 (yüzde 4,3)	29 (yüzde 15,8)	61 (yüzde 33,2)	86 (yüzde 46,7)
i6.İşletmeler tarafından muhasebe meslek mensubu seçimi bilinçli olarak yapılmaktadır.	10 (yüzde 5,4)	12 (yüzde 6,5)	22 (yüzde 12)	67 (yüzde 36,4)	73 (yüzde 39,7)
i7.İşletmeler tarafından muhasebe meslek mensubu seçilirken kişi ya da müşavir kurumun şöhreti ön plandadır	11 (yüzde 6,0)	26 (yüzde 14,1)	42 (yüzde 22,8)	66 (yüzde 35,9)	39 (yüzde 21,2)

Yukarıdaki göre, katılımcıların (yüzde 38)'i İşletmelerin muhasebecilik mesleğini önemsedikleri konusunu doğrulamışlardır. Bu doğrultuda sorulan diğer bir soruda ise, katılımcıların (yüzde 44,6)'sı yine işletmelerin muhasebe meslek mensuplarını önemsedikleri konusunu doğrulamışlardır. İşletmelerde muhasebe meslek mensubundan ilk beklenti az vergi ödetmesidir fikrine katılımcıların (yüzde 45,7)'si kesinlikle katılmışlardır. Katılımcılar, işletmelerde muhasebe meslek mensubundan ilk beklenti gerçeği yansıtmasıdır fikrine ise (yüzde 41,3) oranında katılmışlardır. İşletmeler tarafından muhasebe meslek mensubunun etik davranması istenir fikrine katılımcıların (yüzde 46,7)'si kesinlikle katılmışlardır. İşletmeler tarafından muhasebe meslek mensubu seçimi bilinçli olarak yapılmaktadır fikrine katılımcıların (yüzde 39,7)'si kesinlikle katılmışlardır. İşletmeler tarafından muhasebe meslek mensubu seçilirken kişi ya da müşavir kurumun şöhreti ön plandadır fikrine katılımcıların (yüzde 35,9)'u katılmışlardır.

Tablo-4: Muhasebecilerin Müşteri İşletmeyi Seçmelerine Yönelik Bakışları Konusunda Katılımcıların Algıları

	1 Kesinlikle Yanlış	2 Yanlış	3 Belki	3 Doğru	5 Kesinlikle Doğru
m1.Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi bilinçli olarak kabul eder	10 (yüzde 5,4)	9 (yüzde 4,9)	23 (yüzde 12,5)	61 (yüzde 33,2)	81 (yüzde 44,0)
m2.Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi maddi (parasal) açıdan kabul eder	5 (yüzde 2,7)	7 (yüzde 3,8)	38 (yüzde 20,7)	75 (yüzde 40,8)	59 (yüzde 32,1)
m3.Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi etik açıdan kabul eder	4 (yüzde 2,2)	5 (yüzde 2,7)	30 (yüzde 16,3)	82 (yüzde 44,6)	63 (yüzde 34,2)
m4.Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi tanınmış olduğu için kabul eder	29 (yüzde 15,8)	21 (yüzde 11,4)	43 (yüzde 23,4)	72 (yüzde 39,1)	19 (yüzde 10,3)
m5.Riskli bir işletmeyle iş yapmak benim için sorun olmaz	93 (yüzde 50,5)	31 (yüzde 16,8)	29 (yüzde 15,8)	15 (yüzde 8,2)	16 (yüzde 8,7)
m6.İşletmenin sadece muhasebesiyle ilgilendiğim için iş alanı ile ilgilenmem.	36 (yüzde 19,6)	37 (yüzde 20,1)	24 (yüzde 13,0)	39 (yüzde 21,2)	48 (yüzde 26,1)
m7.Şimdiye kadar hiç riskli bir işletme ile çalışmadım	33 (yüzde 17,9)	40 (yüzde 21,7)	19 (yüzde 10,3)	48 (yüzde 26,1)	44 (yüzde 23,9)
m8.Muhasebe meslek mensubu olmak parasal tatmin sağlar	15 (yüzde 8,2)	11 (yüzde 6,0)	49 (yüzde 26,6)	66 (yüzde 35,9)	43 (yüzde 23,4)
m9.Muhasebe meslek mensubu olmak kariyer tatmini sağlar	8 (yüzde 4,3)	11 (yüzde 6,0)	34 (yüzde 18,5)	75 (yüzde 40,8)	56 (yüzde 30,4)

Yukarıdaki tabloya göre: Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi bilinçli olarak kabul eder fikrine katılımcıların (yüzde 44,0)'ü kesinlikle katılmışlardır. Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi maddi (parasal) açıdan kabul eder fikrini katılımcıların(yüzde 40,8)'i doğrulamıştır. Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi etik açıdan kabul eder fikrini katılımcıların(yüzde 44,6) doğrulamıştır. Muhasebe meslek mensubu müşteri işletmeyi tanınmış olduğu için kabul eder fikrini katılımcıların (yüzde 39,1)'i doğrulamıştır. Riskli bir işletmeyle iş yapmak benim için sorun olmaz fikrini katılımcıların (yüzde 50,5)'i kesinlikle reddetmişlerdir. İşletmenin sadece muhasebesiyle ilgilendiğim için iş alanı ile ilgilenmem diyen katılımcıların oranları birbirine oldukça yakındır. Şimdiye kadar hiç riskli bir işletme ile çalışmadım diyen katılımcıların oranları birbirine oldukça yakındır. Muhasebe meslek mensubu olmak parasal tatmin sağlar fikrini katılımcıların(yüzde 35,9)'u doğrulamıştır. Muhasebe meslek mensubu olmak kariyer tatmini sağlar fikrini katılımcıların(yüzde 40,8)'i doğrulamıştır.

5.4. Korelasyon Testi

Hipotez 1: Katılımcılara göre, işletmelerin muhasebeci seçimine bakışları ile muhasebecilerin müşteri işletmeyi seçme yaklaşımları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 1 için; İşletmelerin çalışacakları muhasebecileri seçmelerindeki etik bakışları konusunda katılımcıların algıları ile, muhasebecilerin çalışacakları işletmeleri seçmedeki etik bakışları konusundaki algıları arasında bir ilişki olup olmadığını ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo-5: Korelasyonlar (ilişkiler)

		ortalama işletme	ortalama_muhasebeci
ortalama_ işletme	Pearson Korelasyon	1	,560**
	Sig. (2-tailed)		,000
	Katılımcı sayısı	184	184
ortalama_muhasebeci	Pearson Korelasyon	,560**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	Katılımcı sayısı	184	184

Yorum: Yukarıdaki analizde korelasyon sonucu Pearson Korelasyon katsayısı ile, “0,560” bulunmuştur. işletmelerin çalışacakları muhasebecileri seçmelerindeki etik bakışları konusunda katılımcıların algıları ile, muhasebecilerin çalışacakları işletmeleri seçmedeki etik bakışları konusundaki algıları arasında orta üstü bir ilişki vardır. Hipotez 1 doğrulanmıştır. Buradan anlaşılması gereken katılımcıların (muhasebe meslek mensuplarının) düşüncelerine göre, işletmeler muhasebeci seçerken ve muhasebeciler müşteri işletmeyi seçerken aynı yönlü davranmaktadırlar.

5.5. ANOVA Testi

Hipotez 2: İşletmelerin etik bakışları konusunda katılımcıların algıları ile katılımcıların meslek mensubu olarak tecrübe sürelerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Hipotez 3: Muhasebecilerin etik bakışları konusunda katılımcıların algıları meslek mensubu olarak tecrübe sürelerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Hipotez 4: İşletmelerin etik bakışları konusunda katılımcıların algıları, katılımcıların çalıştıkları işletme sayılarına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Hipotez 5: Muhasebecilerin etik bakışları konusunda katılımcıların algıları katılımcıların çalıştıkları işletme sayılarına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

ANOVA analizi için hipotezlerin test edilebilmesi için işletmelerin bakış açılarıyla ilgili sorular ile, muhasebecilerin bakışlarıyla ilgili soruların ayrı ayrı ortalamaları alınmıştır.

Hipotez 2 için; İşletmelerin çalışacakları muhasebecileri seçmelerindeki bakışları konusunda katılımcıların algıları ile katılımcıların meslek mensubu olarak tecrübe süreleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ölçmek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır.

Tablo-6: Varyansların Homojenliği testi

ortalama işletme			
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,830	3	180	,479

Varyansın anlamlılık değeri 0,05 ten büyük (0,479) olduğu için ANOVA testi yapılabilmektedir.

Tablo-7: ANOVA ortalama işletme

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig. (anlamlılık)
Gruplar arası	4,537	3	1,512	4,456	,005
Grup içi	61,088	180	,339		
Toplam	65,625	183			

Yorum: Yukarıdaki analiz sonucuna göre, $0,005 < 0,05$ ($p < \alpha$) olduğu için katılımcıların, işletmelerin muhasebeci seçimindeki bakış açıları konusundaki algılarının katılımcıların tecrübe sürelerine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle tecrübe süreleri yanıtları farklılaştırmıştır.

Hipotez 3 için; Muhasebecilerin çalışacakları işletmeleri seçmedeki bakışları konusundaki algıları ile meslek mensubu olarak tecrübe süreleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ölçmek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır.

Tablo-8: Varyansların Homojenliği testi

ortalama_muhasebeci			
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,623	3	180	,052

Varyansın anlamlılık değeri 0,05 ten büyük (0,052) olduğu için ANOVA testi yapılabilmektedir.

Tablo- 9: ANOVA ortalama_muhasebeci

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig. (anlamlılık)
Gruplar arası	4,877	3	1,626	5,979	,001
Grup içi	48,943	180	,272		
Toplam	53,820	183			

Yorum: Yukarıdaki analiz sonucuna göre, $0,001 < 0,05$ ($p < \alpha$) olduğu için katılımcıların, muhasebecilerin müşteri işletme seçimindeki bakış açıları konusundaki

algılarının katılımcıların tecrübe sürelerine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle tecrübe süreleri yanıtları farklılaştırmıştır.

Hipotez 4 için; İşletmelerin çalışacakları muhasebecileri seçmelerindeki bakışları konusunda katılımcıların algıları ile katılımcıların çalıştıkları işletme sayıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının test edilebilmesi için tek yönlü ANOVA yapılmıştır.

Tablo-10: Varyansların Homojenliği testi

ortalama işletme			
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,261	3	180	,289

Varyansın anlamlılık değeri 0,05 ten büyük (0,289) olduğu için ANOVA testi yapılabilmektedir.

Tablo-11: ANOVA ortalama işletme

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Gruplar arası	5,854	3	1,951	5,876	,001
Grup içi	59,771	180	,332		
Toplam	65,625	183			

Yorum: Yukarıdaki analiz sonucuna göre, $0,001 < 0,05$ ($p < \alpha$) olduğu için işletmelerin çalışacakları muhasebecileri seçmelerindeki bakışları konusunda katılımcıların algıları ile katılımcıların çalıştıkları işletme sayıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Diğer bir deyişle çalıştıkları işletme sayısına göre yanıtlar farklılaşmaktadır.

Hipotez 5 için; Muhasebecilerin çalışacakları işletmeleri seçmedeki bakışları konusundaki algıları ile katılımcıların çalıştıkları işletme sayıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının test edilebilmesi için tek yönlü ANOVA yapılmıştır.

Tablo 12: Varyansların Homojenliği testi

ortalama_muhasebeci			
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,312	3	180	,078

Varyansın anlamlılık değeri 0,05 ten büyük (0,078) olduğu için ANOVA testi yapılabilmektedir.

Tablo-13: ANOVA ortalama_muhasebeci

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Gruplar arası	1,882	3	,627	2,174	,093
Grup içi	51,938	180	,289		
Toplam	53,820	183			

Yorum: Diğer ANOVA testlerinin aksine bu kez H_0 hipotezi doğrulanmıştır. Yukarıdaki analiz sonucuna göre, $0,093 > 0,05$ ($p > \alpha$) olduğu için, katılımcıların, muhasebecilerin çalışacakları işletmeleri seçmedeki bakışları konusundaki algıları ile katılımcıların çalıştıkları işletme sayıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Diğer bir deyişle, yanıtlar, çalışılan işletme sayıları ile bağlantısız çıkmıştır.

6. SONUÇ

Muhasebecilik mesleği, 3568 Sayılı "Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu"³ ile Türkiye'de mevzuata bağlanarak düzenlenmiştir. Herhangi bir iş türü olmaktan çıkarak nitelikli meslek haline gelen muhasebecilik işletmeler ve kamuoyu gözünde de böylece itibar kazanmıştır.

Bu çalışmada muhasebecilik mesleğine ilişkin genel bilgilerle beraber, muhasebeci-müşteri işletme anlaşmalarında etiğin yerine değinilmiştir. Bu çerçevede, yapılan literatür araştırmasında, iyi bir muhasebeci seçiminde dikkat edilecek unsurlarla birlikte, etik algı, çıkar ilişkileri, muhasebeci tatminlerini inceleyen makaleler ve çalışmalara değinilmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmı, muhasebe meslek mensuplarına yöneltilen, işletmeciler ve muhasebeciler açısından muhasebe mesleğine bakış açılarının ve etik algıların ölçümlendiği soruların kendi içinde ve birbiri arasında değerlendirilmesinden oluşmuştur. Uygulama anketi hazırlanırken, muhasebe meslek itibarı, etik değerler, işletmeler açısından mesleğe bakış açısı gibi unsurlar temel alınmıştır.

Değerlendirme, soruların güvenilirlik analizlerinin yapılmasıyla başlatılmış, sonrasında soruların frekans dağılımlarının incelemesi yapılmıştır. Yüzde ve sayısal olarak yapılan tespitlere göre, katılımcılar (muhasebe meslek mensupları) işletmeler tarafından muhasebe meslek mensuplarının ve muhasebecilik mesleğinin önemsendiğini söylemişlerdir. İşletmelerin muhasebeciden beklentilerinin az vergi ödetmesi olduğunu belirten katılımcı sayısının çok olması, ülkemizde gerçeğe uygun ve saydam bilgi üretmekten ziyade haliyle vergi sonrası kârı yüksek tutma amacının daha ön planda olduğunu göstermektedir. Öte yandan katılımcılara göre, muhasebeciden aynı zamanda gerçeği yansıtması da beklenmektedir. İşletmeler, gerçeği yansıtılmaktan saydamlıktan kaçmadan az vergi ödemeyi beklemektedirler. Bu yalnızca mevzuat çerçevesinde muhasebeleştirmede bir takım vergiden kaçınma yöntemleriyle gerçekleşebilir ki; bu tür teknik çabaların ne denli etik olacağı tartışma konusudur. Tam da bu noktada katılımcılar, işletmelerin kendilerinden beklentilerinin etik davranmak olduğu konusunda yüksek oranda hemfikirdirler. Etik kavramından işletmelerin ne anladığı ya da katılımcıların ne anladığını da irdelemek gerekir ki bu diğer soruların içinde gizli olarak sorulmuştur. Gerçeği doğru bir şekilde yansıtmak etik bir değerdir. İşletmeler açısından belki de etik beklenti işletme sahip ve yöneticilerinin kandırılmaması ve onlara karşı açık olunması şeklinde de algılanmış olabilirler. Diğer taraftan mesleki etik; müşteri işletmenin finansal tablo ve raporlarından etkilenebilecek tüm paydaşları (işletme sahipleri, yöneticileri, çalışanları, müşterileri, kamu kurumları ve tüm kamu) göz önüne alarak davranmayı gerektirir. Muhasebeci seçiminin önemi, işletmenin finansal durumunu sürekliliğini itibarını doğrudan etkileyeceğinden, işletmelerin muhasebeci

³ R. G. Tarih: 19.06.1989 ve 20194 sayılı

seçimini bilinçli yaptığı gerçeği, anket sonuçlarıyla doğrulanmıştır. Ancak “kesinlikle doğru”dan ziyade “doğru” cevabının daha fazla olduğu görülmüştür.

Katılımcıların kendileri açısından değerlendirmeleri ise şu şekilde olmuştur: Muhasebecilerin de müşteri işletmeyi bilinçli olarak seçtikleri görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi işletmenin finansal nitelikli işlemlerinin takibini yapmak ve tablo ve raporların doğruluğunu iddia etmek birebir muhasebe meslek mensubunun sorumluluğundadır. Öyleyse işletmenin toplum içindeki yeri, geçmişten bugüne finansal durumu muhasebeciyi direkt ilgilendirecektir ki bu da bilinçli seçim yapmanın gerekliliğini ortaya koyacaktır. Diğer yandan, muhasebeci için parasal tatmin de elbette ön plandadır. Zira muhasebecilik bir meslektir ve karşılığında maddi kazanç sağlamak için yapılır. Dolayısıyla, muhasebe meslek mensubu, kazancını üste çıkaracak şekilde bir işletme ile anlaşma sağlayabiliyorsa kendisi için daha olumlu olacaktır. İşletmenin bilinen bir işletme olması riskli durumları azaltacaktır. Kendisini finansal skandallarla kötölemek istemeyecek olan bir işletme muhasebeci tarafından tercih edilmektedir. Diğer taraftan büyük finansal skandallar göstermektedir ki şöhretli bir işletme de pekâlâ finansal hilelere başvurabilmekte ve muhasebecilerini bu skandalların içine çekebilmektedirler. Bunu destekler şekilde muhasebeciler, riskli bir işletmeyle çalışmayı sorunlu olarak görmektedir. Zira riskli işletme, riskli işlem ve riskli raporlama anlamına gelecektir. Buna uygun olarak katılımcılar, riskli bir işletme ile çalışmanın sorun oluşturacağı konusunda çoğunlukla hemfikirdirler. Bütün bunlara paralel olarak katılımcılar, etik kurallar dışına da çıkmak istememektedirler. Çoğunluğun hiç riskli bir işletme ile çalışmadım demesiyle birlikte azımsanmayacak sayıda katılımcı çalıştığını belirtmiştir. Mesleki hayatta belki de teorinin dışında bazı koşullar; maddi koşullar gibi, risk analizini müşteri işletmeyi seçerken göz ardı etmeyi gerektiriyor olabilir.

Muhasebe mesleğinin üniversitelerin ilgili fakülte bölümlerinde (işletme, iktisat, ticaret v.b.) özendirilmesi ve meslek yüksek okullarında da bu mesleğin ara elemanı olma konusunda, öğrencilerin teşvik edilmesi gerekmektedir. Nitekim bu anket çalışmasından da çıkan bir sonuç olarak muhasebe mesleği parasal tatmin ve kariyer tatmini sağlayan, nitelikli bir meslektir.

Yüzdeler dağılım analizi yapıldıktan sonra, sorular arasındaki ilişkilerin incelenmesi adına, korelasyon analizi yapılmıştır. İşletmeci bakışına yönelik katılımcı algısının ortalaması ile muhasebeci bakışına yönelik katılımcı algısının ortalaması arasında bir ilişki aranmıştır ve ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre, aynı doğrultuda yanıtlar verildiği söylenebilir.

Ortalamalar karşılaştırıldıktan sonra, katılımcıların muhasebe meslek mensubu olarak geçirdikleri sürelerle göre yanıtların farklılaşıp farklılaşmadığı ANOVA analizi ile ölçümlenmiştir. Katılımcıların tecrübe süreleri, işletmelerin muhasebeci seçimindeki bakış açıları konusundaki algılarını etkilemektedir. Katılımcıların tecrübe süreleri, muhasebecilerin müşteri işletme seçimindeki bakış açıları konusundaki algılarını etkilemektedir.

Katılımcıların muhasebe meslek mensubu olarak çalıştıkları işletme sayılarına göre yanıtların farklılaşıp farklılaşmadığı ANOVA analizi ile ölçümlenmiştir. Katılımcıların çalıştıkları işletme sayıları, işletmelerin çalışacakları muhasebecileri seçmelerindeki bakışları konusunda katılımcıların algılarını etkilemektedir.

Katılımcıların çalıştıkları işletme sayıları, muhasebecilerin müşteri işletme seçimindeki bakış açıları konusundaki algılarını etkilememektedir.

İşletmeler, muhasebeci seçiminde, meslek mensuplarını önemseme, muhasebecilik mesleğini önemseme gibi öncül değerlerin yanı sıra, muhasebecileri bilinçli olarak seçerek de kendi finansal itibarlarını koruma amacı gütmelidirler. Analizlerin göstergesine dayanılarak, muhasebecilerin muhasebeye ilişkin kanunlar sınırında kalmak kaydıyla en az vergiyi ödeyebilecekleri ve kârlılıklarını artıracakları şekilde yönlendirmeleri gerektiği düşünülmektedir. Muhasebeciler de bilinçli olarak ve etik ön koşullarını göz ardı etmeden müşteri işletmeleri seçmelerinin yanı sıra maddi tatminlerini de ön planda tutmaktadırlar.

Bundan sonraki çalışmalarda, muhasebecinin iş tatmininin etik olgularla bağlantısı geniş bir bakış açısıyla araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Akçi Yavuz ve Kılınç Kazım(2015)İşletme Yöneticilerinin Algıları Açısından Ağızdan Ağıza İletişimin Muhasebe Meslek Mensuplarının Müşteri Portföyüne etkisinin İncelenmesi (Malatya Örneği), Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Güz-2015 Cilt: 14 Sayı: 55 (268-290)

Aymankuy, Yusuf ve Sarıoğlan Mehmet (2005), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yaklaşımları ve Balıkesir İl Merkezinde Bir Uygulama”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 14: 23-45.

Baiada-Hireche Lorea; Garmilis Ghislaine(2016) “Accounting Professional’s Ethical Judgment and the Institutional Disciplinary Context: A FRENCH- US Comparison”, Journal of Business Ethics; 139: s. 639-659

Banar, Kerim; Ekerdil, Vedat; Muhasebe Meslek Mensuplarının Hizmet Kalitesi: Sunulan Hizmetlerin Kalitesi İle Müşteri Memnuniyeti İlişkisi Eskişehir Uygulaması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.10 Sayı.1; s.s. 39-60

Canning, Mary And Brendan O'Dwyer (2003), "A Critique of the Descriptive Power of the Private Interest Model of Professional Accounting Ethics: An Examination Over Time in the Irish Context ", Accounting, Auditing and Accountability Journal, 16(2): 159-185.

Gül Hasan, Erol Mikail (2016) “Muhasebe Meslek Mensuplarında İşe Bağlılık ve Çalışma Ahlakının Mesleki Etik Davranışa Etkisi” Mali Çözüm: Eylül-Ekim, s.s.51-74

Kısakürek, Mustafa ve Nesrin ALPAN (2010), “Muhasebe Meslek Etiği ve Sivas İlinde Bir Uygulama”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 47: 213-229.

Selimoğlu, Seval (2001), “Muhasebe Eđitiminin Meslek Mensubu Adaylarına Ahlaki Doğruları Kazandırmadaki Rolü”, XX. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya, ss. 3-27.

Solak Bilal, Erdoğan Sedat, Gönen Seçkin (2016), Muhasebe Meslek Mensuplarının Türkiye’deki Kazanç Yönetim Uygulamalarına Yönelik Etik Değerlendirmeleri, Ege Akademik Bakış , 16(4): ss.687-707

Sorensen Daniel, Miller Scott ve Cabe Kevin (2017), Developing and MeasuringtheImpact of Accounting Ethics Course that is Based on the Moral Philosophy of Adam Smith, s.s.175-191

Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.)Pearson, Boston (2013)

Thompson, L., S., (1997). “Ten Factors Necessary to the Choice of a Good Accountant.”, The CPA Journal, 67: 15.

Yalçın, Selçuk (2015). Kriz Ortamında KOBİlerin Muhasebeci Seçimini Etkileyen Faktörler: Kütahya Araştırması. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (28), . Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/dpusbe/issue/4770/65638>

Yılmaz Erdal, Suat Yıldırım ve Hüseyin Hüsnü Bahar (2015) “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Mesleki Etik Algısı: Samsun Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak 2015, 27-41

Yücel, Elif (2017) Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Dışı Davranışlarının Vergi Ahlakına Etkisi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak 2017

YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETİ KARŞILIĞINDA DEVLET YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINA ÖDENMESİ GEREKEN BEDELLERİN TAKİP VE TAHSİL USULÜ

Yrd. Doç. Dr. İlhami ÖZTÜRK*

Öz: Yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğretim kurumlarına öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücreti adları altında ödemeler yapılmaktadır. Kamu geliri niteliği taşıyan bu bedellerin zamanında ve tam olarak ödenmemesi durumunda cebren takip ve tahsil yoluna gidilmesi söz konusudur. Mali yükümlülüklerin kanun ile düzenlenmesi anayasal bir zorunluluk olup bir mali yükümün kanunla düzenlenmiş sayılabilmesi için takip ve tahsile ilişkin usul ve esaslar ile tahsil zamanasını süresinin de kanunla düzenlenmesi şarttır. Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretine ilişkin düzenlemelerde, takip ve tahsile ilişkin kanunilik ilkesine uygunluk kapsamındaki bir takım eksiklik ve belirsizlikler bu ödemeleri yapmakla yükümlü olan kişilere yeterli hukuki güven sağlanamamasına neden olmaktadır. Ayrıca, bu durum devlet üniversitelerinin kararlılık içinde herkese eşit biçimde işlem yapmasını güçleştirmekte, uygulamada duraksama ve ihtilafların yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Bu çalışmanın konusunu, yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğretim kurumlarına öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücreti adları altında ödenmesi gereken yükümlerin takip ve tahsili ile bunlara ilişkin düzenlemelerin kanunilik ilkesine uygunluğu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci Katkı Payı, Öğrenim Ücreti, Tahsil, Kanunilik İlkesi, Vergi Benzeri Mali Yükümlülük.

PURSUANCE AND COLLECTION PROCEDURE OF THE PRICES THAT SHALL BE PAID TO THE STATE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS FOR THE HIGHER EDUCATION EXCHANGE OF SERVICES

Abstract: Payments are made to state higher education institutions for the higher education exchange of services under the names of different tuition fees. In case the prices that have the characteristics of public revenue are not paid on time in full, they are pursued and collected forcibly. Regulating of financial liabilities by law is a constitutional obligation. In order to be regarded as regulated by law, regulating of rules and procedures regarding pursuance and collection and period of payment limitation by law is a condition, too. Some uncertainties and deficits within the scope of legality regarding pursuance and collection give rise not to be provided assurance to the people in charge of making payments. Furthermore, this situation brings about some problems such as making difficulties for public universities to serve everyone equally, indetermination of enforcement and disputes. The subject of this article is pursuance and collection of the liabilities that's hall be paid to the state higher education institutions for the exchange of services under the names of different tuition fees and the conformity of regarding regulations to the principle of legality.

Keywords : Tuition Fee, Student Contribution, Collection, The Principle of Legality, Quasi-Tax Financial Liabilities

JEL : H27, H29, K34

* Ufuk Üniversitesi MYO Yönetim ve Organizasyon Bölümü Başkanı, Sermaye Piyasası Kurulu (E) Üyesi.

1. GİRİŞ

Devlet yükseköğretim kurumları tarafından yükseköğretim hizmeti karşılığı olarak birinci öğretimde öğrenci katkı payı; ikinci öğretim ve uzaktan öğretimde öğrenim ücreti; yaz okulunda ise öğretim ücreti adı altında bir bedel tahsil edilmektedir. Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ile öğretim ücretine ilişkin kanun hükümlerinin, söz konusu mali yükümlülüklerin süresinde ödenmemesi durumunda takip ve tahsilinin kanunilik ilkesine uygunluğu hem bu tutarları ödemekle yükümlü olanlar hem de tahsil ile görevli idareler açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın konusunu, yükseköğretim hizmeti karşılığı olarak devlet yükseköğretim kurumlarına ödenen öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerine ilişkin yasal düzenlemelerde yer alan takip ve tahsile ilişkin usul ve esaslar ile bunların anayasal kanunilik ilkesine uygunluğunun analizi oluşturmaktadır.

2. YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETİ KARŞILIĞINDA DEVLET YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI TARAFINDAN TAHSİL EDİLEN BEDELLER

Günümüzde, yükseköğretim maliyetlerinin nasıl paylaştırılacağı sorunu bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamuoyunun önemli gündem maddelerinden biri olmayı sürdürmektedir.¹ Ülkemizde benimsenen yöntem bu maliyetlerin devlet yükseköğretim kurumlarında büyük oranda devlet tarafından üstlenilmesi, geri kalan düşük orandaki kısmının da yükseköğretim hizmetinden yararlanan kişilere öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücreti adı altında yükletilmesi şeklindedir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun "*Cari hizmet maliyetinin hesaplanması, öğrenci katkı payları ve öğrenim ücretleri*" başlıklı 46'ncı maddesinde öğrencilerden her bir dönem için birinci öğretimde "*öğrenci katkı payı*", ikinci öğretim ve uzaktan öğretimde ise "*öğrenim ücreti*" alınacağı, 44/c maddesinde de sınırsız hak kullanma durumunda olan öğrencilerin sınava girdiği ders başına öğrenci katkı payını/öğrenim ücretini ödemeye devam edecekleri, birinci ve ikinci öğretim programlarındaki bir dersin hem örgün öğretim yoluyla hem de uzaktan öğretim yoluyla verilmesinin senato tarafından uygun görülmesi halinde; dersi uzaktan öğretim yoluyla almayı tercih eden öğrencilerden kredi başına belirlenen öğrenci katkı payı veya öğrenim ücretinin alınacağı hükme bağlanmıştır.

2547 sayılı Kanun'un ek 26'ncı maddesinde üniversite veya yüksek teknoloji enstitülerinin açmış oldukları yaz okullarına katılacak öğrencilerden, toplam ikiyüzseksen ders saatine karşılık olmak ve aynı Kanun'un 46'ncı maddesi uyarınca belirlenen yıllık öğrenci katkı payının

¹C. Ergin Ekinci, "Türkiye'de Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri", **Eğitim ve Bilim**, Cilt:34, Sayı:154, 2009, s.120-123.

iki katını aşmamak üzere Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenecek miktarda "yaz okulu öğretim ücreti" alınacağı; ek 27'nci maddesinde ise üniversite veya yüksek teknoloji enstitülerinde hukuk, uluslararası ilişkiler, iktisat, işletme, bilgi teknolojileri ve ileri teknolojiler ile öğretmenlik alanlarında ikinci öğretim kapsamında yürütülecek tezsiz yüksek lisans programları için öğrencilerden üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü yönetim kurulu kararlarında belirtilecek tarihlerde asgarî iki eşit taksitte "öğretim ücreti" alınacağı hükmüne yer verilmiştir.

3843 sayılı Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun'un "Öğrenim Ücreti" başlıklı 7'nci maddesi ikinci öğretimin isteğe bağlı ve paralı olduğu, paralı öğretime kabul edilecek öğrencilerin "öğrenim ücreti" ödeyecekleri hükmünü amirdir.

Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere, çeşitli muafiyet ve istisnalar ile öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretinin devlet tarafından karşılanması,² burs vs. haricinde, yukarıda belirtilen kanun hükümleri uyarınca devlet yükseköğretim kurumları tarafından yükseköğretim hizmeti karşılığında "öğrenci katkı payı", "öğrenim ücreti", "yaz okulu öğretim ücreti" ve "öğretim ücreti" adları altında bir bedel alınmaktadır.

Yükseköğretim hizmeti karşılığında ödenmesi gereken bu bedellerin takip ve tahsiline ilişkin düzenlemeler ile bu düzenlemelerin kanunilik ilkesine uygunluğunun incelenmesinden önce bu ödemelerin hukuki vasfının tespitinde yarar vardır. Zira, anayasal kanunilik ilkesi "vergi", "resim", "harç", ve "benzeri mali yükümlülükler" için geçerli olup söz konusu ödemelerin öncelikle bu kapsamda bir mali yükümlülük olup olmadığına ortaya konulması gerekmektedir.

3. DEVLET YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI TARAFINDAN TAHSİL EDİLEN ÖĞRENCİ KATKI PAYI, ÖĞRENİM ÜCRETİ, YAZ OKULU ÖĞRETİM ÜCRETLERİ İLE ÖĞRETİM ÜCRETLERİNİN HUKUKİ VASFI

Anayasa'nın 73'üncü maddesinde mali yükümler; vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler şeklinde sayılmıştır. Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretinin,

² 21.10.2017 tarih ve 30217 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 22.09.2017 tarih ve 2017/10918 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın ekinde yer alan "2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları ve Öğrenim Ücretlerinin Tespitine Dair Karar"ın 1'inci maddesinde 2017-2018 eğitim-öğretim yılında öğrenimine devam eden veya yeni kayıt yaptıracak birinci öğretim ve açık öğretim öğrencilerinden, yurt dışından kabul edilecek öğrencilerden alınacak öğrenim ücretleri ile süresinde mezun olamayan öğrencilerin katkı payı ve öğrenim ücretleri saklı kalmak kaydıyla, öğrenci katkı payı alınmayacağı, bu öğrencilerden alınması gereken öğrenci katkı payı tutarlarının Devlet tarafından karşılanacağı düzenlenmiştir.

mahiyetleri itibarıyla sayılan bu mali yükümlülükler kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesinin öncelikle çözüme kavuşturulması şarttır.

Devletin, vergi adı altında bir kısım satın alma gücünü kamu kesimine aktarırken vergilerle belli kamu hizmetleri arasında doğrudan bir bağ kurmadığını söyleyebiliriz.³ Buna karşılık öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücreti ile bu ücretler karşılığı sunulan yükseköğretim hizmeti arasında bir bağ bulunmaktadır. Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretleri yükseköğretim hizmeti karşılığı olarak ödendiğinden, karşılık esasına dayalı olup bu yönüyle vergilerden ayrılır.

Vergilerden farklı olarak benzeri mali yükümlülük yoluyla elde edilen gelirlerin kullanımının doğrudan ve sadece bu yükümlülükle yükümlendirilen kişi veya grubun yararına bırakılması şart olmamakla birlikte asıldır. Bu gelirin dolaylı olarak yararına kullanıldığı kişi ve grubun da yükümlü grupla organik bir ilişki içinde bulunması gerekir.⁴ Buradan hareketle, belli bir amaca tahsis edilmiş olan, belli bir grubun yararına kullanılan⁵ öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Harç karşılığı sunulan hizmetin belirli bir kişiye yönelik olmasına karşılık, bilhassa mesleki ve sosyal vergi benzeri mali yükümlülükler karşılığı sağlanan hizmetin; bir mesleğe ya da topluluğa yönelik olması ve bu hizmetlerden yararlanma şeklinin dolaylı biçimde ortaya çıkması söz konusudur.⁶ Bu husus, bir kamu hizmeti karşılığında alınan harçları, yükseköğretim hizmeti karşılığında alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinden ayırmada kullanabileceğimiz bir ölçüttür. Örneğin, tapu harcında bu harcı ödeyen kişinin tapu tescil hizmetinden bireysel olarak yararlanması söz konusudur. Ancak, öğrenci

³ Özhan Uluatam, **Kamu Maliyesi**, 12. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2012, s.297.

⁴ Figen Özer, "Vergi Hukukunda Ek Mali Yükümlülükler", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, 2009, s.20.

⁵ Öğrenci katkı payı olarak tahsil edilen gelirler başta öğrencilerin beslenme, barınma, sağlık, spor, kültür ve diğer sosyal hizmet giderleri olmak üzere, yükseköğretim kurumunun cari, sermaye, transfer giderleri ile öğrencilerin kısmi zamanlı olarak geçici işlerde çalıştırılmasına ilişkin giderlerinde kullanılır (2547 sayılı Kanun, md.46/i). Öğrenci katkı payı dahil olmak üzere 2547 sayılı Kanun'un 46'ncı maddesine göre elde edilen gelirlerin en fazla yüzde onu, yükseköğretim kurumu yönetim kurulunun tespit edeceği başarılı ve gelir düzeyi düşük öğrencilerin kitap, kırtasiye ile beslenme ve barınma yardımı ödemelerinde kullanılır (2547 sayılı Kanun, md.46/i). Yaz okulu öğretim ücreti olarak yatırılan tutarların en fazla %70'i yaz okullarında ders vermekle görevlendirilen öğretim elemanlarına ders ve sınav ücreti olarak ödenebilir; kalan kısmı ise üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsünün mal ve hizmet alımlarında kullanılır (2547 sayılı Kanun, Ek md.26/3). İkinci öğretim kapsamında yürütülecek tezsiz yüksek lisans programları için alınan öğretim ücretlerinden elde edilen gelirlerin %30'undan az olmamak üzere üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü yönetim kurulunca belirlenecek kısmı, bilimsel araştırma projelerinde kullanılmak üzere yüksek öğretim kurumlarında yer alan mevcut veya yeniden açılacak tertiplere ödenek kaydedilir. Geri kalanı ise, bu eğitim programında fiilen ders veren öğretim üyelerine ek ders ve sınav ücreti; bu program için görevlendirilen idarî personele fazla çalışma ücreti olarak ödenir (2547 sayılı Kanun, Ek md.27/3). İkinci öğretim karşılığında alınan öğrenim ücretleri ikinci öğretime ilişkin giderlerin yanı sıra bu öğretimin yapıldığı birimlere öncelik verilmek suretiyle, o üniversitenin veya yüksek teknoloji enstitüsünün giderlerinde kullanılır (3843 sayılı Kanun, md.7/3).

⁶ Aytaç Eker ve Kamil Tügen, **Kamu Maliyesine Giriş**, İzmir, Takav Matbaası, 1993, s.141-142.

katkı payı ya da öğrenim ücreti karşılığında sunulan yükseköğretim hizmeti ya da bu hizmetin faydası tek bir öğrenciye yönelik değil aynı zamanda bir gruba yöneliktir. Bu noktada öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ya da öğretim ücreti karşılığı sağlanan yükseköğretim hizmetinden bireysel yararın yanı sıra bir grup yararından daha doğru bir ifade ile kamu yararından da bahsedilmesi söz konusudur.

Hukuki vasıf tayininde, ödemelerin gerçek mahiyetlerinin esas alınması gerekir. Yükseköğretim hizmeti karşılığı yapılan ödemelerin harç olarak nitelendirilmemesinde, 2547 sayılı Kanun'da ve ikinci öğretimi düzenleyen 3843 sayılı Kanunda bu ödemelerin harç olarak adlandırılmamış olması da bir dayanak olarak gösterilebilir. Zira, kanun koyucu gerek Harçlar Kanunu'nda gerek Belediye Gelirleri Kanunu'nda yer alan harç mahiyetindeki tüm yükümleri "harç" adı altında düzenlenmiştir. Yükseköğretim hizmetinin fertlerin şahsi menfaatlerinin yanı sıra kamu yararı taşıması, yükseköğretim hizmeti karşılığında alınan bedellerin 2547 ve 3843 sayılı kanunlarda harç adı altında düzenlenmemiş olması ve bu bedellerin şahısların temin ettikleri menfaat derecesiyle orantılı olmaması⁷ nedenleriyle yükseköğretim hizmeti karşılığında değişik adlarla alınan bedellerin harç olarak nitelendirilmesinin uygun olmadığı düşünülmektedir.⁸

Resim, bir işin yapılmasına izin verilmesi karşılığında alınır.⁹ Bu sebeple bir kamu hizmeti olan yükseköğretim hizmetinin karşılığı olarak alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ile öğretim ücretinin bir "izin" karşılığı olarak alınmaması nedeniyle resim olarak nitelendirilmesi uygun değildir.

Parafiskal geliri ödeyen kimse tıpkı resim ve harç ödeyen bir kimse gibi bir hizmetten faydalanır, yani ödediği bu parayı bir karşılık mukabilinde öder. Ancak burada, karşılık noktasında parafiskal gelirler ile resim arasında bir fark vardır. Resim ödeyen mükellef şahsına yapılan bir hizmetten faydalanır. Parafiskal aidatı ödeyen mükellef ise ancak kendi mesleğine veya mensubu bulunduğu mesleki teşekküle yapılan hizmetten dolayısıyla faydalanmak durumundadır. Resim karşılığında görülen hizmet herhangi bir ferde şahsen görülen bir

⁷ Yükseköğretimden eşit ya da daha az yarar elde eden ikinci öğretim öğrencilerine birinci öğretime kıyasla daha yüksek bir oranda cari hizmet maliyeti yansıtılması, yükseköğretimden sağladıkları faydanın görece daha düşük olması beklenen açık öğretim öğrencilerine daha yüksek oranda bir cari hizmet maliyeti yükletilmesi, yükseköğretim hizmeti veren üniversitelerin yükseköğretim hizmetinden yararlananlara aynı derecede fayda sağlamalarının mümkün olmamasına rağmen üniversite farkı gözetilmeksizin aynı tutarda öğrenci katkı payı ile öğrenim ücreti belirlenmesi, yeni kurulan üniversiteler ile nispeten eski yükseköğretim kurumları arasında öğrencilerin sağlayacağı yararların farklı olabileceği hususunun dikkate alınmaması gibi nedenlerin varlığı karşısında yükseköğretimden kişilerin elde ettikleri menfaat ile tam olarak orantılı bir bedel alınmadığını söylemek mümkündür.

⁸ Yükseköğretim hizmeti karşılığında alınan bedellerin harç olarak nitelendirilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. Gürsel Kaplan, "Bakanlar Kurulunun Üniversite Harçlarını Belirleme Yetkisini Bazı Hallerde Üniversitelere Devretmesine ve Bazı Öğrencilerden Harç Alınmasına Devam Edilmesine Dair 2012/3584 Sayılı Kararı Hukuka Uygun Mudur?", **Güncel Hukuk Dergisi**, Temmuz 2013/7, Sayı: 116, s. 46-49.

⁹ Nihal Saban, **Vergi Hukuku**, 7. Baskı, İstanbul, Beta, 2015, s.6-7; Metin Erdem, Doğan Şenyüz ve İsmail Tatlıoğlu, **Kamu Maliyesi**, 11. Baskı, Bursa, Ekin, 2013, s.72-73.

hizmettir, vergi benzeri mali yükümlülüklerle karşılık teşkil eden hizmet ise bir mesleğe, bir topluluğa verilen hizmettir.¹⁰ Bu itibarla öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ile öğretim ücreti karşılığında devlet yükseköğretim kurumları tarafından sunulan yükseköğretim hizmetinin de bir ferde şahsen görülen bir hizmet olmaması nedeniyle de resimden ayrıldığını, harç mevzuunda belirttiğimiz gibi sunulan yükseköğretim hizmetinin bireyleri aşan grup yararlı bir kamu hizmeti olduğunu söylemek mümkündür.

Çoğu kez vergi benzeri mali yükümlerle elde edilen gelirler genel bütçeye değil, özel fonlara aktarılırlar. Benzeri mali yükümler kamusal harcamaların genel bir kaynağını oluşturmayıp, belirli özel ihtiyaçların finansmanına "tahsis" edilmişlerdir.¹¹ Vergi benzeri mali yükümler kamu kesiminin genel gereksinmelerini karşılamaya yönelik olmaktan çok belli gereksinmelerin finansmanı amacıyla alınan ve çoğu zaman devlet bütçesine değil belli fonlara ya da devlet bütçesi dışındaki kuruluşlara aktarılan gelirleri ifade eder.¹² Bu yönüyle, yükseköğretim giderlerinin finansmanı amacıyla alınan ve genel bütçe dışında özel bütçeli idare niteliğindeki devlet üniversitelerinin gelirleri arasında yer alan bedellerin vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmesi daha doğrudur.

Vergi benzeri mali yükümlülüklerin finansmanı, söz konusu harcama alanının yakın ilgi çerçevesinde bulunanlara yükletilmektedir.¹³ Vergi benzeri mali yükümleri ödeyenler söz konusu kuruluşların hizmetlerinden yararlanır ve/veya mesleklerini icra etme hakkına sahip olurlar. Ödemeler o kuruluşun bütçesinde yer alır. Kuruluşların sundukları hizmetin bedeli ile hizmetin faydası arasında her zaman bir ilişki yoktur.¹⁴ Buna paralel olarak yükseköğretim hizmeti karşılığı olarak alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ile öğretim ücretleri bu hizmetten yararlanan öğrencilere yükletilmekte, yapılan bu ödemeler ilgili üniversitenin bütçesinde gelir olarak yer almaktadır. Ayrıca, yükseköğretim hizmetinin bedeli ile bu hizmetin faydası arasında her zaman tam bir ilişki bulunmamaktadır.¹⁵

¹⁰ Halil Nadaroğlu, "Teori ve Pratikte Parafiskalite", **Maliye Enstitüsü Konferansları**, Yedinci Seri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını, İstanbul, Sermet Matbaası, 1961, s.138.

¹¹ Selim Kaneti, **Vergi Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1989, s.7.

¹² Uluatam, a.g.e., 298.

¹³ Kaneti, a.g.e., 7.

¹⁴ Binhan Elif Yılmaz, **Maliye**. İstanbul, Der Yayınları, 2015, s.70.

¹⁵ Yükseköğretim ödenen bedele kıyasla bireysel faydanın oldukça yüksek olduğu bir alandır. Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen bir çalışmaya göre üniversite eğitimi bireyin gelirinde %75 oranında bir artışa yol açmaktadır. Ülkemizde yükseköğretim karşılığı yapılan ödemeler, bireyin sağladığı kişisel faydaya oranla çok daha düşük düzeydedir (Naci Tolga Saruç, "Yükseköğretimin Finansmanı ve Finansman Yöntemlerinin Algılanan Adalet Düzeyi: Sakarya Üniversitesi Paydaş Görüşleri" **Maliye Dergisi**, Sayı:161, 2011, s.66-67). Yükseköğretim yoluyla sağlanan yüksek maaş, sosyal statü, iş tatmini, işe girme ve yükselme imkanları, zorunlu askerlik hizmeti süresi, yedek subay statüsü, avukatlık, noterlik, hekimlik, hakimlik gibi belli mesleklerin ifa edilebilmesi için bu alanlarda yükseköğretim görmüş olmanın zorunlu tutulması gibi hususlar yükseköğretimin sağladığı kişisel faydanın ödenen bedele kıyasla yüksek kaldığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Alman hukukunda vergi benzeri mali yüküm olarak adlandırılan özel vergilerde olduğu gibi¹⁶ öğrenci katkı payı ve öğrenim ücretlerinin sarf edileceği yerler bakımından belli bir gruba özgülenme söz konusudur.

Amerikan hukukunda, vergi benzeri mali yükümlülük müessesesinin karşılığı olarak gösterebileceğimiz kullanıcı ücretlerine (user charges) ilişkin tanım ve özellikler¹⁷ dikkate alındığında, yükseköğretim hizmeti karşılığında bu hizmetten yararlananlardan alınan bedellerin kullanıcı ücreti dolayısıyla vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Anayasa Mahkemesi bir ödemenin vergi benzeri mali yüküm olarak nitelendirilmesinde, öncelikle, bu yükümün bir kamu hizmetinin ifası nedeniyle ortaya çıkan kamu giderinin finansmanında kullanılması kriterini esas almıştır.¹⁸ Vergi benzeri mali yükümler, kendilerine kanunla verilen kamu görevlerinin gerektirdiği kamu giderlerinin finansmanı amacıyla kamu kurumları tarafından tahsil edilmektedir.¹⁹ Yükseköğretim hizmetinin bir kamu hizmeti olması ve öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin bu kamu hizmeti nedeniyle ortaya çıkan giderlerin karşılığı olarak kamu tüzel kişiliğine sahip²⁰ devlet üniversiteleri tarafından alınması nedeniyle vergi benzeri mali yüküm olarak nitelendirilmesi yerindedir.

¹⁶ Funda Başaran, "Anayasa Temelinde 'Benzeri Mali Yükümlülük' Kavramı", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:118, 1998, s.128-129. Alman Anayasa Mahkemesi'nin içtihatları doğrultusunda *sonderabgaben* adı verilen özel vergiler sadece önceden var olan "homojen bir grup" mükellefe uygulanabilir. Bu grup, halkın geri kalanından ortak çıkarlar ve diğer fiili koşullar sebebiyle ayrılabilir. Vergiden sorumlu kişiler ile verginin toplanma amacı arasında bir bağ olmalıdır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde toplu bir sorumluluk bulunmalıdır. Vergi hasılatı prensip itibarıyla toplu çıkarlar için kullanılmalıdır (Maxime Boutron, "Contours juridiques et historiques de lanotion de taxe affectée", **Rapport Particulier**, s.57. Web:file:///C:/Users/turayo/Downloads/Rapport_particulier_1_contours_juridiques_historiques_taxes_affectees.pdf Erişim:3.10.2017).

¹⁷ Birtakım federal hizmetler belli grupların yararlanmasına yöneliktir. Bu durumda ekonomik etkinlik ve adalet mülahazasıyla, bu hizmetlerden yararlananların karşılığında belli bir ödeme yapması gerektiğini söylemek mümkündür (Alice M. Rivlin, "Before the Committee on the Budget United States Senate", s.1. Web:https://www.cbo.gov/sites/default/files/97th-congress-1981-1982/reports/82-cbo-022.pdf Erişim:1.10.2017). Kullanıcı ücretleri (user charges), hükümet tarafından bir ücret ödenmesizin kullanımı ya da yararlanması engellenebilen özel mallara ve çeşitli yarı kamusal mal ve hizmetlere uygulanmaya müsaittir. Birçok vergiden farklı olarak kullanıcı ücretleri, belirli bir yarar ya da sorumluluk ile ilişkili olarak alınırlar. Kullanıcı ücretlerinin milli savunma gibi tam kamusal mallara uygulanması, birçok insanın aynı düzeyde ve herhangi bir ücret ödemediği hizmetlerden yararlanması ve bu ücretsiz yararlanmanın engellenmesinin çok güç hatta imkansız olması sebebiyle mümkün değildir. Buna karşılık, Hükümet hidroelektrik enerjisi gibi ticari bir mal ya da bir mili park imkanlarından yararlanmayı ücretlendirme ve ücretsiz kullanımları engelleme imkanına sahiptir. (Congressional Budget Office, **The Growth of Federal User Charges**, 1993, s.3. Web:https://www.cbo.gov/sites/default/files/103rd-congress-1993-1994/reports/1993_08_growthofuserchargesa%29taxes.pdf Erişim:10.10.2017.)

¹⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 26.10.1965 tarih ve E.1965/25, K.1965/57 sayılı kararı.

¹⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 26.12.1972 tarih ve E.1972/40, K.1972/61 sayılı; 29.11.1977 tarih ve E.1977/109, K.1977/131 sayılı ile 27.1.1981 tarih E.1980/27, K.1981/9 sayılı kararları.

²⁰ Anayasa'nın 130'uncu maddesinde üniversitelerin "kamu tüzel kişiliği" taşıdığı hükmüne benzer şekilde 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3/d bendinde de üniversitenin kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu hükmü yer almaktadır.

Mali yüküm olarak nitelendirebilmek için bir ödemenin "*zorunluluk*" unsuru taşıması şartı aranır.²¹ İlköğretimden farklı olarak yükseköğretim bütün vatandaşlar için zorunlu tutulmamıştır. Buna karşılık avukat, noter, tabip gibi bazı mesleklere kabul edilmek için yükseköğrenimin zorunlu olması, öğrenci katkı payı ve eğitim ücretini ödemeyenlerin yükseköğretim hizmetinden yararlanamamaları, bu ödemelerin zorunlu ödemeler olarak nitelendirilmesini mümkün kılar. Tabipler odasına üyelik aidatı ödemek istemeyen bir kimsenin hekimlik yapmaktan vazgeçmesi durumunda oda aidatı ödeme zorunluluğundan kurtulması gibi öğrenci katkı payı ve öğrenim ücreti ödeme zorunluluğundan da ancak yükseköğretimden vazgeçilmesi durumunda kurtulmak mümkündür. 2547 sayılı Kanun'un 46/g maddesinde yer alan süresi içinde katkı payı veya öğrenim ücretini ödemeyenler ve mazeretleri ilgili yükseköğretim kurumunun yönetim kurulunca kabul edilmeyenlerin o dönem için kayıt yaptırılmayacakları ve öğrencilik haklarından yararlanamayacakları hükmü ile 3843 sayılı Kanun'un 7/5 maddesinde yer alan öğrenim ücretlerinin birinci taksitini ödemeyenlerin kayıtlarının yapılmayacağı ve yenilenmeyeceği, ikinci taksitlerini ödemeyen öğrencilere ise bir aylık ek süre tanınacağı, bu süre içerisinde de öğrenim ücretini kanuni faiziyle birlikte ödemeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisinin kesileceği²² hükümlerinden de söz konusu ödemelerin zorunlu nitelik taşıdığı açıkça anlaşılmaktadır.

Vergi yasaları dışında bir yasa ile düzenlenmiş olma ve vergi gelirlerinden farklı olarak yalnız belli hizmetler için kullanılmasının öngörülmesi de vergi benzeri mali yükümleri diğer mali yükümlerden ayırmaktadır.²³ Buna paralel olarak, öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretleri vergi kanunları dışında bir kanun olan 2547 sayılı ve 3843 sayılı kanunlarda düzenlenmiştir. Öğrenci katkı payı ve eğitim ücreti tüm kamu giderlerinin karşılığı olarak değil yükseköğretim hizmetlerinden kaynaklanan giderlerin karşılığı olarak alınırlar. Anayasa Mahkemesi tarafından vergi ile vergi benzeri mali yükümlülüğü ayırt etmede kullanılan, vergi benzeri mali yükümlerin belli bir gideri finanse etme amacıyla alınması, vergilerin ise böyle bir tahsis olmaksızın tüm kamu giderlerini karşılamak için alınıyor olması ölçütü, belli bir amaca tahsis edilmiş mali yükümlerin vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmesine imkan sağlar.

Anayasa Mahkemesi benzeri mali yükümlülüğü vergi, resim ve harçtan ayıran bir diğer özellik olarak genel bütçe içinde yer almama niteliğini belirlemiştir.²⁴ Bu kritere uygun olarak devlet

²¹ Anayasa Mahkemesi'nin 24.3.1970 tarih ve E.1969/65, K.1970/16 sayılı; 27.1.1981 tarih ve E.1980/27, K.1981/9 sayılı ile 19.4.1988 tarih ve E.1987/16, K.1988/8 sayılı kararları.

²² Anayasa Mahkemesi, 11.5.1999 tarih ve E.1998/59, K.1999/14 sayılı kararında; ikinci öğretimde, ikinci taksitlerini verilen bir aylık ek süreye karşın ödemeyen öğrencilerin yükseköğretim kurumu ile ilişkilerinin kesilmesini öngören düzenlemenin kamu yararına yönelik olması ve demokratik toplum düzeninin gerekleriyle çelişen bir yönünün bulunmaması; kişinin karşılığını ödemeyi kabul ederek başladığı ikinci öğretimin yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda yükseköğretim kurumu ile ilişkisinin kesilmesini kişinin maddî ve manevî varlığını geliştirme hakkını zedelemeyeceği gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmamıştır.

²³ Anayasa Mahkemesi'nin 16.9.1998 gün ve E.1997/62, K.1998/52 sayılı kararı.

²⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 27.9.2012 tarih ve E.2011/16, K.2012/129 sayılı kararı. Anayasa Mahkemesi'nin vergi benzeri mali yükümlülükler için belirlediği "genel bütçe" dışında yer alma kriterine rağmen 6475 sayılı Posta

üniversiteleri tarafından alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ile öğretim ücretleri genel bütçeye gelir kaydedilmemekte bunlar özel bütçeli idare olan devlet üniversitelerinin gelirleri arasında yer almaktadır.

Bu itibarla, yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet üniversiteleri tarafından alınan bedeller, vergi benzeri mali yükümlülüklerle ilişkin Anayasa Mahkemesi kararlarında belirtilen tüm özellikleri taşımaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 38'inci maddesinde yer alan, öğrenim harç ve ücretlerinin yönetmelikle düzenlenmesinin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülerek iptal istemiyle açılan davada; öğrenim "harç" ve "ücret"lerinin "*benzeri mali yükümlülük*" niteliğinde olduğunu hükme bağlamıştır.²⁵ Buna ek olarak, öğrenci katkı payları ile öğrenim ücretlerinin harcamalara katılma paylarına olan yakın benzerliği nedeni ile Anayasa Mahkemesi'nin harcamalara katılma paylarına ilişkin olarak vermiş olduğu kararlar²⁶ dikkate alındığında da öğrenci katkı payı ve öğrenim ücretlerinin vergi benzeri mali yükümlülük olarak tavrıhi mümkündür.

Uyuşmazlık Mahkemesi de "*öğrenci katkısı*" olarak adlandırılan ödemeyi mali bir yükümlülük olarak nitelendirmiştir.²⁷

Öte yandan, Fransız Radyo-Televizyon kurumunca alınan kullanım ücretinin "parafiskal vergi" niteliğinde olduğu yönünde Fransız Anayasa Mahkemesi tarafından verilen karar²⁸ da yükseköğretim hizmeti karşılığında alınan bedellerin, vergi benzeri mali yüküm olarak nitelendirilmesine dayanak teşkil edecek bir kaynak olma özelliği taşır. Bu karar uyarınca bir mali yükümün belirli bir kullanım alanının olması vergi olarak nitelendirilmesine engel teşkil

Hizmetleri Kanunu'nun 10'uncu maddesi uyarınca alınan yetkilendirme ücretleri, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 12'nci maddesi uyarınca alınan giriş aidatları ve yıllık aidatlar gibi genel bütçeye gelir kaydedilen çeşitli vergi benzeri mali yükümlülükler bulunmaktadır.

²⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 26.03.1974 tarih ve E.1973/32, K.1974/11 sayılı kararı.

²⁶ Anayasa Mahkemesi 24.11.1987 tarih ve E.1987/19, K.1987/31 sayılı ve 28.3.2002 tarih ve E.2001/5, K.2002/42 sayılı kararlarında Belediye Gelirleri Kanunu'nda, "Harcamalara katılma payı" olarak adlandırılan mali yükümü "*benzeri mali yüküm*" olarak nitelendirmiştir.

²⁷ Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü'nün 4.10.2004 tarih ve E.2004/34, K.2004/55 sayılı kararı. Devlet yükseköğretim kurumlarına ödenen öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerine ilişkin ihtilafların idari yargıda görülüyor olması (Danıştay 8. Daire, 3.3.2004, E.2003/3860, K.2004/1041; Danıştay 8. Daire, 1.10.2003, E.2002/5534, K.2003/3735; Danıştay 8. Daire, 18.11.1999, E.1998/2325, K.1999/6414) Uyuşmazlık Mahkemesi'nin yaklaşımına paralel olarak bu ödemelerin Anayasa'nın 73'üncü maddesi kapsamında mali yükümlülük niteliğinde olduğunun bir başka göstergesidir.

²⁸ 11.8.1960 tarih ve Dec.60-8 DC kodlu karar. Fransız Anayasa Mahkemesi'nin bu kararında; Fransız Radyo ve Televizyonu'nun, kendi bağımsız bütçesine sahip, endüstriyel ve ticari bir karaktere sahip olan, bir kamu kurumu olduğu, bu kurumun hizmetlerinden yararlanma, bu hizmetleri kullanma karşılığında bir ücret alınacağı ve alınan bu ücretin kullanım konusu ürün ekipman ve işletim masraflarının karşılanmasını sağlayan kaynakların temelini oluşturduğu, söz konusu kurumun statüsü ve ilgili ücretlerin belirlenmiş kullanım alanı sebebi ile belirtilen bu ücretlerin bir vergiye benzetilemeyeceği ve bu ücretlerin uygulamasına mesnet teşkil eden şartlar ve bunların kontrolü ve tahsil için öngörülen usuller çerçevesinde verilen hizmetlerin bire-bir karşılığı olarak alınan bir bedel olarak da tanımlanmasının mümkün görülmediği, bu ücretlerin, "*parafiskal yükümlülük*" karakteri taşımakta olduğu belirtilmiştir.

Web:<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriConst.do?idTexte=CONSTEXT000017665120> Erişim.22.9.2017.

etmekte olup alınan bedellerin verilen hizmetin birebir karşılığı olmaması vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmesinde etkilidir.

Gerek doktrinde gerekse de yargı içtihatlarında yer alan "vergi benzeri mali yükümlülük" tanımı kapsamında yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğretim kurumları tarafından alınan; öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin bir kamu hizmeti karşılığında bir kamu kurumuna ödenmesi, genel bütçeye gelir kaydedilmemesi, vergi kanunları dışında bir kanunla düzenlenmiş olması, zorunlu olmaları ve tek taraflı kamu iradesiyle salınmaları yönleri ile vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet üniversiteleri tarafından alınan bedellerin "ücret" olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği hususunun da analize dahil edilmesinde yarar vardır.

Bir mali yükümün adına düzenlendiğine kanun ile "ücret" denilmiş olması tek başına vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmesine engel olmaz.²⁹ Burada yüküme verilen addan ziyade bu yükümün gerçek mahiyeti önemlidir.³⁰ Kamu gücüne değil de iki taraf arasında özel hukuk ilişkisi içinde yapılan sözleşmeye dayanılarak yapılan ödemeler³¹ ile ilgililerin isteği üzerine sunulan hizmetler karşılığında yapılan ödemeler³² vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilemez. Ücret bir hizmet karşılığı ödenen para olup, bu yönüyle özel hukuk kurallarına tabi ve tarafların özgür ve eşit iradeleriyle kurulan bir hizmet-bedel ilişkisini ifade etmektedir. Bedel karşılığı sunulan hizmetlerin devlet dışında başka hiçbir otorite tarafından üretilmesi mümkün olmayan kamu hizmetlerini içermesi, söz konusu hizmet-bedel ilişkisinin hukuksal kaynağının tarafların iradesiyle oluşturulmuş bir sözleşmeye değil kamu gücüne dayanması, bedelin kamu gücüne dayanılarak gerektiğinde cebren alınabilmesi ile miktarının tek taraflı kamu iradesiyle belirlenmesi ve alınan bedelin kamu giderlerinde kullanılması dikkate alındığında, bu özellikleri taşıyan bedellerin ücret olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Belirli kamu hizmetlerinden yararlanmanın karşılığı olmak üzere kamu gücüne

²⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 31.3.1987 tarih ve E.1986/20, K.1987/9 sayılı kararı.

³⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 31.3.1987 tarih ve E.1986/20, K.1987/9 sayılı ile 3.4.2013 tarih ve E.2011/142, K.2013/52 sayılı kararları.

³¹ Anayasa Mahkemesi'nin 14.2.1991 tarih ve E.1990/18, K.1991/4 sayılı kararı.

³² 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun, 4.12.1985 günlü, 3239 sayılı Kanun'un 125'inci maddesiyle değiştirilen 97'nci maddesinin birinci fıkrasının "Belediyeler bu Kanunda harç veya katılma payı konusu yapılmayan ve ilgililerin isteğine bağlı olarak ifa edecekleri her türlü hizmet için belediye meclislerince düzenlenecek tarifelere göre ücret almaya yetkilidir." şeklindeki birinci cümlesinin Anayasa'nın 73'üncü maddesine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemi ile açılan dava neticesinde Anayasa Mahkemesi tarafından verilen 26.01.2011 tarih ve E.2009/42, K.2011/26 sayılı kararda "İtiraz konusu kuralla, belediye meclislerine verilen, 'ücret' adı altında vergi, resim, harç veya benzeri mali yüküm tarifesi belirleme yetkisi değil, ilgililerin isteğine bağlı olarak ifa edecekleri hizmetlerin karşılığı olarak ücret tarifesi belirleme yetkisidir. Belediyelere **tekel** olarak verilmemiş, kişilerin isteği üzerine sunulan hizmetler için bir tarifeye dayalı olarak istenilen 'ücret'in vergi, resim, harç ve benzeri mali yüküm olarak nitelendirilmesi mümkün değildir." denilmek suretiyle ilgililerin isteğine bağlı olarak ifa edilen hizmetlerin karşılığı olarak tarifeye dayanılarak alınan ücretin vergi benzeri mali yüküm niteliği taşımadığı hükme bağlanmış ve belediyeler tarafından elde edilen vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülük gelirleri ile "ücret" gelirleri arasındaki fark ortaya konulmuştur.

dayanılarak alınan ve kamu hizmeti gören bir kamu kuruluşunun ihtiyaçları için genel bütçe dışındaki kaynaklardan karşılanan bedeller sayılan bu özellikleri itibariyle benzeri mali yükümlülük niteliği taşırlar.³³ Bu itibarla kamu tüzel kişiliğini haiz devlet yükseköğretim kurumları ile yine kamu tüzel kişiliği taşıyan vakıf yükseköğretim kurumları dışında özel hukuk hükümlerine tabi olarak piyasadan sağlanması mümkün olmayan yükseköğretim hizmeti karşılığında kamu otoritesi tarafından kamu gücüne dayalı olarak tek taraflı kamu iradesi ile belirlenen bedellerin "ücret" olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

Ücret, aidat, kesenek, harç, katılma payı, fon payı, katkı payı gibi adları ne olursa olsun parasal yükümlülük ya da ödemelerin Anayasa'nın 73'üncü maddesi kapsamında mali yükümlülük sayılabilmesi için ödemenin kamu gideri niteliğinde bir harcama gerektiren kamu hizmeti karşılığı olması, tek taraflı irade ile salınması, kamu gücüne dayanması, zorunlu olması, ödenmemesi halinde hukuki yolla tahsili, devlet tüzel kişiliği, kamu tüzel kişiliği ya da kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları tarafından tahsil edilmesi ve yasa ile konulması gerekir.³⁴ Ücret adı altında alınan paranın, maliyet-kâr esasına göre belirlenmemesi durumunda vergi benzeri mali yüküm niteliği taşıması mümkündür. Bu ödemenin tarifeye bağlanması ve adına ücret denilmiş olması onun bu niteliğini etkilemez.³⁵ Bu itibarla, piyasa mekanizması içinde ticari icaplara uygun kâr amacına yönelik olarak değil kamu gücüne dayanılarak tek taraflı irade ile salınan, gerektiğinde zorla alınan, yasayla konulmuş olan ve kamu tüzel kişiliği sıfatını haiz devlet yükseköğretim kurumları tarafından yükseköğretim hizmeti karşılığında tahsil edilen öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretleri adı altında alınan bedellerin gerçek mahiyetleri itibarıyla "ücret" değil "vergi benzeri mali yüküm" niteliği taşıdığını söylemek mümkündür.

Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin vergi benzeri mali yükümlülük niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılma ile birlikte söz konusu ödemelerin "vergi benzeri mali yüküm" dışında "vergi" "harç" ya da "resim" olarak nitelendirilmiş olması durumunda da kanunilik ilkesine uygun olarak düzenlenmelerinin zorunlu olduğu tartışmasızdır. Zira, Anayasa'nın 73'üncü maddesi uyarınca kanunilik ilkesi vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin tümü için geçerlidir. Bir başka ifade ile öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretleri Anayasa'nın 73'üncü maddesinde düzenlenen mali yükümlülüklerden hangisinin kapsamına dahil olursa olsun kanunilik ilkesine uygun olarak düzenlenmeleri şarttır.

³³ Anayasa Mahkemesi'nin 27.9.2012 tarih ve E.2011/16, K.2012/129 sayılı kararı.

³⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 15.12.2006 tarih ve E.2006/111, K.2006/112 sayılı; 26.12.2003 tarih ve E.2000/8, K.2003/104 sayılı ile 14.2.1991 tarih ve E.1990/18, K.1991/4 sayılı kararları.

³⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 31.3.1987 tarih ve E.1986/20, K.1987/9 sayılı kararı.

4. KANUNİLİK İLKESİNİN KAPSAMI

Vergilerin kanuniliği ilkesi, vergi koyma, değiştirme ve kaldırma yetkisine yasama organının sahip olması demektir.³⁶ İlk olarak 1215 yılında, İngiltere'de vergi salma yetkisi Magna Carta ile kralın elinden alınıp parlamentoya verilmiştir.³⁷ Vergilerin kanuniliği ilkesi, tarihi seyri boyunca, bazen eylemsel olarak, bazen sözleşmelerde, bazen fermanlarda, bazen de anayasalarda yer alarak ortaya çıkmıştır.³⁸

Kanunilik ilkesi, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 14'üncü maddesinde; bütün yurttaşların bizzat ya da temsilcileri aracılığıyla, zorunlu vergileri belirlemek, buna özgürce rıza göstermek, kullanımını izlemek, miktarını, matrahını, tahakkuk biçimini ve süresini belirlemek hakkına sahip oldukları şeklinde açıklanmıştır. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek 1 Nolu Protokol'ün 1'inci maddesinde yer alan "*Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir. Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez*" hükmü de vergilerin kanuniliği ilkesinin dayanağı bir başka düzenlemedir.³⁹

Anayasa'nın 73'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında, "*Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır*" hükmü ile vergilerin kanuniliği ilkesi düzenlenmiştir.

Buna göre, takdire dayalı keyfi uygulamaları önleyecek sınırlamaların yasada yer alması ve vergi konulması, değiştirilmesi veya kaldırılmasının yasa ile yapılması gerekir.⁴⁰ Anayasa'nın

³⁶ Yusuf Karakoç, **Genel Vergi Hukuku**, 7. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s.998; Kenan Bulutoğlu, **Türk Vergi Sistemi**, 8. Baskı, İstanbul, Batı Türkelı Yayınclık, 2004, s.369-370; Şükrü Kızılot, M. Taş, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, 4. Baskı, Ankara, Yaklaşım Yayınclık, 2011, s.34; Mahmut Kalenderoğlu, **Vergi Hukuku-Türk Vergi Sistemi**, 16. Baskı, Ankara, Agon, 2014, s.24.

³⁷ Nurettin Bilici ve Adem Bilici, **Kamu Maliyesi**, Ankara, Seçkin, 2011, s.139.

³⁸ Gülsen Güneş, **Verginin Yasallığı İlkesi**, 4. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayınclık, 2014, s.5.

³⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1 Nolu Protokol'ün 1'inci maddesinin ilk ve en önemli gerekliliğinin, malvarlığına yapılacak bir kamu müdahalesinin kanunla yapılmasının zorunluluğu olduğunu hükme bağlamıştır. Söz konusu maddenin birinci fıkrasında malvarlığından yoksun bırakmanın sadece "hukukun aradığı koşullar" ile yapılabileceği ve ikinci fıkrada, devletlerin yürürlüğe koyduğu "**kanunlar**" ile mülkiyeti kullanmayı kontrol edebilme hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. 1 Nolu Protokol'ün 1'inci maddesinde ifade edilen "**kanun**" kavramı sözleşmenin diğer maddelerinde yer alan kavramla aynı anlamdadır (bkz. *Špaček s.r.o. v. the Czech Republic*, no.26449/95, § 54, 9 Kasım 1999). Bu kavram, öncelikle, uygulamaların iç mevzuatta bir temelini (a basis in domestic law) bulunmasını gerektirir. Bunun anlamı uygulamanın ilgili kişilerce **ulaşılabilir** (accessible), **belirli** (precise) ve **öngörülebilir** (foreseeable) olmasıdır (bkz. *Beyeler v. Italy [GC]*, no.33202/96, § 109, ECHR 2000-I).

⁴⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 23.6.2004 tarih ve E.2004/14, K.2004/84 sayılı kararı; İlhami Öztürk, **Sermaye Azaltımı ve Vergisel Sonuçları**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:213, 2012, s.205-207.

73'üncü maddesinde düzenlenen vergilerin kanuniliği ilkesi vergi benzeri mali yükümlülükler için de geçerlidir.

Anayasa koyucunun, her çeşit mali yükümün yasayla konulması, değiştirilmesi ve kaldırılmasını buyururken, keyfi, takdiri ve sınırsız ölçülere dayalı uygulamaları önleyecek ilkelerin yasada yer alması amacını güttüğünde kuşku yoktur. Yasa koyucunun, yalnızca konusunu belli ederek bir mali yükümün ilgililere yükletilmesine izin vermesi, bunun, yasayla konulmuş sayılması ve Anayasa'ya uygunluğunun kabulü için yeterli değildir. Mali yükümlerin, "konusu", "yükümlülere", "matrahı", "oranları", "muaflik, istisna ve indirimleri", "yükümü doğuran olay", "tarh ve tahakkuku", "tahsil usulleri", "yaptırımları", "zamanaşımı" gibi çeşitli yönlerinin de kanunda düzenlenmesi gerekir.⁴¹ Anayasa Mahkemesi de çeşitli kararlarında mali yükümlerin sadece isim olarak kanunda zikredilmiş olmasını yeterli görmemiş, vergiyi doğuran olay, yükümlü, matrah, oran, tarh, tahakkuk, tahsil, uygulanacak yaptırımlar ve zamanaşımı gibi vergilendirmenin belli başlı temel öğelerinin de yasalarla belirlenmesinin zorunlu olduğunu hükme bağlamıştır.⁴² Bir mali yüküm, yukarıda belirtilen yönleriyle, yasada yeterince çerçevelenmemişse, kişilerin sosyal ve ekonomik durumlarını ve hatta temel haklarını etkileyecek keyfi uygulamalara yol açabilir. Bu bakımdan yükümlerin, belli başlı unsurları da açıklanarak ve temel hukuki çerçeveleri kesin çizgilerle belirtilerek yasayla düzenlenmeleri zorunludur.⁴³

Kanunilik ilkesi kapsamında vergi, resim ve harç düzenlemelerinin taşımaları gerektiği belirtilen nitelikler, vergi benzeri mali yükümler için de aranmaktadır. Bu itibarla vergi benzeri mali yükümlülük niteliğinde olduğunu düşündüğümüz öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti, öğretim ücretinin de kanunilik ilkesine uygun olarak alınması anayasal bir zorunluluktur. Söz konusu ödemeler vergi benzeri mali yükümlülük değil de örneğin harç olarak nitelendirilmiş olsalar dahi bu durumda da kanunilik ilkesine uygun takip ve tahsil edilmeleri gerekecektir.

5. ÖĞRENCİ KATKI PAYI, ÖĞRENİM ÜCRETİ VE ÖĞRETİM ÜCRETİNİN TAKİP VE TAHSİLİNİN KANUNİLİK İLKESİNE UYGUNLUĞU

Anayasa Mahkemesi kararları uyarınca bir mali yükümlülüğün kanunilik ilkesine uygun olarak düzenlenmiş sayılabilmesi için taşınması zorunlu unsurlar göz önüne alındığında öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti, öğretim ücretinin dayanağı kanun hükümlerinin takip ve tahsil usul ve esasları bakımından bir takım eksiklikler taşıdığı görülmektedir.

⁴¹ Şahnaz Gerek ve Ali Rıza Aydın, **Anayasa Yargısı ve Vergi Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2010, s.147.

⁴² Anayasa Mahkemesi'nin 26.1.2011 tarih ve E.2009/42, K.2011/26 sayılı; 15.10.2009 tarih ve E.2006/124, K.2009/146 sayılı; 21.2.2008 tarih ve E.2005/73, K.2008/59 sayılı; 30.11.2007 tarih ve E.2006/61, K.2006/91 sayılı; 23.6.2004 tarih ve E.2004/14, K.2004/84 sayılı ile 15.7.2004 tarih ve E.2003/33, K.2004/101 sayılı kararları.

⁴³ Gerek, Aydın, a.g.e., 147.

Hukuk devleti ilkesinin ön koşullarından biri olan "*hukuk güvenliği*" ile kişilerin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Hukuki güvenlik ilkesi vergilemenin "belirliliğini" de içerir. "Kanunilik ilkesi" ile amaçlanan unsur belirlilik olduğuna göre, "tarh", "tahakkuk" ve "**tahsil**" aşamalarını belirleyen yasal düzenlemeler, hukuk devletinin doğal sonucu olarak bir hukuki güven sağlamaktadır. Vatandaşların, devlete güven duyabilmeleri, maddi ve manevi varlıklarını özgürce geliştirebilmeleri için söz konusu hukuk güvenliğinin sağlanması şarttır.⁴⁴

Bu sebeple, yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğrenim kurumları tarafından alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretine ilişkin düzenlemelerde takip ve tahsil aşamalarına ilişkin mevcut bir takım eksiklik ve belirsizlikler bu ödemeleri yapmakla yükümlü olan kişilere yeterli hukuki güven sağlanamamasına neden olmaktadır. Söz konusu eksiklikler yükümlülere hukuki güven sağlanamamasının yanı sıra bu ödemelerin yapıldığı idarelerin de kararlılık içinde herkese eşit biçimde işlem yapmasını güçleştirmekte, uygulamada tereddüt, duraksama ve ihtilafların yaşanmasına ayrıca uygulama birliğinin sağlanamamasına sebebiyet vermektedir.

Yukarıda değinilen Anayasa Mahkemesi kararları uyarınca bir mali yükümün kanunla düzenlenmiş sayılması için "tahsil", "uygulanacak yaptırımlar" ve "zamanaşımı" gibi temel öğelerin de yasalarla açıklığa kavuşturulmuş olması kanunilik ilkesinin bir gereğidir. Devlet yükseköğretim kurumları tarafından yükseköğretim hizmeti karşılığı alınan bedellerin düzenlendiği 2547 ve 3843 sayılı kanunlarda bu bedellerin zamanında ve tam olarak ödenmemesi durumunda nasıl takip ve tahsil edileceği hususunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Kamu alacaklarının tamamı kanunla belirlenen usullere göre tahsil edilirler.⁴⁵ Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında da belirttiği üzere akçalı bir yükümün mutlaka özel bir tahsil usulüne bağlanması ve usulün yükümü getiren yasada belirlenmesi zorunluluğu yoktur. O yükümden doğan alacağın tahsilinde uygulanmağa hukukça elverişli bir genel yasal düzenleme varsa yükümün tahsil usulünün de yasa ile belirtilmiş sayılması gerekir. Borçların yerine getirilmesi konusunda yasal düzenleme ile saptanan iki yol vardır. Bu yollardan birincisi genellikle devlete il özel idarelerine ve belediyelere ait kamu alacaklarına ilişkin olup 6183 sayılı Kanun'la düzenlenmiştir. Bu Kanun başka yasaların gönderme yaptığı her çeşit alacaklar

⁴⁴ Danıştay Dördüncü Dairesi'nin 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un mükerrer 35'inci maddesine, 4.6.2008 tarih ve 5766 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesiyle eklenen beşinci ve altıncı fıkraların Anayasa'nın 2'nci maddesine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı itiraz başvurusu gerekçesi (Anayasa Mahkemesi'nin 19.3.2015 tarih ve E.2014/144, K.2015/29 sayılı kararı).

⁴⁵ İlhan Özer, **Kamu Alacaklarının Tahsili Teorisi ve Türkiye'de Uygulaması**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1979, s.44.

hakkında da uygulanır. 6183 sayılı Kanun kapsamına girmeyen, girmemesi nedeniyle de alelade bir alacaktan doğmuş gibi olan ya da doğrudan doğruya özel hukuk alanı sınırları içinde kalan borçların ödetilmesi için de 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu'nun düzenlediği yol bulunmaktadır.

46

Takip ve tahsile ilişkin usul ve esaslar öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretini düzenleyen 2547 ve 3843 sayılı kanunlarda yer almadığından, kanunilik ilkesine uygunluk açısından, bu alacakların 6183 sayılı Kanun kapsamında bir alacak olup olmadığına bakılması gerekir.

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un "Kanunun Şümulü" başlıklı 1'inci maddesinde bu kanunun devlete, vilayet hususi idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası gibi⁴⁷

⁴⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 26.12.1972 tarih ve E.1972/40, K.1972/61 sayılı kararı.

⁴⁷ 6183 sayılı Kanun'un "Kanunun şümulü" başlıklı 1'nci maddesinin ilk fıkrasında bu Kanun'a tabi asli nitelikteki kamu alacakları sayılırken "vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası gibi asli... amme alacakları" ibaresi kullanılmıştır. Tancı, Arıkan, Yalçınar ve Akmansu fıkrada geçen "gibi" ibaresinin asli amme alacaklarının çeşitlerini çoğaltmak için değil, bu alacakların tadadı olduğuna işaret etmek amacıyla "cümle tekniği ve lisan zarureti" dolayısıyla kullanıldığı görüşünü öne sürmüşler, Candan ise "gibi" sözcüğünün böyle yorumlanmasının, "vergi" sözcüğünün geniş anlamına dayanılmak suretiyle vergi benzeri mali yükümlerin vergi terimi kapsamına dahil edilmesine ve vergi benzeri mali yükümlülükler hakkında da 6183 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmeyeceği yönünde görüş beyan etmiştir. Uygulamada, vergi benzeri mali yükümlerin takip ve tahsilinin 6183 sayılı Kanun hükümleri kapsamında gerçekleştiriliyor olmasını da bu görüşe dayanak göstermiştir (Turgut Candan, **Açıklamalı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007, s.12). Kanaatimizce, vergi benzeri mali yükümlülüklerin geniş anlamdaki "vergi" kavramı içinde yer aldığından hareketle 6183 sayılı Kanun'a tabi olduğu sonucuna varmak yerine, mezkûr madde metninde yer alan "gibi" edatından hareketle madde metninde "vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası" şeklinde sayılanlara ilave bir asli amme alacağı çeşidi olarak değerlendirilmesi suretiyle 6183 sayılı Kanun'a tabi olduğu sonucuna varılması daha isabetli olacaktır. Ancak, vergi benzeri mali yükümlülük niteliğinde olduğunu düşündüğümüz yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğretim kurumları tarafından alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin 6183 sayılı Kanun kapsamına girmemesi "vergi benzeri mali yüküm" ibaresinin anılan Kanun'un 1'inci maddesinde sayılmamış olmasından değil bu yükümün ait olduğu idarenin yani özel bütçeli bir idare olan devlet üniversitelerinin bu maddede sayılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Üretilen petrolden alınan devlet hissesine ilişkin olarak 6491 sayılı Türk Petrol Kanunu'nun 9'uncu maddesinin 7'nci fıkrasında yer alan süresinde ödenmeyen devlet hissesinin Genel Müdürlüğün bildirim üzerine ilgili vergi dairelerince 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil edileceği şeklindeki hüküm gibi 6183 sayılı Kanun'a atf yapan hükümlerin varlığı; kanun koyucunun "vergi", "resim", "harç" niteliğinde olmayan bir mali yükümün -6183 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde sayılan idarelere ait olsa bile- "gibi" edatı vasıtasıyla madde metninde sayılan mali yükümlere eklenmesi suretiyle Kanun kapsamına dahil edilmesini uygun görmediği şeklinde bir yorumu da muteber kılmaktadır. 6491 sayılı Türk Petrol Kanunu ile atf yapılmak suretiyle süresinde ödenmeyen devlet hissesinin 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil edileceğinin hükme bağlanmış olmasında hukuki güven ve belirlilik kapsamında isabet bulunmakla birlikte kanun koyucu aksi yönde bir kanaat taşıyor olsa idi söz konusu atfın yapılmasına gerek kalmaksızın, 6183 sayılı Kanun'un 1'inci maddesi hükmüne istinaden devlete ait bir vergi benzeri mali yüküm olan petrolden alınan devlet hissesi hakkında 6183 sayılı Kanun hükümlerinin tatbik olunacağını kabul etmek gerekirdi. Daha açık bir ifade ile 6183 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde sayılan idarelere ait olmakla birlikte gerçek mahiyeti itibarıyla vergi benzeri mali yüküm niteliğindeki bir amme alacağı için 6183 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı hususunda kanun koyucu tarafından açık ve kesin bir irade ortaya konulmamıştır.

asli; gecikme zammı, faiz gibi fer'i amme alacakları ve aynı idarelerin akitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğanlar dışında kalan ve amme hizmetleri tatbikatından mütevellit olan diğer alacakları ile bunların takip masrafları hakkında uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Kanun'un kapsamına giren idareleri belirlerken il özel idareleri ve belediye alacaklarında aidiyetin tespiti bakımından sorun yoktur. "Devlete ait alacak" kavramına ise genel bütçeye dahil bütün kamu kuruluşlarının alacakları girer.⁴⁸ Bu itibarla, öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretleri "özel bütçeli" idare olan devlet üniversiteleri tarafından tahsil edildiklerinden devlete, il özel idarelerine ve belediyelere ait bir mali yüküm olmamaları nedeniyle bunlara ilişkin alacaklar 6183 sayılı Kanun kapsamına girmezler.

6183 sayılı Kanun'un 1'inci maddesi kapsamına girmeyen kamu alacaklarının ise yapılacak bir atıfla bu Kanun hükümlerine tabi kılınması mümkündür.⁴⁹ Ancak yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğretim kurumları tarafından alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretini düzenleyen 2547 ve 3843 sayılı kanunlarda ya da herhangi bir kanunda bu alacakların takip ve tahsilinin 6183 sayılı Kanun hükümlerine tabi kılındığına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu itibarla söz konusu alacaklar için 6183 sayılı Kanun'un uygulanması imkanı yoktur.

Yapılan bir atıfla öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin 6183 sayılı Kanun uyarınca takip ve tahsil edileceği yönünde bir yasal düzenleme yapılsa bile yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet üniversiteleri tarafından alınan bu bedellerin ödenme zamanlarının ilgili kanunlarda yeterince açıklıkla düzenlenmemiş olması 6183 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasında bazı sorunların yaşanmasına sebebiyet verebilecektir. Öğrenci katkı payı ve öğrenim ücretlerinin ödenme zamanı⁵⁰ ile yaz okulu öğretim ücretlerinin ödenme zamanı⁵¹ kanunla belirlenmiş olmasına rağmen üniversite veya yüksek teknoloji enstitülerinde hukuk, uluslararası ilişkiler, iktisat, işletme, bilgi teknolojileri ve ileri teknolojiler ile öğretmenlik alanlarında ikinci öğretim kapsamında yürütülecek tezsiz yüksek lisans programları için

⁴⁸ Yılmaz Özbalcı, **Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları**, Ankara, Oluş Yayıncılık, 2000, s.48.

⁴⁹ Kamu maliyesinde vergi benzeri olarak adlandırılan, sosyal sigorta ödentileri gibi bazı kamu kuruluşlarına özgü gelirler ilke olarak 6183 sayılı Kanun kapsamına girmezler. Ancak özel kanunlar ile bu statü tanınabilmektedir (Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **Vergi Hukuku**, 24. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2015, s.160-161). 6183 sayılı Kanun'a atıf yapılırken, teknik alt yapı bedellerine ilişkin 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 23'üncü maddesinde olduğu üzere, 6183 sayılı Kanun'un tüm hükümlerini geçerli kılacak genel nitelikli atıf yapılabileceği gibi 6183 sayılı Kanun'un belli hükümlerine yönelik sınırlı bir atıf yapılması da mümkündür. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 65'inci maddesinde olduğu gibi kimlik ve adres paylaşımı sistemi katılma payının 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil edileceği şeklinde gönderme yapılması yalnızca bu Kanun'daki "takip" ve "tahsil" yöntemlerinin uygulanmasına yönelik olup Kanun'un tümünü kapsamaz.

⁵⁰ Öğrenci katkı payı ve öğrenim ücretleri, **ilgili dönem başlarında** ödenir (2547 sayılı Kanun, md.46/g). Öğrenim ücretleri, **peşin olarak ya da biri kayıt veya kayıt yenileme sırasında, diğeri Şubat ayında** olmak üzere iki eşit taksitte yatırılır (3843 sayılı Kanun, md.7/2). Görüleceği üzere 3843 sayılı Kanun uyarınca öğrenim ücretlerinin iki taksit yerine peşin olarak alınması da mümkündür.

⁵¹ Yaz okulu öğretim ücretleri, öğrenciler tarafından **peşin** olarak üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü adına kamu bankalarından birinde açtırılacak hesaba yatırılır (2547 sayılı Kanun, Ek md.26/3).

alınacak öğretim ücretlerinin ödenme zamanı⁵² kanunla kesin olarak belirlenmemiş bu hususta üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü yönetim kuruluna yetki verilmiştir. Kanunla ödeme zamanı belirlenmiş olan öğrenci katkı payı ve öğrenim ücretlerinin ödenme zamanının kesinliği hususu da tartışmaya açıktır. Bu durum, ödeme zamanı kesin olarak belli olmayan söz konusu mali yükümlere ilişkin 6183 sayılı Kanun uygulamasında, bu yükümlerin hangi tarihten sonra "ödeme emriyle" istenebilir hale geleceği ve "gecikme zammı"nın hangi tarihten sonra işletileceği hususlarında belirsizliğe yol açabilecektir. Zira 6183 sayılı Kanun hükümleri uygulanarak tahsil edilecek olan bir alacağın ödeme emri ile istenebilmesi ve buna gecikme zammı uygulanabilmesi için ödeme zamanlarının belli olması gerekmektedir.⁵³

Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretleri, 6183 sayılı Kanun'a atıf yapılarak bu Kanun hükümlerine tabi kılınmak isteniyorsa, bu durumda 6183 sayılı Kanun hükümlerinin; söz konusu mali yükümlerin ait olduğu ilgili üniversite tarafından mı yoksa yapılacak bildirim üzerine ilgili vergi dairesi tarafından mı uygulanacağı hususunun kanun hükmüyle açıklığa kavuşturulmasında da yarar vardır. Kanunda açık olmayan bu hususa ilişkin belirsizlik yargı içtihatlarıyla⁵⁴ çözüme kavuşturulmuştur. Buna göre 6183 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde sayılan alacaklı amme idareleri arasında yer almamakla birlikte, özel kanunlarla alacaklarının 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil edileceği belirtilmiş olan kamu tüzel kişileri de alacaklarının takibinde 6183 sayılı Kanun hükümlerini "tahsil dairesi"⁵⁵ sıfatıyla kendileri uygulayabilecektir. Buna karşılık, zamanında ödenmeyen mali yükümlerin takip ve tahsil işlemlerinin alacaklı amme idareleri tarafından değil de bunların başvurusu üzerine ilgili vergi dairesi tarafından yapılacağı yönünde açık hüküm içeren düzenlemeler de mevcuttur. Kanaatimizce, süresinde ödenmeyen ya da eksik ödenen öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin 6183 sayılı Kanun'a yapılacak bir atıfla bu Kanun kapsamına dahil edilmesinin tercih edilmesi durumunda bu yükümlerin takip ve tahsilinin ilgili üniversiteler

⁵² Üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü **yönetim kurulu kararlarında belirtilecek tarihlerde** asgari iki eşit taksitte alınan öğretim ücretleri, üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü adına kamu bankalarından birinde açtırlacak hesaba yatırılır (2547 sayılı Kanun, Ek md.27/2).

⁵³ 6183 sayılı Kanun'un 37'nci maddesinde, özel kanunlarında ödeme zamanı belirlenmemiş ise kamu alacaklarının Maliye Bakanlığı'na belirtilecek usule göre yapılacak tebliğden itibaren bir ay içinde ödeneceği hüküm altına alınmıştır. Bu ödeme müddetinin son günü amme alacağının vadesi günüdür. Vade başlangıcı belli olmayan bir alacak için ödeme emri tebliği ve gecikme zammı uygulanabilmesi için yapılacak tebligat ile 6183 sayılı Kanun'un 37'nci maddesi kapsamında vadenin belli edilmesi gerekir.

⁵⁴ Danıştay 10. Daire, 23.06.1986, E.1986/410, K.1986/1443; Danıştay 10. Daire, 16.02.2007, E.2005/3622, K.2005/44; Danıştay 10. Daire, 20.9.1993, E1992/4607, K.1992/3282.

⁵⁵ 6183 sayılı Kanun'un "*Kanundaki terimler*" başlığını taşıyan 3'üncü maddesinde tahsil dairesi teriminin, alacaklı amme idaresinin bu kanunu tatbik etmekle vazifeli dairesini, servisini, memur veya memurlarını ifade edeceği hüküm altına alınmıştır. Bu tanım ile servis veya memurlara kadar inilerek bunlara da tahsil dairesi sıfatı verildiği, bir başka deyişle tahsil dairesi olmak için 6183 sayılı Kanun'u uygulamakla görevli bulunmanın yeterli görüldüğü yönündeki görüş için bkz. Binnur Çelik, **Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2000, s.28. 6183 sayılı Kanun kapsamına girmeyen, ancak özel kanunlarda yapılan atıflarla "alacağın tahsilinde 6183 sayılı Kanun'un uygulanacağı" belirtilen durumlarda, anılan yasayı uygulamakla görevli idareyi "tahsil dairesi" kabul etmek gerekecektir. Aksi takdirde birçok kamu kurumunun alacaklarını Maliye Bakanlığı bünyesindeki vergi dairelerinin tahsil etmesi gerekeceği sonucuna varılacaktır (Mahmut Coşkun, **Açıklamalı-İçtihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2013, s.66).

yerine, takip ve tahsil konusunda ihtisaslaşmış vergi daireleri tarafından yapılması üniversitelerin asli faaliyet konuları dışında zaman ve emek harcamalarını önleyecek, takip ve tahsil işlemlerinin hızını ve etkinliğini artıracaktır.

Mevcut yasal düzenlemeler uyarınca 6183 sayılı Kanun'a ve dolayısıyla bu Kanunda düzenlenmiş olan beş yıllık tahsil zamanaşımı süresine tabi olmayan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin tabi olduğu tahsil zamanaşımı süresine ilişkin, Borçlar Kanunu'nda yer alan genel hükümlere müracaat zorunluluğu doğmakta ve uygulanacak hükmün tespitine ilişkin olarak duraksama, tereddüt ve ihtilaflar yaşanmaktadır.⁵⁶ Süresi içinde ödenmeyen ya da eksik ödenen öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti, öğretim ücretine gecikme zammına benzer bir şekilde faiz uygulanıp uygulanmayacağı ya da hangi oranda faiz uygulanacağı ile faiz dışında başka bir yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı hususları da belirsizdir.⁵⁷

Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin takip ve tahsilinin kanunilik ilkesine uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için bir diğer yöntem olarak -şayet bu yükümlerin 6183 sayılı Kanun kapsamında takip ve tahsili istenmiyor ise- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu kapsamında takip ve tahsile yönelik açık bir kanun düzenlenmesi yapılması da benimsenebilir.⁵⁸ Kural olarak, kendi özel kanununda takip ve tahsil usulleri belirtilmeyen, 6183 sayılı Kanun kapsamına da girmeyen bir alacak 2004 sayılı Kanun kapsamında takip ve tahsil edilebilir. Öte yandan, bir kamu alacağı niteliği taşıyan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin; 6183 sayılı Kanun'a mı yoksa 2004 sayılı Kanun'a mı tabi olduğu hususunda bir duraksama yaşanmasını önlemek açısından 2004 sayılı Kanun'a tabi olduğu

⁵⁶ Sağlık Bakanlığı kadrosunda doktor olarak görev yapmakta iken Tıpta Uzmanlık Sınavında başarılı olarak tıpta uzmanlık eğitimi gören davacıdan, 1993-1994 Eğitim-Öğretim yılından itibaren öğrenci katkı payı istenmesine ilişkin 26.9.1996 gün ve 1284-8287 sayılı davalı Üniversitesi Rektörlüğü işleminin iptali istemiyle açılan davada; 2547 sayılı Kanun'un 46'ncı maddesi uyarınca Tıpta Uzmanlık Eğitimi gören öğrencilerden öğrenci katkı payı alınmasında hukuka aykırılık bulunmadığı, ancak anılan yasa ve konu ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararlarında katkı payının alınma zamanlarının açıkça belirtilmesine rağmen, katkı payı isteme süreleri geçirildikten çok sonra 1993-1994 eğitim-öğretim döneminden itibaren katkı payı istenmesi yönündeki dava konusu işlemin 1995-1996 eğitim ve öğretim yılı ve öncesine ilişkin kısımlarında yasal isabet bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemlerin 1995-1996 Eğitim-Öğretim dönemi ve öncesine ilişkin katkı payı istenilmesine yönelik kısmının iptaline, sonraki dönemlerde katkı payı istenilmesine ilişkin kısmının ise reddine hükmeden Adana 2. İdare Mahkemesi'nin kararının; davalı idare tarafından, Bakanlar Kurulu kararında belirlenen sürelerde tahsil edilemeyecek katkı paylarının Borçlar Kanunu'nda öngörülen zamanaşımı süreleri içerisinde tahsil edilebileceği öne sürülerek temyizden incelenerek bozulması istemi Danıştay 8. Dairesi'nin 27.4.1999 tarih ve E.1997/5486, K.1999/2493 sayılı kararı ile idare mahkemesince verilen kararın temyiz istemi reddedilmiştir.

⁵⁷ Uygulamada süresinde ödenmeyen öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin kanuni faizi ile birlikte talep edildiği hususunda bkz. Danıştay 2. Dairesi, 04.05.2005, E.2004/3469, K.2005/435; Danıştay 8. Daire, 16.12.1998, E.1996/2249, K.1998/4403; Danıştay 8. Daire, 01.10.2003, E.2002/5534, K.2003/3735.

⁵⁸ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 81'inci maddesinin 2'nci fıkrasındaki, Bankalar Birliği üyelerinin yatırmak zorunda oldukları kendilerine düşen masraf iştirak paylarını statüde belirtilen süre içinde ödememeleri halinde Birlik tarafından icra yoluyla tahsil olunacağı, masraf iştirak paylarının ödenmesine dair kararların 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 68'inci maddesinde yazılı resmî belge niteliğinde olduğu yönündeki hüküm buna örnek teşkil eder.

hususunun açıkça hükme bağlanmasında isabet vardır. Ancak bu noktada bir kamu tüzel kişisi olan devlet yükseköğretim kurumlarının bir kamu hizmeti olan yükseköğretim hizmeti karşılığında almış oldukları tutarların 2004 sayılı Kanun kapsamında takip ve tahsilini haklı kılan bir dayanak bulunmadığını, 6183 sayılı Kanuna yapılacak bir atıfla meselenin çözüme kavuşturulmasının daha isabetli olduğunu belirtmekte yarar görüyoruz.

6. SONUÇ

Gerçek mahiyeti itibarıyla, vergi, resim ya da harç olarak nitelendirilemeyen, yükseköğretim hizmeti karşılığı alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin; vergi benzeri mali yükümlülüklerle ilişkin doktrindeki tanımlar ile yargı içtihatları dikkate alındığında kamu hizmeti karşılığında bir kamu kurumuna ödenmeleri, genel bütçeye gelir kaydedilmemeleri, vergi kanunları dışında bir kanunla düzenlenmiş olmaları, tek taraflı kamu iradesiyle salınmaları ve ödenmelerinin zorunlu olması nedenleriyle vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilmeleri mümkündür.

Vergi benzeri mali yükümlülük niteliğindeki öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerinin anayasal kanunilik ilkesine uygun olarak düzenlenmeleri şarttır. Öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretleri vergi benzeri mali yükümlülük olarak değil de bir başka mali yükümlülük şeklinde, örneğin harç olarak nitelendirilmiş olsalar da anayasal kanunilik ilkesine uygun düzenlenmiş olma zorunluluğu bakımından sonuç değişmeyecektir. Kanunilik ilkesi uyarınca bir yükümlü; mükellef, matrah, oran, yükümü doğuran olay, tarh, tahakkuk, uygulanacak yaptırımlar gibi temel öğelerinin kanunla düzenlenmesi gerektiği gibi konumuzu oluşturan takip ve tahsil usulleri ile tahsil zamanlaşımının da kanunla düzenlenmesi gereklidir. Bu itibarla öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretlerini düzenleyen mevcut hükümlerin, takip ve tahsile ilişkin uygulanacak kanununun hangi kanun olduğu başta olmak üzere takip ve tahsile ilişkin bazı eksiklikler taşıması nedeniyle kanunilik ilkesine tam anlamıyla uygun olduklarını söylemek güçtür.

Yükseköğretim hizmeti karşılığında devlet yükseköğretim kurumları tarafından alınan öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretine ilişkin düzenlemelerde takip ve tahsil aşamalarına ilişkin mevcut bir takım eksiklik ve belirsizlikler bu ödemeleri yapmakla yükümlü olan kişilere yeterli hukuki güven sağlanamamasına yol açmaktadır. Söz konusu eksiklikler yükümlülere hukuki güven sağlanamamasının yanı sıra bu ödemelerin yapıldığı devlet üniversitelerinin de kararlılık içinde herkese eşit biçimde işlem yapmasını güçleştirmekte, uygulamada tereddüt, duraksama ve ihtilafların yaşanmasına ayrıca uygulama birliğinin sağlanamamasına sebebiyet vermektedir.

Takip ve tahsil usul ve esasları; öğrenci katkı payı, öğrenim ücreti ve öğretim ücretini düzenleyen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile 3843 sayılı Yükseköğretim Kurumlarında

İkili Öğretim Yapılması, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun'da yer almayan ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kapsamına da girmeyen yükseköğretim hizmeti karşılığında alınan bedellerin takip ve tahsili hususunun 6183 sayılı Kanun'a yapılacak bir atıfla bu Kanuna tabi kılınmasında hukuki güven ve belirlilik ilkesi kapsamında isabet vardır.

KAYNAKÇA

Başaran, Funda. "Anayasa Temelinde 'Benzeri Mali Yükümlülük' Kavramı", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:118, 1998.

Bilici, Nurettin ve Bilici, Adem. **Kamu Maliyesi**, Ankara, Seçkin, 2011.

Boutron, Maxime. "Contours juridiques et historiques de la notion de taxe affectée", **Rapport Particulier**.

Web:file:///C:/Users/turayo/Downloads/Rapport_particulier_1_contours_juridiques_historiques_taxes_affectees.pdf

Bulutoglu, Kenan. **Türk Vergi Sistemi**, 8. Baskı, İstanbul, Batı Türkeli Yayıncılık, 2004.

Candan, Turgut. **Açıklamalı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007.

Congressional Budget Office, **The Growth of Federal User Charges**, 1993.
Web:https://www.cbo.gov/sites/default/files/103rd-congress-1993-1994/reports/1993_08_growthofuserchargesa%29taxes.pdf

Coşkun, Mahmut. **Açıklamalı-İçtihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2013.

Çağan, Nami. "*Anayasa Yönünden Fonlar*", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt:3, 1986.

Binnur Çelik, **Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2000.

Eker, Aytaç ve Tüğen, Kamil. **Kamu Maliyesine Giriş**, İzmir, Takav Matbaası, 1993.

Ekinci, C. Ergin. "Türkiye'de Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri", **Eğitim ve Bilim**, Cilt:34, Sayı:154, 2009.

Erdem, Metin; Şenyüz, Doğan; Tatlıoğlu, İsmail. **Kamu Maliyesi**, 11. Baskı, Bursa, Ekin, 2013.

Gerek, Şahnaz ve Aydın, Ali Rıza. **Anayasa Yargısı ve Vergi Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2010.

Güneş, Gülşen. **Verginin Yasallığı İlkesi**, 4. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2014.

Kalenderoğlu, Mahmut. **Vergi Hukuku-Türk Vergi Sistemi**, 16. Baskı, Ankara, Agon, 2014.

Kaneti, Selim. **Vergi Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1989.

Kaplan, Gürsel "*Bakanlar Kurulunun Üniversite Harçlarını Belirleme Yetkisini Bazı Hallerde Üniversitelere Devretmesine ve Bazı Öğrencilerden Harç Alınmasına Devam Edilmesine Dair 2012/3584 Sayılı Kararı Hukuka Uygun Mudur?*", **Güncel Hukuk Dergisi**, Temmuz 2013/7, Sayı: 116.

Karakoç, Yusuf. **Genel Vergi Hukuku**, 7. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Kızılot, Şükrü ve Taş, Metin. **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, 4. Baskı, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık, 2011.

Nadaroğlu, Halil. "Teori ve Pratikte Parafiskalite", **Maliye Enstitüsü Konferansları**, Yedinci Seri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını, İstanbul, Sermet Matbaası, 1961.

Öncel, Mualla; Kumrulu, Ahmet; Çağan, Nami. **Vergi Hukuku**, 24. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2015.

Özbalcı, Yılmaz. **Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamalar**, Ankara: Oluş Yayıncılık, 2010.

Özer, Figen. "Vergi Hukukunda Ek Mali Yükümlülükler", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, 2009.

Özer, İlhan. **Kamu Alacaklarının Tahsili Teorisi ve Türkiye'de Uygulaması**, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1979.

Öztürk, İlhami. **Sermaye Azaltımı ve Vergisel Sonuçları**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:213, 2012.

Öztürk, İlhami. **Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler**, Ankara, Yetkin, 2016.

Rivlin, Alice M. "Before the Committee on the Budget United States Senate". Web:<https://www.cbo.gov/sites/default/files/97th-congress-1981-1982/reports/82-cbo-022.pdf>

Saban, Nihal. **Vergi Hukuku**, 7. Baskı, İstanbul, Beta, 2015.

Saruç, Naci Tolga. "Yükseköğretimin Finansmanı ve Finansman Yöntemlerinin Algılanan Adalet Düzeyi: Sakarya Üniversitesi Paydaş Görüşleri" **Maliye Dergisi**, Sayı:161, 2011.

Tekin, Fazıl ve Çetinkaya, Ali. **Vergi Denetimi**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin, 2009.

Uluatam, Özhan. **Kamu Maliyesi**, 12. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2012.

Yılmaz, Binhan Elif. **Maliye**. İstanbul, Der Yayınları, 2015

ZIONISM'S NEW PLAN IN IRAQ AND SYRIA ON THE CENTENARY OF THE BALFOUR DECLARATION AND SYKES-PICOT

Ergenekon SAVRUN¹

Abstract

Over the past hundred years, much of the Middle East was arranged by Sir Mark Sykes and François Georges Picot. During the World War I Allied Powers dominated Syria by the treaty of Sykes-Picot which was made between Britain and France. After the Great War Allied Powers (England-France) occupied Syria, Palestine, Iraq or all Al Jazeera and made them mandate. As the Arab World and Syria in particular is in turmoil, it has become fashionable of late to hold the 1916 Sykes-Picot Agreement responsible for the current storm surge. On the other hand, Theodor Herzl, the father of political Zionism, published a star-eyed novel entitled Altneuland (Old-New Land) in 1902. Soon after Britain has become the biggest supporter of the Jews, but Britain had to occupy the Ottoman Empire's lands first with some allies, and so did it. The Allied Powers defeated Germany and Ottoman Empire. Nevertheless, the gamble paid off in the short term for Britain and Jews. In May 14, 1948 Israel was established. Since that day Israel has expanded its borders. Today, new opportunity is Syria for Israel. We think that Israel will fill the headless body gap with Syrian and Iraqis Kurds with the support of Western World. In this article, we will evaluate, and try to explain this idea.

Keywords: Sykes-Picot Agreement, Balfour Declaration, Syria-Iraq Issue, Zionism

BALFOUR DEKLARASYONU VE SYKES-PİCOT'NUN YÜZÜNCÜ YILINDA IRAK VE SURİYE'DE SİYONİZM'İN YENİ PLANI

Öz

Geçtiğimiz son yüzyılda, Orta Doğu'nun birçok bölümü Sir Mark Sykes ve François Georges Picot tarafından tanzim edildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere ve Fransa tarafından hazırlanan Sykes-Picot Antlaşması ile müttefikler Suriye'ye hâkim oldular. Büyük Savaş sonrasında müttefik güçler (İngiltere-Fransa) bugün ki Suriye'yi, Filistin'i, Irak'ı ya da El Cezire'yi işgal etti ve sömürgeleştirdi. Arap Dünyası ve özellikle Suriye kargaşa içinde olduğundan mevcut fırtına dalgalanmasından 1916 Sykes-Picot Antlaşmasının sorumluluğunu üstlenmek modası geçti. Öte yandan, siyasal Siyonizm'in babası Theodor Herzl 1902'de Eski-Yeni Toprak adında bir eser yayınladı. Bir müddet sonra, İngiltere Yahudilerin en büyük destekçisi oldu ancak İngiltere'nin bunu eyleme dökmesi için öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını müttefikleri ile işgal etmesi gerekti ve yaptı da. Müttefik İtilaf Devletleri Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgiye uğrattı. Yine de bu kumar hesabı kısa vadede İngiltere ve Yahudilere ödenmişti. 1948'in 14 Mayıs'ında İsrail Devleti kuruldu. O günden beri de İsrail sınırlarını genişletmektedir. Bugün ise, İsrail'in önünde Suriye yeni bir fırsat olarak durmaktadır. İsrail'in Batı Dünyası'nın desteği ile Suriye ve Irak Kürtleri ile başsız vucüt gibi duram bu boşluğu doldurmak istediğini düşünüyoruz. Bu makalemizde de bu fikri açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Sykes-Picot Antlaşması, Balfour Deklarasyonu, Suriye-Irak Sorunu, Siyonizm

¹ Yrd.Doç.Dr., Ufuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Öğretim Üyesi, ergenekonsavrun@gmail.com

1. Introduction

As it is known that as a region the Middle East comprises the Arab Peninsula, North Africa, Western Asia and Mesopotamia. The term is Eurocentric and used in opposition to the Far East. The history of the Middle East dates back to ancient times, and throughout its history, the Middle East has been a major center of world affairs. In very real terms, history began in the Middle East because that is where writing started. The territory of the Middle East is also the origin of monotheistic religions like Zoroastrianism, Judaism, Christianity, and Islam. However, the rise of European Empires and the modern rise of nationalism have led to violent struggles for power and independence throughout the Middle East, which also suffers from the history of a negative reputation in Europe. Generally speaking, the Middle East has an arid and hot climate. The region is dominated by flat deserts, grassy plains, hills and several mountain ranges. Because of relatively low rainfall, its major rivers are of vital importance. The Middle East remains economically, politically, culturally and religiously sensitive region. (internet 1) Since the Middle East is home to some of the world's earliest civilizations, it is difficult to choose a starting point for examining its political history, for no matter how far back the investigator searches, there still seem to be deeper layers of historical and political developments that influenced the course of later events. (Kamrava, 2005, p.9) We mentioned above that Middle East is the origin of the divine religions, but unquestionably Islam as both a system of beliefs and a historical-political phenomenon has distinctively marked the Middle East, and its rise and evolution created dynamics that continue to shape the destiny of nations today. The rise, evolution, and spread of Islam in the seventh century A.D. were greatly influenced by the geography of the region in which it was born. Islam is not unique in this respect, for any religious or political phenomenon is shaped and influenced by its geographic circumstances. It then traces Middle Eastern history from the birth and expansion of Islam to the rise of the Ottomans and, after nearly five centuries, their ultimate collapse and replacement by European colonial Powers. (Kamrava, 2005, p.9)

On the other hand, geographically the Middle East is not comprised of one homogenous group of peoples. There are several ethnic groups in there. After this brief explanation, The Ottoman period will be referred in the Middle East.

2. Ottoman Period in the Middle East

The Ottoman Turks ruled Middle East more than 400 years, but the Turks occurred here nearly a thousand year's ago. The Turks were known for the two long braids they wore down their backs, and were dedicated horse warriors who used archers with deadly effect. Driving massed arrow fire into ranks of opponents, then turning and regrouping safely out of range of a response, the Turks would fire and retreat repeatedly until their enemies were so decimated that their archers would finally close and finish their enemies with short swords. The Turks conquered most of the eastern Abbasid Caliphate and ultimately drove all the way to the Mediterranean before they stalled. However, Seljuk Sultan Tuğrul Beg was the beneficiary of these campaigns; the Arabs would never again control the vital heartland of Mesopotamia.

Afterwards these territories were in contention between the Muslim Turks, the Crusaders, the Mongols and some other ethnic groups during the mediaeval era. Then another Turkic state the Mamelukes dominated here till 1517. Ottoman Sultan Yavuz (Inexorable) Selim I conquered first Syria with the Battle of Mercidabık in 1516, and then entered Egypt after the Battle of Ridaniye in 1517.

“No distinction is attached to birth among the Turks,” wrote a sixteenth-century envoy from the Habsburg Empire:

The deference to be paid to a man is measured by the position he holds in the public service. There is no fighting for precedence; a man’s place is marked out by the duties he discharges. In making his appointments the sultan pays no regard to any pretensions... of wealth or rank, nor does he take into consideration recommendations of popularity; he considers each case on its own merits, and looks carefully into the character, ability, and disposition of the man whose promotion is in question. . . . Among the Turks, therefore, honors, high posts, and judgeships are the rewards of great ability and good services. (Goldschmit, Davidson, 2010, p.136-137).

It can be argued that this period was zenith for the Ottoman Empires, and ofcourse for Middle East till 19th century.

3. Fisrt Encounter of the Jews and the Ottoman Turks

The Ottoman Empire housed the majority of the world’s Jews for most of the medieval period, and the Jewish communities of the Islamic world were responsible for many of the institutions, (Rustow, 2013, p.75.) but as its known most of the Jews came as an exiled to the Ottoman lands from Iberia. The Jewish communities of al-Andalus the part of the Iberian Peninsula under Muslim rule were particularly illustrious between the reign of the Umayyad caliph of Cordoba ‘Abd al- Rahman III (912–961) and the Almohad takeover after 1140. No other medieval Jewish community had so many high-ranking personalities in the political and economic spheres; no other produced a literary culture of such breadth, revealing an intellectual life shared with the Muslims. That blossoming was all the more unexpected in that the Jews of Hispania had lived in great social and legal insecurity during the time of the Spanish Inquisition in 15th century. (Arenal, 2013, p.111.) There were more than 300.000 Jews at that time who lived in Iberia. But the eventual reports of the Inquisitors severely alarmed the Spanish monarchs, who took their religious responsibilities very seriously. The Inquisitors made a special target of those conversor who served the court, and in one of the first trials they conducted, in 1481 in Seville, dozens of members of the most prominent conversor families were burned at the stake. During the 1480s the Inquisition introduced a policy of partial expulsions that were designed to separate the Jews from the conversos. The first expulsions were from Seville, Córdoba, and Cádiz in 1484, and expulsions from Zaragoza and Teruel quickly followed. (internet 2) As it will remember similar pressures applied on the Iberia Muslims by Spanish Inquisitors.

The difficulties for the Jews in disposing of their property and selecting a destination country, let alone finding the means to travel, were monumental. Not only were they at a considerable disadvantage in selling their property, they were prohibited from leaving Spain with any funds in the form of precious metals, coinage, or jewels. All negotiable assets were to be forfeited to

the crown. And any Jew within the borders of Aragon or Castile on the effective date of expulsion would be forced to convert or be killed. England and France were closed as was virtually all of Italy. Most German city-states had expelled their Jews during the Black Death plague. Portugal and the tiny independent kingdom of Navarre were possibilities, but these countries, closely allied with Avalon-Castile, were uncertain; they actually only provided a few years' respite.

North Africa, the Balkans, and the near East were the best available choices, but traveling there put the exiles into the hands of rapacious ship-captains who were as likely to kill the passengers or sell them into slavery as to deliver them to their destinations. Many sources cite the number of Jews expelled from Castile and Aragon as greater than 150,000; but Aragon's Jewish population was far smaller than Castile's, and probably numbered only about 6,000 families. However, the population numbers given in various early sources vary greatly. Also, the total number of *convertors* over the history of the Jews in Spain must be significantly greater than reported by historians given the results of genetic testing mentioned at the beginning of this article: these tests show that about 20 percent of the Spanish male population has a direct patrilineal descent from Sephardic Jews.

The other region of refuge lay farther East. In the early fifteenth century the Ottoman Turks invaded the Byzantine Empire and in the 1440's began a siege of Constantinople. The capital city fell in 1453 with many of its residents having died of starvation and disease. The Ottoman rulers needed people to repopulate the city; the Byzantine Greeks were not an option because of strong mutual hatred. So the Ottomans relocated the populations of a large number of Jewish communities into Constantinople now renamed Istanbul. The Jewish population of the city immediately went from zero to over ten percent. Jews leaving Spain were welcome in the Ottoman Empire and as a result of the Spanish expulsion, Istanbul's Jewish population swelled almost eightfold. Sultan Bayazid II, the Ottoman ruler, was said to have remarked that "the Catholic monarch Ferdinand was wrongly considered as wise, since he impoverished Spain by the expulsion of the Jews, and enriched Turkey."

Jews had a superior place in trade between Ottoman Empire and Western Europe in 15th century. They owned most of the trade capital and money. Ottomans followed a typical Middle Eastern trade policy which was applied before them. It was to protect the rich merchants and to welcome them in their country so the state could be rich. Thus Sultan Bayazid II accepted the Iberian Jews whom were exiled from Spain in 1492, and placed them in to the some major trade ports and cities like Istanbul, Avlona and Thessaloniki. (İnalçık, 2017, p.282).

4. Impacts of the European Powers on the Ottoman Territories in 19th and 20th Centuries

"19th century was the longest century for the Turkish Empire" says İlber Ortaylı. (Ortaylı, 2006, p.1) He is so right to say that because the Ottoman Empire lost its deluxe power and days. Some parts of the Balkans, Caucasus, Crimea and North Africa were already lost. British Empire was leading the century and it was followed by France, Russia and Germany. These empires were also rivals against each other. Regrettably, the Crimean War (1853-1856) and Russo-Ottoman War (1877-1878) were the milestone for the Ottoman Empire. Maybe Turks won Crimean War, but debt to Europe was not really payable, and the Russian Empire did not digest this defeat. The war of 1853-56, known as the Crimean War, began after the Russian emperor Nicholas I tried to obtain further concessions from Turkey. Great Britain and France entered the conflict on Turkey's side in 1854, however, and the Treaty of Paris (March 30, 1856) that ended the war was a serious diplomatic setback for Russia, though involving few territorial concessions.

Twentyone years later declared a war againsts the Turks in the Balkans and Caucasus. As a result of this war, Russia was able to extend its European frontiers southward to the Black Sea, southwestward to the Danube River, and south of the Caucasus Mountains in Asia.

The last Russo-Turkish War (1877–78) was also the most important one. In 1877 Russia and its ally Serbia came to the aid of Bosnia and Herzegovina and Bulgaria in their rebellions against Turkish rule. The Russians attacked through Bulgaria, and after successfully concluding the Siege of Pleven they advanced into Thrace, taking Adrianople (Edirne) in January 1878. In March of that year Russia concluded the Treaty of San Stefano with Turkey. This treaty freed Romania, Serbia, and Montenegro from Turkish rule, gave autonomy to Bosnia and Herzegovina, and created a huge autonomous Bulgaria under Russian protection. Britain and Austria-Hungary, alarmed by the Russian gains contained in the treaty, compelled Russia to accept the Treaty of Berlin (July 1878), whereby Russia's military-political gains from the war were severely restricted. (Britanica, 1970, p.829-830)

The hope was that Turkey would reform and behave like a modern, liberal state. This hope was not fulfilled. By the 1870s, Turkey was again disintegrating, and under attack from Russia. The Disraeli government of 1874-1870 continued the Crimean policy of defending Turkish integrity. The Liberal opposition under Gladstone argued that this was no longer feasible and supported the division of much of 'Turkey in Europe' in to seperate, Christiane states. The 'Concert of Europe' present at the Congress of Berlin in 1878 reached agreement on this and Disraeli returned to London bringing 'peace without honour' what Gladstone's and his party said, and the imperial gain of the island of Cyprus, thought to be of strategic importance fort he Eastern Mediterranean, but in fact useless as a naval base. (Morgan, 2009, p.506-507)As we see Ottoman Empire were being lonely in European state system even worse British Empire's next government Gladstone thought that Turkey should divided.

5. From Eastern Question to the First World War; Petroleum and the Turmoil of the Middle East

"Diplomats had simply assumed, fort he first but not for the last time, that state building was possible." (Ottaway, 2015, p.4)

Oil was found at Masjed Soleyman in southwestern Iran on May 26, 1908, and three years later was piped down to a newly built refinery at Abadan on the Iranian side of the Shatt alrab, not many miles below Basra. Its global importance was immediately recognized, not just by the Admiralty in London, looking for new sources of supply for its oil fired battleships, but in other European capitals as well leading to a brief British-German-Turkish skirmish for control of the pipeline at the start of World War I.

Oil also played and imported role in the struggle after the war over the future of the Ottoman province of Mosul, where a large oil field was eventually discovered in 1927 at Baba Gargur near Kirkuk in the new, British mandated Iraq. Oil was next found in the Persian Gulf. The story of the discovery, exploitation, and importance of Middle Eastern oil has been told in many different ways, and from many different points of view. For some it has been a source of Western triumphalism as in the case of the Aramco story, in which brave Texas pioneers conquer the world's last oil frontier. For others, like the Arab novelist Abd al-Rahman Munif, it is a tale of woe, as the lives of nomadic people are disrupted by the appearance of prisons and exploitative local officials. For still others, it amounts to a local success story, where in the

embryonic nation states of the Gulf learn to challenge Western oil companies in such a way as to force them both pay more for the oil. (Owen, 2008, p.1)

In the Near East, the perennial breeding ground of international curses, a new threat to regional stability and to the peace of Europe emerged in the late nineteenth century with the rise of yet another movement. (Rich, 1992, p.329) In the overall international Picture, the greatest significance of the Trippolitanian War was its impact on the Balkans. All the Balkan states with the exception of Romania bordered on the Ottoman Empire, and all were eager to seize the lands adjacent to their own. (Rich, 1992, p.425)

This time within in the holy and oil reserve lands of the Ottoman Empire where was today's Jarusalem, Syria, Iraq and all other Arab lands. Ottoman Empire struggled against the Europe's Great Powers. Just a few years before the Great War 1, they first fought against the Italians in Tripoli, and second big Balkan defeat againts its old consecutives.

There is no doubt that Austria wanted to exploit the general horror aroused by the assassination of Francis Ferdinand and Sophie throughout Europe to take punitive action against Serbia. (Rich, 1992, p.440) Maybe we may heard this cliché sentence above. Children in schoolage could give an answer if they asked why First World War started? But what is actually happening is different.

The availability or lack of oil profoundly influenced international affairs throughout the twentieth century. (Toprani, 2012, p.1) To be sure, oil did once have a special strategic military significance. The decision just before World War I to convert the British Navy from coal to oil enhanced the naval superiority of the allied powers. (Singer, 2008, p.1) No other element has shaped the history of the past 100 years so much as the fi ght to secure and control the world's reserves of petroleum. (Engdahl, 2004, p.1) British secret intelligence services at this time also evolved in an unusual manner. Unlike the empires of France or other nations, Britain modelled its post-Waterloo empire on an extremely sophisticated marriage between top bankers and fi nanciers of the City of London, government cabinet ministers, heads of key industrial companies deemed strategic to the national interest, and the heads of the espionage services. (Engdahl, 2004, p.7-8)

On the other hand, growing divergence after 1873 between the depressed economy of the British Empire and the emerging industrial economies of Continental Europe, above all the German Reich, created the background to the outbreak in 1914 of the Great War. The role of petroleum in this confl ict had already become central, though to a degree that few outside a tiny elite of London and New York bankers and fi nanciers realized until years later. (Engdahl, 2004, p.11) Great Britain fought the First World War largely with oil imports from the United States, which was a painful reversal of fortune for a nation that had enjoyed energy independence during the Age of Coal. Since domestic oil production was miniscule, with little likelihood of any change in the near future, Britain had no choice but to import oil. 1 But even if imports were indispensable, Britain could still try to avoid relying upon sources of oil controlled by rival powers. The most important question after 1918 was whether Britain could acquire control of supplies of foreign oil on its own terms and maintain access to them without recourse to the military and economic power of the United States or any other great power. Most importantly, British oil companies would be supplied largely from oilfields in a region under British political, military, and economic control. For a country that lived and died on its access to imports, this was as close to energy independence as Britain was ever going to get. (Toprani, 2012, p.31-33.)

As for the Turks; The Ottoman Empire's entry into the First World War, as a result of a complex web of secret alliances between the European powers, can be characterised as part of the European origins of the war. But, just like the involvement of all other European empires, it meant that parts of the world well beyond Europe were drawn into the conflict. The Ottoman army just under three million conscripts of Turkish, fought the British in Egypt, Palestine, Arabia, Mesopotamia (modern-day Iraq) and Persia (today's Iran). Of all these encounters, the defeat against Ottoman forces at Gallipoli in particular has made a lasting impression on Britain, as well as Australia and New Zealand due to the heavy losses they incurred. It is also remembered as one of the most significant battles of the conflict in Turkey. Overall, the total number of combatant casualties in the Ottoman forces amounts to just under half of all those mobilised to fight. Of these, more than 800,000 were killed.

When the war ended for some countries in 1918-19, it did not for Turkey: the First World War led straight into the Turkish War of Independence (1919-1923). This, together with the secret wartime agreements between the British and the French to divide up the Ottoman territory amongst themselves, sealed the fall of this formerly formidable empire, and led to the creation of the Turkish republic reduced primarily to the former empire's Anatolian heartland under Mustafa Kemal Atatürk. Turkish collective memory of this period is coloured by these events. It lost its status amongst the great empires and, with it to some extent, its role in Europe. And it felt betrayed by the British who had, during the war, formed secret alliances with Ottoman Arabs to stir up revolts against their Turkish imperial rulers and entered into the secret Sykes-Picot Agreement in 1916 with the French, to take control of much of the empire's former territory. (internet 3)

Ottoman Army fought bravely in every battlefield on unequal conditions, and They won some of the battles, but at the end Turks' empire lost the Great War. Nothing will be like the rest now especially in the Middle East as we will mention in further writings.

6. Road of the Zionist Israel: Sykes-Picot Agreement and Balfour Declaration

Sir Mark Sykes (1873-1919), a distinguished British orientalist, and Charles Georges-Picot, formerly French Consul in Beirut, prepared a draft agreement in 1915-1916 about the post-war division of the Middle East, which was also approved in principle by Russia.

Persuant to the 1916 agreement, arbitrary borders were drawn that grouped adverse ethnic groups and competing religions together into states of a loose identity. Organizing in state frameworks was new to the region, which customarily grouped it self into local clan, tribal, ethnic, and religious frameworks under the remote rule of foreign empires. What sustained the Sykes-Picot system were though regimes that acted for their own benefit.(Tira, 2015, p.57)

At the end of the Ottoman Empire, many community leaders and individuals within those communities were faced with "critical choices" that often determined the fate of the particular group to which they belonged. Having witnessed what had transpired in the chaos of World War I, people realized that making the wrong choices could harm their standing at best, or destroy their communities at worst. (Patrick, 2013-2014, p.107)

The state was not a means for the self-determination of a nation, but primarily a framework for enabling opportunities and legitimacy to exercise force in the service of ruler interests. In the first wave, the system was based on kings, headed by the Hashemite family, with its origins in Saudi Arabia. This family was alternately given control over Syria, Iraq, and Jordan. The second

wave to visit the Middle East consisted of military regimes, secular and ostensibly socialist. Both the kings and the generals promoted the idea of unique Arab national identities in order to strength the legitimacy of the state and the person its helm. This was especially obvious in states where the generals were part of a religious or ethnic minority as in Syria and Iraq.

The third wave to visit the region was terror. The rationale of religious reorganization does not necessarily comply with the nation-state orientation and is likely to ignore borders or redraw them. At the same time, the label “Islamic” is itself misleading and comprises polarized elements. There is more that divides than is common between Sunni and Shiite movements; between the old guard of the Muslim Brotherhood and the new jihadist movements (such as ISIS); between organizations with national and territorial orientation such as Hamas and global organizations such as al-Qaeda; between conservative establishments seeking to safeguard the status quo such as the Saudi Wahhabi and those seeking to destroy the existing system. (Tira, 2015, p.57-58) Here it is some dialogue between Sir Edward Grey and Paul Cambon about the Sykes-Picot Agreements, then it will be mentioned this subject again afterwards.

15 & 16 May, 1916:

1. Sir Edward Grey to Paul Cambon, 15 May 1916

I shall have the honour to reply fully in a further note to your Excellency's note of the 9th instant, relative to the creation of an Arab State, but I should meanwhile be grateful if your Excellency could assure me that in those regions which, under the conditions recorded in that communication, become entirely French, or in which French interests are recognised as predominant, any existing British concessions, rights of navigation or development, and the rights and privileges of any British religious, scholastic, or medical institutions will be maintained.

His Majesty's Government are, of course, ready to give a reciprocal assurance in regard to the British area.

2. Sir Edward Grey to Paul Cambon, 16 May 1916

I have the honour to acknowledge the receipt of your Excellency's note of the 9th instant, stating that the French Government accept the limits of a future Arab State, or Confederation of States, and of those parts of Syria where French interests predominate, together with certain conditions attached thereto, such as they result from recent discussions in London and Petrograd on the subject.

I have the honour to inform your Excellency in reply that the acceptance of the whole project, as it now stands, will involve the abdication of considerable British interests, but, since His Majesty's Government recognise the advantage to the general cause of the Allies entailed in producing a more favourable internal political situation in Turkey, they are ready to accept the arrangement now arrived at, provided that the co-operation of the Arabs is secured, and that the Arabs fulfil the conditions and obtain the towns of Homs, Hama, Damascus, and Aleppo.

It is accordingly understood between the French and British Governments...Sykes-Picot Agreement consists of twelve articles.(internet 4)

The Balfour Declaration; in 1914, war broke out in Europe between the Triple Entente (Britain, France and the Russian Empire) and the Central Powers (Germany, Austria-Hungary and later that year, the Ottoman Empire). The war on the Western Front developed into a stalemate. Jonathan Schneer writes: *Thus the view from Whitehall early in 1916: If defeat was not imminent, neither was victory; and the outcome of the war of attrition on the Western Front could not be predicted. The colossal forces in a death-grip across Europe and in Eurasia appeared to have canceled each other out. Only the addition of significant new forces on one side or the other seemed likely to tip the scale. Britain's willingness, beginning early in 1916, to explore seriously some kind of arrangement with "world Jewry" or "Great Jewry" must be understood in this context.* (internet 5)

On November 2, 1917, a century ago, Arthur James Balfour, the British foreign secretary, conveyed the following pledge in a public letter to a prominent British Zionist, Lord Walter Rothschild:

His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country.

At the time, as World War I raged, British and Australian forces were fighting deep in Palestine against the Ottomans, and were poised to take Jerusalem. The Balfour Declaration, for all its vagaries, constituted the first step toward the objective of political Zionism as outlined by the First Zionist Congress at its meeting in Basle, Switzerland in 1897: "Zionism seeks to establish a home for the Jewish people in Palestine secured under public law." Theodor Herzl had failed to land such a commitment, either from the Ottoman sultan or from any of Europe's potentates. The declaration was the much-awaited opening: narrow, conditional, hedged, but an opening all the same. "There is a British proverb about the camel and the tent," said the British Zionist leader Chaim Weizmann later that November. "At first the camel sticks one leg in the tent, and eventually it slips into it. This must be our policy." And so it became. (Kramer, 2017, p.1-2)

Since the Balfour Declaration constitutes the beginning of Israel's legitimation by other nations, the declaration's own legitimacy has been the subject of unending attacks. This is made easier with each passing year, as the world that produced the declaration draws ever more remote. Few people today are sure why World War I was fought at all, and Britain circa 1917 is best known through PBS costume dramas along the lines of Downton Abbey. The Balfour Declaration? In the mind's eye, one imagines back-and-forth negotiations in the palaces of Whitehall and the gilded drawing rooms of the Rothschild dynasty, with white-gloved servants delivering urgent sealed missives. Surely the declaration was stirred by similarly antique passions and interests, from safeguarding England's route to India to satisfying the Christian Restorationist imperative of returning the Jews to the Holy Land. The content of the declaration seems no less distant or downright baffling. The prominent Jewish intellectual Arthur Koestler, repeating a frequent mantra, would call it "one the most improbable political documents of all time," in which "one nation solemnly promised to a second nation the country of a third." The fact that it included no explicit rationale for itself has also fueled the suspicion that its authors had dark or disreputable motives. After all, it was issued in the name of the largest empire in history, embracing (or, perhaps, gripping) almost a quarter of the world's landmass and population. In the guilt-sodden litany of imperialism at its apogee, the Balfour Declaration has

enjoyed a certain preeminence as (in the words of the British Arabist Elizabeth Monroe) “one of the greatest mistakes in our imperial history. (Kramer, 2017, p.2)

As we tried to describe above that the Great Britain and France crushed the Middle East and led to the establishment of the Jewish state with secret agreements. What's interesting is that we may not know if Bolsheviks did not disclose the agreement of Sykes-Picot in 1917. Therewith Cemal Pasha made a speech on 4 December, 1917 and said that; *The true purpose of the English is now known. Now, will Sharif Hussein endure this humiliation that he is causing, and will the honor of the Caliphate of Islam change to a slave state to the English?* Yes he did.

7. What is Zionism ?, Who Helps It and What Did Create?

In 1896, Theodor Herzl, a Jewish journalist living in Austria-Hungary, published *Der Judenstaat* "The Jewish State", in which he asserted that the only solution to the "Jewish Question" in Europe, including growing antisemitism, was through the establishment of a Jewish State. Political Zionism had just been born. A year later, Herzl founded the Zionist Organization (ZO), which at its first congress, "called for the establishment of a home for the Jewish people in Palestine secured under public law". Serviceable means to attain that goal included the promotion of Jewish settlement there, the organization of Jews in the diaspora, the strengthening of Jewish feeling and consciousness, and preparatory steps to attain those necessary governmental grants. Herzl passed away in 1904 without the political standing that was required to carry out his agenda of a Jewish home in Palestine.

During the first meeting between Chaim Weizmann and Balfour in 1906, Balfour asked what Weizmann's objections were to the idea of a Jewish homeland in Uganda, (the Uganda Protectorate in East Africa in the British Uganda Programme), rather than in Palestine. According to Weizmann's memoir, the conversation went as follows: "Mr. Balfour, supposing I was to offer you Paris instead of London, would you take it?" He sat up, looked at me, and answered: "But Dr. Weizmann, we have London." "That is true," I said, "but we had Jerusalem when London was a marsh." He said two things which I remember vividly. The first was: "Are there many Jews who think like you?" I answered: "I believe I speak the mind of millions of Jews whom you will never see and who cannot speak for themselves." ... To this he said: "If that is so you will one day be a force." Two months after Britain's declaration of war on the Ottoman Empire in November 1914, Zionist British cabinet member Herbert Samuel circulated a memorandum entitled *The Future of Palestine* to his cabinet colleagues. The memorandum stated that "I am assured that the solution of the problem of Palestine which would be much the most welcome to the leaders and supporters of the Zionist movement throughout the world would be the annexation of the country to the British Empire". (internet 6)

Even if Sykes-Picot had resolved the conflicting interests of the French, British, and Arabs, an additional party soon joined the debate over the future of the Near East the Zionists. Like many 19th century politicians, both British and German leaders overestimated the power of the global Jewish community. The Kaiser had great hopes of winning the Jews over to the Central Powers. He believed that of all the powers, the Jews hated Russia the most. If the Germans could persuade them to join the war and rebel against Russia, it could mean eliminating an entire theater of operations from the war. This was just the kind of conspiracy that the British feared. Mark Sykes and Arthur Balfour were among those British politicians who most feared a global Jewish conspiracy. They believed that winning the Jews over to the Entente would help decide the outcome of the war. This prejudice, coupled with Prime Minister Lloyd George's religious zeal and his undersecretary Leo Amery's understanding of the strategic importance of Palestine,

led to the issuing of the Balfour Declaration of 1917. This declaration barely two paragraphs long stated that Great Britain would establish in Palestine “a national homeland for the Jewish people.” Never before in any negotiations with Husayn had the British excluded Palestine from the Arab state. Now suddenly Balfour unilaterally offered Palestine to the Zionists. To this day, no one has successfully resolved this inconsistency of British foreign policy; however, one attempt came close. In January 1919, a little over two months after the last shots of World War I were fired, Arab and Zionist leaders created one of the most unusual documents in the history of the Near Eastern conflict. The delegations at the Paris Peace Conference had the enormous responsibility of shaping the postwar order. It was in the course of these many months of debate that Faisal representing the Arabs on behalf of his father and Chaim Weizmann representing the Zionists met. The two men had much in common they both represented nationalist movements with much at stake in the peace process, and they both had apprehensions about the British. Faisal continued to worry about whether the British would honor their agreement with France over the fate of Syria, which he was determined to keep as part of the Arab state. He feared that they would. He doubted whether they had any intent to fulfill the obligations of the Husayn-McMahon correspondence (Wickersham, 2016, p.31-32)

T.E. Lawrence, the notorious British officer of nearly mythical status who served as Faisal’s British liaison officer, penned the final wording of their agreement. The goal was to tie Zionist and Arab nationalist movements together in order to improve the chances of the success of both. The agreement consisted of ten articles. The first article proposed the “one-state” solution. Rather than establishing separate Arab and Jewish states in Palestine or a single Arab or Jewish state, Article One established joint Arab-Jewish cooperation in a national government. This government would be constitutionally established and fully independent of European powers. The treaty guaranteed that there would be no exclusion from representation in the government based on religious creed. It also promised full civil rights to all citizens regardless of their beliefs.

In the fall of 1918, British forces continued their advance northward through Palestine into Syria. General Allenby commanded the forces that had previously occupied Jerusalem from Turkish rule and were now on the verge of driving the Turks from Damascus. Allenby, however, was cautious of the effect a European army would have on the local population and, therefore, wanted Faisal’s army to be the first to enter Damascus. After Faisal’s arrival, Allenby’s army would arrive. He would then be responsible for setting up a temporary Arab government under Faisal’s authority in the interior of Syria. French officials, in accordance with Sykes-Picot, would then move in to assist Faisal with the administration of civil law while the British would continue to provide military stability. At some future point, the British would withdraw leaving an Arab state led by Faisal under French protection. That, at least, was the plan. On October 1 the Turks abandoned Damascus. (Wickersham, 2016, p.32-33) Nothing will be as its now in the Middle East.

Up to here, we tried to explain the process of the fragmentation of the Middle East by the Great Powers of the Europe with achievement of the Zionists. All of them’s willings were accomplished the objective of divide and rule. Moreover established the Israel.

8. New Society New Middle East

Indeed, Syria was the very birthplace of pan-Arabism in the 19th century. It saw itself as the natural heir to the medieval province Bilad el-Sham, which covered to the territories of contemporary Syria, Lebanon, Jordan and Israel as well as parts of Turkey and Iraq. It was here

that the first modern Arab state “the Arab Kingdom of Syria” proclaimed its existence in 1920. Although it was crushed after only four months by French Army.

Since Arab states are supposedly not naturally born entities, the logical upshot is that there is no Arab national identity. Instead, the Arab World is seen as a puzzle of tribal or religious identities, without national ones. While it is true that both tribal and religious identities have more leverage in the Arab World than they do in Europe, this does not imply that there are no other identities. (Gaub-Pawlak, 2013, p.2) People of the Middle East usually followed the lead of the West as dreamers, (Kramer, 1997, p.90) but soon their dreams turned to a nightmare by West. Now they had to fight against the new masters for their independence till 1940s and 1950s. And yet, as the 20th century closes, much of the Middle East resists. A new Middle East does exist in places, but there is still an old Middle East of tradition. The gaps between them have been filled with dictatorship, xenophobia, and fundamentalism. In some places in the Middle East, secular culture flourishes. But in other places, people live, die, and occasionally kill. (Kramer, 1997, p.91)

A British Statesman Benjamin Disraeli said that in his book *Coningsby* in 1844; “*The World is ruled by people who are not behind their scenes.*” (Marschalko, 1972, p.47)

It spent fifty years to make Europe ready to explode before the First World War. But to inflate five years had enough. (Hart, 2014, p.1) Just before the Second World War, when Hitler became new chancellor in Germany on January 30, 1933, that would cause soon a new World War. According to Hitler and Nazis, Jews are the main enemy. War lasted six years (1939-1945) and more than fifty million lost their lives. (Parker, 2014, p.352)

As we have already emphasized, the British promised independence from the Ottoman administration to the Arab people of the Middle East and besides to the Zionist movement gave a national homeland in Palestine during the First World War. Jewish migration began to Palestine in 1930s, most of them were escaped from Nazis, and that fugitives caused conflict between Arab and Jews. Jews volunteers also joined the British Army during the Second World War, and that helped them to learn modern war tactics. (Parker, 2014, p.423)

The victory of allies and defeat of the axis states did not bring peace immediately to the World. The decline of the western colonial empires in Asia and Africa, Soviet movements in Eastern and Middle Europe created ethnical and political conflicts. The lost and won independence led to the revival of old hatreds and the emergence of new one and brought millions of people to refugee status. Middle East get one's share from it. (Lewis, 2003, p.415)

On May 14, 1948, David Ben-Gurion, the head of the Jewish Agency, proclaimed the establishment of the State of Israel in Tel Aviv. U.S. President Harry S. Truman recognized the new nation on the same day. Although the United States supported the Balfour Declaration of 1917, which favored the establishment of a Jewish national home in Palestine, President Franklin D. Roosevelt had assured the Arabs in 1945 that the United States would not intervene without consulting both the Jews and the Arabs in that region. The British, who held a colonial mandate for Palestine until May 1948, opposed both the creation of a Jewish state and an Arab state in Palestine as well as unlimited immigration of Jewish refugees to the region. Great Britain wanted to preserve good relations with the Arabs to protect its vital political and economic interests in Palestine. (internet 7) However the establishment of a Jewish homeland in Palestine was not solely a British policy but was also clearly supported by policy maker from France, Italy, Russia and the US. (Internet 8) In other respects the collapse of the Nazi Germany

and the need to fill the resulting power gap caused the collapse of the war partnership and Cold War period started. (Kissinger, 2011, p.404) Under these circumstances, the Arabs manifested themselves as a serious of strong nationalist movements and felt disappointment. The Arabs still have a religious character in the administration and politics of the old order. Second World War were also revealed changes. Although the Arab states did not play an efficient role in this war, they were influenced. (Lewis, 2009, p.234-235) After the war the biggest problem will be conflict against Israel for the Arab states. While Jews continue to immigrate by the thousands, the U.K. Mandate runs out, but the country is war weary and out of money. No renewal of the mandate is attempted. Israel declares independence on 14 May 1948. Within days, Arab League declares war and invades Israel. Israel emerges victorious but Jordan captures the West Bank and Egypt captures the Gaza Strip. Over 700,000 Palestinians are displaced and become refugees. Zionists believe that Jews need their own state in order to exist. British Mandate causes the emergence of Arab nationalism. Arabs fear that Zionists will take more neighboring territory. The Arab-Israel wars and conflict continued in the following decades like, 1948 Al-Nakba, 1956 The Sinai War, 1967 Six Day War, 1973 Yom Kippur War, 1987, First Intifada, Second Intifada, 2006 Lebanon War and hundreds of conflicts are still going on. In general, Israel is profitable in politically. Israel have extended its borders since 1948 and occupied lands from some of the Arab states. Most likely Israel are not going to stop enlarge its sphere of influence. As if they were staring at Syria, Iraq maybe some part of Turkey.

Up to here we tried to focus and explain on historical background of the events in the Middle East. We will now touch on the subject that we want to emphasize.

9. Conclusion

In his classic work *Political Order in Changing Societies*, the political scientist Samuel Huntington used the term “political decay” to explain political instability in many newly independent countries after the Second World War. Huntington argued that socioeconomic modernization caused problems for traditional political orders, leading the mobilization of new social groups whose participation could not be accommodated by existing political institutions. (Fukuyama, 2014, p.8) We do know how Middle East decay? And why Middle East forced to decay by the others? Now we may ask that question.

The regional order has been threatened before, but today’s challenge is unique. Syria and Iraq are what has prompted the latest reevaluation of the Sykes-Picot borders, but many of the problems predated the Syrian civil war. Ambitious monarchs in the 1930s and 1940s challenged the order after the colonial period. The doctrine of Pan-Arab Nationalism and Gamal Abd al-Nasir’s messianic leadership in the 1950s and by Saddam Hussein in 1990 again posed a threat. Now its now challenged not by a powerful state or a sweeping ideology but by the weakness of several Arab states that seem to be on the verge of implosion or disintegration. (Rabinovich, 2014, p.2) The main political breakdown between Arabs is based on the 1967 Arab-Israel War. The 1967 defeat was seen not only as a military setback but also as a kind of moral judgment. The defeat in such a short time is perceived as the moral collapse of society and the system. Heroic saga of the struggle for independence was over. The struggle no longer united the people of Arab. (Hourani, 2001, p.508) These circumstances created a political vacuum in the region. Therefore according to some legal, according to some illegal organizations have emerged like Muslim Brotherhood, Hamas, Hezbollah, Al-Qiada, Emel, Al Fattah, Isis and etc... The people of the region are divided into hundreds of ethnic, religious, denominational and political parts. But here we need to open a separate parenthesis for Isis.

The Persian Gulf War (August 2, 1990 – February 28, 1991), commonly referred to as simply the Gulf War, was a war waged by a U.N. authorized coalition force from thirty four nations led by the United States, against Iraq in response to Iraq's invasion and annexation of the State of Kuwait. This war has also been referred to (by the Iraqi leader Saddam Hussein) as the Mother of All Battles. And is commonly, though mistakenly, known as Operation Desert Storm for the operational name of the military response, the First Gulf War, Gulf War I, or the Iraq War, before the term became identified with the 2003 Iraq War.

The Iraq-Kuwait dispute also involved Iraqi claims to Kuwait as a territory of Iraq. After gaining independence from the United Kingdom in 1932, the Iraqi government immediately declared that Kuwait was rightfully a territory of Iraq as it had been an Iraqi territory for centuries until the British creation of Kuwait after World War I, and thus stated that Kuwait was a British imperialist invention. Iraq claimed Kuwait had been a part of the Ottoman Empire's province of Basra. Its ruling dynasty, the al-Sabah family, had concluded a protectorate agreement in 1899 that assigned responsibility for its foreign affairs to Britain. Britain drew the border between the two countries, and deliberately tried to limit Iraq's access to the ocean so that any future Iraqi government would be in no position to threaten Britain's domination of the Persian Gulf. Iraq refused to accept the border, and did not recognize the Kuwaiti government until 1963. In early July 1990, Iraq complained about Kuwait's behavior, such as not respecting their quota, and openly threatened to take military action. On the 23rd, the CIA reported that Iraq had moved 30,000 troops to the Iraq-Kuwait border, and the U.S. naval fleet in the Persian Gulf was placed on alert. On the 25th, Saddam Hussein met with April Glaspie, an American ambassador, in Baghdad. According to an Iraqi transcript of that meeting, Glaspie told the Iraqi delegation, "We have no opinion on the Arab-Arab conflicts." According to Glaspie's own account, she stated in reference to the precise border between Kuwait and Iraq" that she had served in Kuwait 20 years before then, "as now, we took no position on these Arab affairs." On the 31st, negotiations between Iraq and Kuwait in Jeddah failed violently. On 2 August 1990 Iraq launched the invasion by bombing Kuwait City, the Kuwaiti capital. (internet 11) The first scenario went into effect, the second scenario was 2003 Iraq War. The chief cause of this war was George W. Bush and his management in the name of the Global War on Terrorism (GWOT). (Bassil, 2012, p.29) In 2003, all public institutions were disbanded by U.S. after Iraq invaded. Provisional Coalition Administration privileged Shia Arabs and Kurds. Sunni Arabs and Turkmens have emerged outside of the state. Both America's supports to the Kurds and Iran's growing influence to the Shias further enlarged the problems. (Bilgesam, 2015, p.1) On the other hand, another side had much more benefits from it. No doubt it was Isreal. Anglo-American Zionist plan in forced. Millions of civilians lost their lives, be crippled, orphaned and lost their homelands and became refugees.

In 2010, something happened in Tunisia. A Tunisian hawker Mohamed El- Bouazizi burned him self in December and impacted all around the Middle East that we call Arab Spring. (Birdal-Günay, 2012, p.7) For more than decades now, the Arab world has been the scene of epic paroxysm; the greatest wave of empowerment the world had seen in the last twenty years. From the Atlantic to the Pacific, young people moved by decades of disappointment with their elite and rejecting the violent approach to improving their daily life, have chosen to unravel the dust of submission. They have attempted to shake the status quo which has kept their situation miserable not only since their grandparents threw off the brutal yoke of colonialism, but has also worsened their economic, political, and social conditions. The wave of social protests that swept through the Arab world during 2011, toppling some long-standing regimes and seriously destabilizing others, was the consequence of decades of oppressive and authoritarian political systems, failed economic policies, and socially alienated and disaffected populations, mainly

youths. Indeed, when the self-immolated Tunisian citizen Mohamed El Bouazizi committed his final act of desperate protest on 17 December 2010, he was not aware that he was kicking the first domino piece in a long chain of events that is still unfolding today, having claimed four among the longest sitting Arab leaders. (Aissa, 2012, p.1-2)

On March 15th, 2011, day of dignity protests in Damascus and Daraa; security forces fire on and kill protestors, triggering violent unrest and Israeli jets accused of bombing military base near Damascus in January 2013, thus the last act has begun in Syria. (Mariwala, 2014, p.7)

The current situation in which Iraq and Syria involved fosters the emergence and existence of radical religious organizations in this region. ISIS, one of those organizations, has become a source of threat through its bloody attacks and power in global and regional scale. Due to ISIS's existence as a threat, a US-led coalition force was established. By this coalition force, an action plan based on the purpose to "weaken ISIS and finally exterminate" was adopted and implemented. But it is needed to obtain regional and well trained and equipped troops to fight against this organization. It requires long time to train some kind of troops and naturally to fight against ISIS. Besides, military interventions triggers the violence political implementations are required to get to the root of the problem. The current status in Iraq and Syria demonstrates that it is needed long time to implement political solutions and stability which will exterminate ISIS at the end. ISIS established in Afghanistan by Ebu Musab El-Zarkavi in 1999 as Tawhid and Jihad.(Erdoğan-Deligöz, 2015, p.5-6)

ISIS does not only destroy lives, intentional destruction of cultural heritage by ISIS is only a part of its policy, which dramatically comprises various other serious violations of the core international law rules protecting peace and human rights. Every sensible person in whatsoever part of the world felt a blow in the stomach or was led to the brink of tears each time the news of such an act was broadcast. (Mucci, 2016, p.2) ISIS want destroy historical memory of Syria and Iraq, and leave an irreversible space. For this reason millions of people have been left their homeland, half of the Syrians are refugee, dead, cripple and struggling with hunger and diseases. The lands are divided into a several ethnic parts.

Syria and Iraq are melting down. In Syria, the ruling regime's attempt to shoot its way out of the largest uprising it has ever faced has killed over 470,000 people, and displaced roughly half of Syria's population of 22 million. (Tabler, 2013, p.90)

The surge of ethnic and strife in Syria and across the Middle East has led a number of analysts to predict the coming breakup of many Arab states. This potential upending of the region's territorial order has come to be known as "the end of Sykes-Picot" a reference to the secret 1916 Anglo-French agreement to divide up the Middle Eastern provinces of the Ottoman Empire into British and French zones control. Because the European treaties that created new Arab states in the aftermath of First World War upheld the outlines of that agreement, Sykes-Picot became the convenient shorthand for the map that colonial powers imposed on the region, one that has remained essentially to the present day. With bloodshed from Aleppo to Baghdad to Beirut, it is indeed tempting to predict the violent demise of Sykes-Picot. (Ottaway, 2014, p.139)

As the conflict festered it also prompted a broader discussion and debate over the future of the Arab State system. The collapse of Syria, the ongoing fighting in Iraq, and the general instability in the Middle East has led some observers to question whether the very geography of the region will be change. (Robinovich, 2014, p.1) Syria's northern neighbor is a powerful state with complex interest in Syria's affairs. Therefore, Turkey is now facing with Kurdish groups in

Syria and Northern Iraq which are YPD, PYD, and has been fighting against PKK more than thirty years. What interesting thing is here that U.S.A's heavy arms and money assistance to YPD and PYD despite Turkey being a NATO allied with U.S.A. On the other hand Russia, England, France, Germany and Iran and China's ears are also all there, and of course Israel.

Moreover, Israel's policy toward the Syrian crisis derived from several sources: the tendency of Netanyahu to be cautious, deliberate, and wary of bold, grand moves; the lessons of Israel's spectacular failure in Lebanon in 1982, when it tried to tinker with the politics of a neighboring state; a sense of satisfaction at the idea that major conflicts can unfold in the Middle East in which Israel is not involved and that the violence and instability cannot be attributed to the Arab-Israeli conflict or the Palestinian question; and the absence of a "pull factor" in Syria—something equivalent to the Lebanese forces that played a crucial role in pulling Israel into the Lebanese crisis in the late 1970s and early 1980s. Besides Israel is naturally interested in the future of the Iraqi state and the prospect of its disintegration, but this interest is less intense than Israel's interest in the future of its immediate neighbors. The issue that is of highest potential interest for Israel in the Iraqi context is the prospect of Kurdish independence. Iraq's Kurds have benefited from the turn of events that began with the American invasion in 2003 and culminated with the Islamic State's rattling of the Iraqi state in June 2014. The Iraqi Kurds now control more territory and oil and have a stronger position vis-à-vis Baghdad. Turkey sees a mortal danger in the establishment of an independent Kurdish state on its border and the potential impact this could have on its own Kurdish population. Developments in Iraq have been compounded by the autonomy that Syria's Kurds now enjoy. Turkey's anxiety is also heightened by the prominence among Syria's Kurds of elements identified with the PKK, the terrorist Kurdish organization that has been fighting against the Turkish state for decades.

Israel has an obvious interest in the prospect of Kurdish statehood. There is a historic relationship between Israel and Iraq's Kurds. In the 1970s, Israel trained and supported the Kurdish rebels in Iraq, seeking to tie down the Iraqi army rather than have it join Arab efforts against Israel on what was then known as the Eastern Front. That collaboration was terminated by the Shah's Iran and Israel, leaving some residual resentment among the Kurds; nevertheless, Israel and the Kurds still view each other as potential partners. Seeking alliances with other non-Arab elements in the Middle East has been a traditional component of Zionist and Israeli policy, and a Kurdish state in Iraq and possibly in Syria could have positive strategic implications for Israel. However, though Prime Minister Netanyahu offered one public statement of support of Kurdish independence, and Israel did buy some oil from Iraqi Kurdistan, Israel, like the Kurdish leadership itself (and for the same reasons), treads very carefully in this minefield. At this point they have made a conscious policy decision to deal first with supposed "apostate" Arab regimes and their Western allies, but slogans like "First Damascus, then Jerusalem" truly reflect their longer-term objectives. (Robinovich, 2014, p.8-10)

The fate of Ankara is one with Damascus, Aleppo, Mosul, Kirkuk. The future of Turkey can not be separated from the future of Syria and Iraq. The risk for Turkey's foreign policy is to establish a puppet Kurdish state apparently under the American umbrella, but in reality the plan is that expansion of the Israel. If any comfort with a fait accompli like Sykes-Picot in near future, Turkey should be more careful. Regional peace depends on it. In Turkey, much of the American Kurdish card has been mentioned up to now. Establish a Kurdish state in northern Iraq by America that issue has been focused sizably by many scholar, officers, journalists and statemen. But Israel support to establish a Kurdish state most because this is the last scenario for the great Israel Project for now.

REFERENCES

- Arenal, M. G., (2013). “A Jews of al-andalus”, abdelwahab meddeb, benjamin stora, a history of jewish-muslim relations: From the origins to the present day, Marina Rustow, *Princeton University Press*, 111-135.
- Aissa, E. H., (2012). The Arab spring: Causes, consequences, and implications, *Strategy Research Project*, United States Army War College Class of 2012.
- Bassil, Y., (2012 Nov-Dec). “The 2003 Iraq War: Operations, Causes, and Consequences”, *Journal of Humanities and Social Science*, 4(5), 29-47.
- BİLGESAM, (2015, April). Irak ve Suriye’deki Gelişmelerin Türkiye’ye Etkileri, *Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 65*, İstanbul.
- Birdal, A., (2012 August). *Yiğit Günay, arap baharı aldatmacası orta doğu’da emperyalist restorasyon* (2. Baskı),Yazılama Yayınları, İstanbul.
- ENCYCLOPAEDIA BRITANICA, (1970). Volume 19, William Benton Publisher, USA.
- Engdahl, W., (2004). *A century of war: anglo-american oil politics and the new world order*, Revised Edition, Pluto Press, London.
- Erdoğan, Ş., & Deligöz, E. (2015 May). “Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği”, *Savunma Bilimleri Dergisi, The Journal of Defense Scineces*, 14(1), 5-37.
- Fukuyama, F., (2014 September-October). “America in Decay”. *Foreign Affairs*, 93(5), 5-26.
- Gaub, F. P. P. (2013 October). “Sykes-Picot and Syria”, *Issue Alert, European Union Institute for Security Studies*, 34, 1-2.
- Goldshmhj jr., A. D. L. (2011). *A Concise History of the Middle East* (Ninth Edition). Boulder:Westview Press.
- Hart, B. L. (2014). *Birinci dünya savaşı tarihi* (Çev: Kerim Bağrıaçık, 1. Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Hourani, A. (2011). *Arap halkları tarihi* (Çev: Yavuz Alogan, 3. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.
- İnalçık, H. (2017). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-ı, klasik dönem (1302-1606): Siyasal, kurumsal ve ekonomik gelişim, seçme eserleri II* (58. Baskı), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kamrava, M. (2005). *The modern middle east political history since the first world war*, Berkeley: University of California Press.
- Kramer, M. (1997). “The Middle East, Old and New”, *Deadalusi*, 126(2),89-112.
- Kramer, M. (2017). “The Forgotten Truth About The Balfour Declaration”, *Advencing Jewish Thought, Mosaic*, pp.1-23.

- Kissenger, H., (2011 February). *Diplomasi*, Çev: İbrahim H. Kurt, 10. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Lewi, B. (2005). *Orta Doğu, Hıristiyanlığın Başlangıcından Günümüze Orta Doğu'nun İki Bin Yıllık Tarihi*, Çev: Selen Y. Kölay, 1. Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Lewis, B. (2009 February). *Tarihte Araplar*, Çev: Hakkı Dursun Yıldız, 5. Baskı, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Mariwala, A. (2014). "The Syrian Civil War, Regime of Bashar Al-Assad", *Stanford Model Ubited Nations Conference*, pp.1-23.
- Marschalk, L. (1972). *Yahudi (Dünya Hâkimleri)*, Çev. Cüneyd Emiroğlu, 2. Baskı, Sebil Yayınları, İstanbul.
- Morga, K. O. (2009). *The Oxford Illustrated History of Brittain, Updated Edition*, Oxford University Press.
- Mucci, F. (2016 Winter-Spring). "Intentional destruction of cultural heritage by ISIS: the reaction of the International Community against this specific aspect of the aggression to peace and human rights", *Peace Processes Online Review*, Volume 2, No 1, 1-15.
- Ortaylı, İ. (2006 January). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 25. Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Ottoway, M. (2015 Fall). "Learning from Sykes-Picot", *Middle East Program Occasional Paper Series*, Wilson Center, 1-11.
- Ottawa, M., Ottaway, D. (2014 May-June) "How the Kurds Got Their Way Economic Cooperation and the Middle East's New Borders", *Foreign Affairs*, 139-149
- Owen, E. R. (2008 January). "One Hundred Years of Middle East Oil", *Crown Center for Middle East Studies*, Middle East Brief, No.24, Brandies University, 1-7.
- Patrick, A. J. (2013 Winter-2014 Spring). "The Zionist Commission and the Jewish Communities of Greater Syria in 1919", *Jarusalem Quarterly* 56&57, 107-117.
- Parker, Geoffrey, (2014 June). *Cambridge Savaş Tarihi*, Çev: Füsün Tayanç, Tunç Tayanç, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rustow, M. (2013). "Jews and Muslims in the Eastern Islamic World", Abdelwahab Meddeb, Benjamin Stora, *A History of Jewish-Muslim Relations: From the Origins to the Present Day*, Marina Rustow, *Princeton University Press*, 75-110.
- Richa, N. (1992). *Great Power Diplomacy 1814-1914*, McGraw-Hill Publisher, USA.
- Rbinovic, I. (2014 February). "The End of Sykes-Picot? Reflections on the Prospects of the Arab State System", *Middle East Memo*, Number 32, 1-9.
- Singer, C. (2008 January). "Oil and Security", *Policy Analysis Brief, The Stanley Foundation*, USA, 1-11.
- Tira, R (2015April). "Israel, Strategy for What Follows the Sykes-Picot Era", *Strategic Assessment*, Volume 18, No 1, 57-69.

Toprania, A. (201). Oil And Grand Strategy: Great Britain And Germany, 1918-1941, *PhD Thesis, Histpory Department of Georgetown University*.

Tabler, A. J. (2013 July-Agust). “Syria’s Collapase And How Washington Can Stop It”, *Foreign Affairs*, 90-100.

Wickersham, A. (2016). “Hashemites and Zionist: The Post-War Anglo-Arab Relationship and the Failure of the One State Solution”, *MJUR*, Oxford, 28-39.

- <http://www.indiana.edu/~global/icab/notebook/Exploring%20Global%20Issues%20in%20the%20Middle%20East.pdf>
- <http://kehillatisrael.net/docs/learning/sephardim.html>
- <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/why-turkey-hasnt-forgotten-about-first-world-war>
- https://wwi.lib.byu.edu/index.php/Sykes-Picot_Agreement
- <http://www.i-acuse.com/wp-content/uploads/2014/09/Balfour-Declaration1917.pdf>
- <http://www.i-acuse.com/wp-content/uploads/2014/09/Balfour-Declaration1917.pdf>
- <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/creation-israel>
- <http://www.bicom.org.uk/wp-content/uploads/2016/11/BICOM-Briefing-Balfour-paper-FINAL.pdf>
- <https://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/06/Gulf-War.pdf>

KİŞİLİK BOZUKLUKLARINDA ŞEMA TERAPİ YAKLAŞIMI

İpek Şenkal Ertürk¹

Gülşen Kaynar²

ÖZ

Şema Terapi (ŞT) kişilik bozukluklarının tedavisinde etkililiği görgül çalışmalarla kanıtlanmış, yaşam boyu devam eden kronik sorunlara yönelik bütüncül bir tedavi yaklaşımıdır. Son yıllarda giderek popüler hale gelen ŞT'nin kuramsal varsayımları ve klinik etkililiği klinisyen ve araştırmacılar tarafından daha çok ilgi görmeye başlamıştır. Ancak şema terapide karşılaşılan karmaşık vakaların tedavisi birçok klinisyen için terapide tıkanmaya yol açmış konulardan biri olmuştur. ŞT'nin, daha karmaşık vakaları tedavi etmede tek başına yeterli olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, Şema Mod Terapisi (ŞMT) terapistlerin tıkanmış hissettiklerinde kullanabilecekleri ŞT'nin gelişmiş bir parçası olarak görülmüştür. ŞMT geleneksel yaklaşımların başarısız olduğu özellikle karmaşık kişilik patolojisinin tedavisinde modlarla daha ileri düzeyde çalışmaya işaret eden etkili bir terapi şeklidir. Ancak ülkemizde kişilik bozuklukları için ŞMT ve ŞT'nin hem kuramsal varsayımlarını hem de bu varsayımları test eden görgül çalışmaları bütünlükten derleme makaleleri sınırlıdır. Bu derleme makalesi alanyazındaki bu boşluğu doldurmak amacıyla, ŞMT ve ŞT Modeli'nin kuramsal ve tedavi kısmını kişilik bozuklukları çerçevesinde terapötik ittifak ve etkililik çalışmalarıyla birlikte ele almıştır. ŞMT ve ŞT'nin başta Sınır Kişilik Bozukluğu (SKB) olmak üzere kişilik bozuklukları için umut vaat eden bütünlükten bir tedavi yöntemi olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Şema terapi, kişilik bozuklukları, etkililik çalışmaları.

SCHEMA THERAPY APPROACH FOR PERSONALITY DISORDERS

ABSTRACT

Schema therapy (ST) is an integrative treatment method to chronic lifelong problems with effectiveness, supported with empirical studies for treating personality disorders. Theoretical assumptions and clinical effectiveness of ST, becoming increasingly popular recently, has gained more attention by clinicians and researchers. However, complex cases in ST have been difficult to treat for many clinicians. Considering that ST is not adequate by itself for the treatment of more complex cases, Schema Mode Therapy (SMT) has been seen as an advanced piece of ST for the therapists when they feel frustrated. SMT, referring to more advanced work with modes for the treatment of particularly complex psychopathology, is an effective therapy method. However, review articles of SMT and ST for personality disorders that integrated both theoretical assumptions and empirical studies are limited in Turkey. In an attempt to fill this gap in the literature, this review article discussed theoretical and treatment parts of SMT and ST with therapeutic alliance and effectiveness studies within the frame of personality disorders. SMT and ST appear to be a promising integrative treatment approach to personality disorders, particularly borderline personality disorder.

Keywords: Schema therapy, personality disorders, effectiveness studies

¹ Araştırma görevlisi, Ankara Üniversitesi, isenkal@ankara.edu.tr

² Araştırma görevlisi, Ankara Üniversitesi, gkaynar@ankara.edu.tr

1. GİRİŞ

Erken dönem yaşam deneyimleri, yaşamın sonraki yıllarında bireyin kişilerarası ilişkileri ve psikolojik belirtileri üzerinde etkisi olan önemli faktörlerden biridir (Young vd. 2003, s. 6, 37). Bu nedenle erken dönem dinamiklerin nasıl oluştuğu ve sonraki dönemlerde nasıl bir işlev gördüğü akla gelen önemli sorulardandır. Bu sorulara karşılık pek çok kuram ve yaklaşım (örn., psikanalitik kuram, gestalt yaklaşımı) erken dönem deneyimlerin uzun süreli etkilerinin altını çizmektedir. Buradan hareketle, erken deneyimlerin uzun süreli etkilerini ele alan pek çok terapi yaklaşımı da çocukluk dönemi dinamiklerinin üzerinde durur. Bu süreç psikanalitik terapi ekolü ile başlarken (bkz., Hunt, 1979, s. 112), 1950’lerde bilişsel devrimle birlikte bilişsel terapilerin temelini atılması ve klinik uygulamalara bilişsel paradigmanın girmesi ile devam etmiştir (David vd. 2004, s. 354). Bilişsel terapi erken dönem deneyimler sonucunda genellenmiş bilişsel kalıplar olarak tanımlanan şemalara dayanmaktadır (Beck, 1967). Bilişsel terapinin etkililiği ise, kişilik bozuklukları ve ilişki problemleri gibi kronik, karmaşık örüntülerde tartışılmış, kişilik bozukluğu olan hastaların tedavisinde kısa süreli bilişsel terapinin bazı sınırlılıkları olduğu düşünülmüştür (Young vd. 2003, s.2). Bu sınırlılıklardan hareketle, bilişsel davranışçı yaklaşımdan genişletilerek oluşturulan farklı terapi modelleri ortaya çıkmıştır. Kişilik bozukluklarının tedavisinde günümüzde kullanılan bilişsel yaklaşımlar arasında Diyalektik Davranış Terapisi (Linehan, 2001), Bilişsel Baş Etme Terapisi (Sharoff, 2002), Akılcı Duygusal Terapi (Ellis, 2001) ve Şema Terapi (Young ve ark., 2003) gibi yaklaşımlar yer almaktadır (Nysaeter ve Nordahl, 2008, s. 250-251).

Şema Terapi (ŞT) kişilik bozuklukları tedavisinde etkililiği kanıtlanmış bir terapi modelidir (Bamelis vd. 2014, s. 305). Yirmi yılı aşkın süredir yapılan çalışmalarla ŞT, anlaşılır olmasına rağmen daha karmaşık bir model haline gelmiştir (Masley vd. 2012, s.187). Böylece son yıllarda kuramsal varsayımları ve klinik etkililiğini test etmeye başlayan klinisyen ve akademisyenlerle birlikte ŞT Modeli giderek popüler hale gelmiştir. Ancak, ülkemizde ŞT’nin kişilik bozuklukları için tanımlanan kuramsal varsayımlarını görgül çalışmalarla birlikte ele alan derleme çalışmaları kısıtlı görünmektedir. Bu derleme makalesi, alanyazındaki boşluğu doldurmak amacıyla, ŞT Modeli’nin kuramsal ve tedavi kısmını kişilik bozuklukları çerçevesinde ele alan bir derleme çalışmasıdır. Bu çalışmada, kişilik bozukluklarında ŞT Modeli üzerine bir derleme yazısı oluşturmak için “Şema Terapi”, “erken dönem uyumsuz şemalar”, “şema modları”, “Şema Mod Terapisi”, “kişilik bozukluklarında Şema Terapi”, “Şema Terapide etkililik çalışmaları” ve “Şema Terapide terapötik ittifak” kavramları Ulakbim Ulusal Veritabanları, PsycINFO, PsycARTICLES, Yök Tez Merkezi, EBSCOhost, Ebrary, ScienceDirect, Wiley Online Library ve Google Akademik veritabanları kullanılarak özetlerde, başlıklarda ve ana metinlerde taranmıştır. Bu derleme çalışmasına, kişilik bozukluklarında ŞT ve ŞMT’yi ele alan ve İngilizce ve Türkçe dillerinde yayınlanmış araştırma ve derleme makaleleri, vaka çalışmaları, kitap ve tezler dahil edilmiştir.

1.1.Şema Terapide Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Alanları

ŞT Modeli ciddi, uzun süreli psikolojik sorunları tedavi etmek için tasarlanmış; Bilişsel-Davranışçı Terapi (BDT), psikodinamik, kişilerarası, deneysel yaklaşımlarla birlikte bağlanma ve nesne ilişkileri kuramlarını da harmanlayan bütüncül bir yaklaşımdır (Rafaeli vd. 2011, s. 7; Young vd. 2003, s. 1). Şema yaklaşımının en temel kavramı erken dönem uyumsuz şemalardır. Young, erken dönem uyumsuz şemaları “çocukluk ve ergenlik boyunca gelişen önemli bir dereceye kadar işlevsizliğe yol açan, anılar, duygular, bilişler ve bedensel duyulardan oluşan,

kişinin kendine ve ilişkilerine yönelik yaygın ve genel örüntüleri” olarak tanımlar (Young vd. 2003, s. 7). Erken dönem uyumlu olan şemalar gibi, uyumsuz şemalar da çocukluk ya da ergenlik dönemi boyunca erken yıllarda oluşmaktadır (Nordahl vd. 2005, s. 143; Young vd. 2003, s. 8). Bununla birlikte Young ve arkadaşlarına (2003, s. 28) göre sıklıkla ihmalin, istismarın, eleştirinin tekrar tekrar deneyimlendiği ya da temel duygusal ihtiyaçların karşılanmadığı bir çevrede büyüyen çocuklarda erken dönem uyumsuz şemalar gelişmektedir. Young çocuğun erken dönem yaşantılarına bağlı olarak gelişen 18 şemayı beş grup altında toplamıştır: (1) kopukluk/reddedilmişlik, (2) zedelenmiş otonomi ve kendini ortaya koyma, (3) zedelenmiş sınırlar, (4) diğeri yönelimlilik ve (5) aşırı tetikte olma ve bastırılmışlık (Young vd. 2003, s.12). Bu modele göre *Kopukluk/reddedilmişlik* şema alanındaki şemalara (terk edilme/istikrarsızlık, güvensizlik/suistimal edilme, duygusal yoksunluk, kusurluluk/utanç ve sosyal izolasyon/yabancılaşma) sahip olan bireyler diğerleri ile güvenli, tatmin edici bir bağlanma oluşturamamakta ve istikrar, güvenlik, bakım, sevgi, ait olma gibi ihtiyaçlarının diğerleri tarafından gideril(e)meyeceğine inanmaktadırlar. *Zedelenmiş otonomi ve kendini ortaya koyma* şema alanında şemalara (bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve zarar görme karşısında dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlık) sahip bireyler kendi kimliklerini ortaya koyamamakta, kendi yaşamlarını kuramamakta, kişisel hedefler koymak ve bunlara ulaşmak için gerekli becerileri kazanamamaktadırlar. *Zedelenmiş sınırlar* alanında öz disiplin ve karşılıklılık hakkında içsel sınırları koymada güçlük yaşamayla ilişkili şemalar (hak görme/büyüklik ve yetersiz öz denetim) yer almaktadır. *Diğerleri yönelimlilik* şema alanında şemalara (boyun eğicilik, kendini feda ve onay arayıcılık) sahip bireyler onaylanma, duygusal bağlantıyı sürdürme ya da tepkiden kaçınma için kendi ihtiyaçlarından çok başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya önem verdiklerinden öfke ve tercihlerinde farkındalık yoksunluğu yaşamaktadırlar. Son olarak, *aşırı tetikte olma ve bastırılmışlık* şema alanındaki şemalarda (karamsarlık, duyguları bastırma, yüksek standartlar/aşırı eleştiricilik ve cezalandırıcılık) spontan duygu ve dürtüleri baskı altına alma ve genelde yaşamla ilgili katı içselleştirilmiş kurallar koyma söz konusudur (Young vd. 2003, s. 14-17).

1.2.Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökenleri

Erken dönem uyumsuz şemalar çocuğun çevresine uyum sağlama ve bu deneyimlere anlam verme girişimlerini yansıtması açısından önemli görünmektedir. Böylelikle, erken dönem uyumsuz şemaların kökeninde çocukluk dönemi boyunca bireyin ailesi ya da birincil bakım veren ile ilişkisinde oluşan temalar yer almaktadır. Bu temalar temel duygusal ihtiyaçların karşılanmaması, erken dönem yaşantılar ve duygusal mizaçtır (Young vd. 2003, s. 9-11). Şema modeline göre çocuklukta a) başkalarına güvenli bağlanma, b) özerklik, yetenek, olumlu kimlik algısı c) ihtiyaç ve duyguları ifade özgürlüğü d) kendiliğindenlik ve e) gerçekçi sınırlar, özdenetim olmak üzere temel duygusal ihtiyaçları karşılanmayan bireyler uyumsuz şemalar geliştirmektedirler (Young vd. 2003, s. 10). Erken dönem uyumsuz şemaların kökeninde var olan bileşenlerden bir diğeri ise aile içinde yaşanan etkileşimlerin üzerinde durur. Başka bir anlatımla, erken yaşam dönemlerinde bireyin ailesi ya da diğerleriyle etkileşimlerinde travmatik yaşantılara maruz kalması ya da özerklik, olumlu kimlik algısı gibi karşılanması gereken ihtiyacının giderilmemesi sonucunda erken dönem uyumsuz şemalar kendini göstermektedir. Bu noktadan hareketle, erken dönemde travmatize edilen ya da zarar gören çocuk kötüye kullanılma, kusurluluk gibi şemalar geliştirebilir (Young vd. 2003, s. 10). Örneğin, erken dönem uyumsuz şemalar ile örselenme yaşantıları arasındaki ilişki açısından bakıldığında cinsel istismar öyküsü olan ve olmayan bulimia sorunu olan iki grubun şema düzeyinin anlamlı olarak farklılaştığı gözlenmiştir (Waller vd. 2001, s. 703). Söz konusu

çalışmada, cinsel istismarı olan grubun kopukluk/reddedilmişlik şema alanındaki tüm şema puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguyla tutarlı olarak, alanyazında erken dönem deneyimleri geriye dönük değerlendiren çalışmalar ebeveyn tarafından gösterilen duygusal ihmal ve istismar deneyimleri ile özellikle kopukluk/reddedilme ve zedelenmiş otonomi alanları arasında ilişkileri ortaya koymuştur (örn., McCarthy ve Lumley, 2012, s. 292; Thimm, 2010, s. 54). Benzer olarak, ülkemizde yapılan bir çalışmada ise, her bir istismar yaşantısının (fiziksel, duygusal ve cinsel istismar) kopukluk ve zedelenmiş otonomi şema alanlarıyla anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur (Yiğit ve Erden, 2015, s. 51).

Erken dönem uyumsuz şemaların çoğunlukla çocukluğun erken döneminde olduğu varsayılmasına karşın, Young'ın modeli şemaların yeni deneyimlerin etkisi altında yaşam boyu şekillendiğini vurgulamaktadır (Young vd. 2003, s. 61). Böylece aile ortamına ek olarak okul gibi diğer alanlar çocuk için giderek önemli hale geldikçe bu alanlardaki zedeleyici deneyimler şemaların oluşumuna katkıda bulunabilir. Yine de yaşamın sonraki yıllarında gelişen şemaların aile ortamında erken dönemde gelişen şemalar kadar yaygın ve güçlü olmadığı düşünülmektedir (Rafaeli vd. 2011, s. 20). Örneğin, McCarthy ve Lumley (2012) farklı üç kaynağın (anne baba, akran, eş) gösterdiği kötü muamelenin etkilerinin nasıl farklılaştığını araştırmışlardır. Bu çalışmada, araştırmacılar anne baba tarafından maruz kalınan kötü muamelenin erken dönem uyumsuz şemalarla daha güçlü ilişkiler gösterdiğini ortaya koymuşlardır (McCarthy ve Lumley, 2012, s. 293).

Young ve arkadaşlarına (2003, s. 11) göre erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda rol oynayan önemli diğer bir bileşen ise çocuğun duygusal mizacıdır. Farklı mizaçların çocukları farklı yaşam koşullarına maruz bırakacağı düşünülmektedir. Nitekim mizaç ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiyi destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır (örn., Calvete, 2014, s. 740; Halvorsen vd. 2009, s. 403). Erken dönem uyumsuz şemalar çocuğun mizacı ve olumsuz çevresi arasındaki etkileşimden doğmaktadır (Young vd. 2003, s.10). Örneğin, iki çocuk anne baba tarafından maruz kalınan istismara çok farklı şekilde tepki verebilir. İçedönük olan bir çocuk geri çekilip sosyal dünyadan gizlenebilir, böylece kopukluk/reddedilmişlik şema alanındaki şemaları geliştirebilirken, dışadönük olan çocuk dış dünyada olumlu ilişkileri arayarak daha işlevsel şemalar geliştirebilir (Calvete, 2014, s. 737).

ŞT Modeli'nde erken dönem uyumsuz şemaların gelişimi için öne sürülen ve yukarıda sözü edilen kuramsal çerçeveden hareketle, erken dönem uyumsuz şemaların gelişiminde rol oynayan etkenler alanyazındaki araştırmalarla sınanmış ve tutarlı sonuçlar göstermiştir. Alanyazında erken dönem uyumsuz şemaların çocukluk çağı cinsel istismarı ile ilişkisini (Waller vd. 2001, s. 703); fiziksel, duygusal istismar ile ilişkisini (Calvete, 2014, s. 740; Lumley ve Harkness, 2007, s. 649; Specht vd. 2009, s. 260); algılanan ebeveynlik biçimleri ve aile işlevselliği ile ilişkisini (Kapçı ve Hamamcı, 2010, s. 131) destekleyen araştırmalar mevcuttur.

Sonuç olarak sözü geçen bütün çalışmaların bulguları şema modelinde şemaların öne sürülen kökenlerinin erken dönemde gelişen aile dinamikleriyle ilişkili olduğu varsayımını destekler niteliktedir.

1.3.Şemalar Nasıl Sürdürülür? Baş Etme Biçimleri ve Modlar

Erken dönem uyumsuz şemaların her bir kişide belli derecelerde ve farklı düzeylerde şiddet ve yaygınlığa sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, yirmi yılı aşkın süredir erken dönem uyumsuz şemaların varlığı ve farklı düzeylerdeki yoğunluğu klinik olan ve olmayan yetişkin

(örn., Giesen-Bloo vd. 2006, s. 650) ergen (örn., Lumley ve Harkness, 2007, s. 644) ve çocuk (örn., Rijkeboer ve Boo, 2010, s. 103) örneklerinde bilimsel araştırmalarla desteklenmektedir. Şemalar bireylerin kendi şemalarını doğrulayacak şekillerde davranmalarına yol açarak kendi kendini sürdürürler (Butler vd. 2002, s. 1232). Böylece erken dönem uyumsuz şemaların varlığını sürdürmesinde önemli olan üç baş etme yolu kavramsallaştırılmıştır: (1) şema teslimi, (2) şema aşırı telafisi ve (3) şema kaçınması şemaları sürdüren uyumsuz başa çıkma biçimleridir (Young vd. 2003, s. 33). Young ve arkadaşlarına (2003, s. 34) göre *şema teslimi*, şemanın varlığını sürdüren ve güçlendiren düşünsel, davranışsal veya duygusal stratejileri; *kaçınma*, şemayı tetikleme olasılığı olan düşünce ve imgeleri engellemeyi; *aşırı telafi* ise şemanın tersi yönde düşünme, davranma ve şemayla savaşıma eğilimini içermektedir. Her bir baş etme biçimi kısa vadede rahatlama sağlarken, uzun vadede patolojiyi sürdürebilir (Sempértegui vd. 2013, s. 434).

ŞT Modeli'ne en son eklenen kavram ise şema modlarıdır. Şema modları hem sağlıklı hem de patolojik taraflardan oluşur ve belirli ve farklı temalar etrafında toplanır (Lobbestael vd. 2007, s. 78). Lobbestael ve arkadaşlarına göre (2007, s. 78) uyumsuz modlar bir çocuk gibi deneyimlenen yoğun duygusal durumlara bir tür gerilemeyi yansıtır. Bu noktadan hareketle, Young ve arkadaşları (2003, s. 40) Sınır Kişilik Bozukluğu (SKB), hastalarının değişken davranışlarını daha iyi açıklamak için modları da içeren bir model sunmuşlardır. Şema modu "birey için o anda aktif olan şemalar ya da uyumlu, uyumsuz şema faaliyetleri" olarak tanımlanmaktadır (Young vd. 2003, s. 271). Erken dönem uyumsuz şemalar tetiklendiğinde baş etme stratejileri, ilişkili modları aktif hale getirmektedir (Young vd. 2003, s. 41). Nitekim, Rijkeboer, Lobbestael ve Huisman-van Dijk'in erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modları arasındaki ilişkide şema baş etme biçimlerinin aracı rolünü inceledikleri bir çalışmada, SKB'de baskın olan şemalar (örn., terk edilme, güvensizlik) tetiklendiğinde, şema teslimi stratejisinin incinmiş çocuk modlarına aracılık ettiği gözlenmiştir. Diğer yandan, kaçınmanın kopuk korungan moda; aşırı telafinin ise kızgın çocuk ya da zorbalık ve saldırganlık modlarına aracılık ettiği bulunmuştur (akt., Sempértegui vd. 2013, s. 440).

Sağlıklı bireylerde, modların bütünleşmiş olduğu; bu bireylerin modlar arasında sorunsuz geçiş yapabildiği ve diğer modlarının da farkında olduğu düşünülmektedir. Buna karşın, SKB hastaları modlar arasında çok ani ve şiddetli bir şekilde gidip gelmektedirler (Bamber, 2004, s. 426). SKB olan hastaların bu dalgalanmalarına işaret eden şema modları arasındaki ani değişimler kişiliklerinin bütünleşmemiş farklı yönlerini temsil etmektedir. Özellikle öfkeli ve dürtüsel çocuk ile terk edilmiş ve kötüye kullanılmış çocuk modları arasındaki değişimlerin SKB'deki dissosiyatif deneyimlerle ilişkili olduğuna ve bu modların bütünleştirilmesinin önemli olduğuna dikkat çekilmiştir (Johnston vd. 2009, s. 248).

Young ve arkadaşlarının (2007) geliştirdiği Şema Mod Envanteri'nde değerlendirilen şema modlarından hareketle, şema modları dört genel kategoride toplanabilir: çocukluk ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu oluşan *uyumsuz çocuk modları*; savaşıma, kaçma, donakalma baş etme tarzlarının aşırı kullanımıyla tutarlı olan *işlevsiz baş etme modları*; hastanın çocukken ebeveyni tarafından maruz kaldığı ve içselleştirdiği davranışları yansıtan *işlevsiz ebeveyn modları* ve sağlıklı yetişkin ve mutlu çocuk modlarını içeren *uyumlu modlar* (akt., Lobbestael vd. 2008, s. 856).

Terk edilmiş ve kötüye kullanılmış çocuk modu tetiklendiğinde, kişi kendisini fazlasıyla tehdit altında ve muhtaç hissederken, bu sürece depresif, korkulu, çaresiz duyguları da eşlik

etmektedir. Bazen kişi haksızlığa uğradığını düşündüğünde, saldırgan duygularını boşalttığı kızgın ve dürtüsel çocuk modunu ortaya çıkarmaktadır. Bu iki çocuk modu ise bakım verenin içselleştirilen cezalandırıcı davranışlarına sebep olabilir ve kişi kendisine yönelttiği öfke ve nefretin sonucunda kendini bir şekilde cezalandırabilir. Diğer yandan kişi bu üç modun yol açtığı acı ve sıkıntı veren duyguları hissetmemek için kopuk korungan moda geçebilir (Young vd. 2003, s. 41).

1.4. Kişilik Bozukluklarında Şema Terapi

Bu bölümde, kişilik bozuklukları tedavisinde etkili bulunan ŞT yaklaşımı çerçevesinde SKB, Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB) ve Antisosyal Kişilik Bozukluğunun (AKB) ele alındığı araştırmalar aktarılacaktır.

SKB şema kuramı bağlamında ele alındığında, bozukluğun mizaç yatkınlıkları ile çocukluk çağında güvensiz ve istikrarsız; duygusal olarak yoksun bırakan, cezalandırıcı ve reddedici ile boyun eğdirici aile ortamının etkileşimlerinden doğduğu düşünülmektedir (Young vd. 2003, s. 312). Bu bozukluğa sahip hastalar karmaşık sorunlar, sürekli değişen modlar ve ilişkiler, duygulanımsal dengesizlikler ve sınırları belirsiz kimlikler göstermekte; tahmin edilemez davranışlar, intihar girişimleri, kendini yaralama veya madde kullanımı gibi yollarla kendilerine zarar verme davranışları ve dürtüsel davranışlar sergilemektedirler (Arntz ve van Genderen, 2009, s. 19-20). Bu bozukluk için sunulan tedavi yaklaşımları içinde tek bir tedavi yaklaşımı tercih edilmemiştir (Nysæter ve Nordahl, 2008, s. 249). Ancak, son yıllarda bu bozukluğun farklı şekillerde (örn., gelişmemiş nesne ilişkileri, düzensiz bağlanma, duygu düzensizliği, işlevsel olmayan ve olumsuz temel inançlar) kavramsallaştırılması bilişsel, duygusal, davranışsal ve kişilerarası belirtilere bütüncül bir tedavi yaklaşımına ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Rafaeli vd. 2011, s. 132). Bu bağlamda, ŞT SKB için bütüncül bir tedavi yaklaşımı sunan bir yöntem olarak kabul görmektedir (Arntz ve van Genderen, 2009, s. 23-24). Bu noktadan hareketle, SKB ŞT Modeli çerçevesinde ele alındığında, erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluklarıyla ilişkisini inceleyen bir çalışmada, SKB'nin bağımlılık/başarısızlık, kusurluluk/utanç ve terk edilme şemaları ile daha fazla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Jovev ve Jackson, 2004, s. 475). Ek olarak, SKB olan suçluların şemalarını inceleyen bir çalışmada, bu bireylerin kopukluk ve reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, aşırı tetikte olma ve bastırılmışlık şema alanlarından daha yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur (Gilbert ve Daffern, 2013, s. 939). Bu bulgular SKB olan hastaların 18 erken dönem uyumsuz şemanın hemen hemen hepsine sahip olduklarının bir göstergesi niteliğindedir (Arntz ve van Genderen, 2009, s. 29-30; Lawrence vd. 2011, s. 35; Nysæter ve Nordahl, 2008, s. 252; Young vd. 2003, s. 306).

Şema kuramı çerçevesinde değerlendirilen bir diğer kişilik bozukluğu NKB'dir. Narsisizmin çocukluk çağı kaynakları incelendiğinde, yalnızlık ve dışlanma, yetersiz sınırlar, travma öyküsü ve koşullu kabul olmak üzere dört faktör belirlenmiştir (Young vd. 2003, s. 381). Başka bir deyişle, NKB olan pek çok hastanın çocukken yalnız, sevilmemiş, duygusal yoksunluk yaşamış, şımartılmış, istismar edilmiş ve ebeveynlerinin koyduğu yüksek standartları karşıladıkları durumlarda özel hissetmiş bireyler olma ihtimalleri daha yüksektir (Young vd. 2003, s. 381-384). Buradan hareketle, NKB ŞT Modeli çerçevesinde ele alındığında duygusal yoksunluk, kusurluluk ve haklılık şemalarının ön planda olduğu görülmektedir (Young vd. 2003, s. 374). Narsisizmin farklı formlarının altında yatan erken dönem uyumsuz şemaları inceleyen bir çalışmada, büyülenmeci narsisizmin yetersiz özdenetim şeması ile negatif yönde; güvensizlik, haklılık, kendini feda ve yüksek standartlar şemaları ile pozitif

yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Zeigler-Hill vd. 2011, s. 100-101). Buna göre, çocukluk çağında gerçek sevgi deneyimleyemeyen pek çok NKB'ye sahip hastaların duygusal olarak uzak ve sevgisini göstermekte zorlanan partnerler tercih etme ihtimallerinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Özellikle en yakınlarına karşı empatiden yoksun olma, içten sevginin onlara yabancı olması, kendilerinden bir adım önde algıladıkları kişilere imrenme ve sadece özel oldukları yönünde davranıldığında değerli hissetme ihtimalleri daha yüksek görünmektedir (Young vd. 2003, s. 385). Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise, ebeveynlik biçimleri ile hem kırılğan hem de büyülenmeci narsisistik kişilik özellikleri arasında erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolleri incelenmiştir. Söz konusu çalışmada anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri ile büyülenmeci narsisizm arasındaki ilişkide zedelenmiş sınırlar şema alanının aracı rol oynadığı; anne ve babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri ile kırılğan narsisistik kişilik özellikleri arasındaki ilişkide ise diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar/bastırılmışlık şema alanlarının aracı rol oynadığı bulunmuştur (Üzümcü, 2016, s. 52-104).

Diğer yandan, AKB'nin Şema kuramı açısından ele alınmasına yönelik araştırmaların SKB ve NKB'ye göre daha kısıtlı kaldığı görülmektedir. AKB olan hastaların erken dönem uyumsuz şemaları değerlendirildiğinde alanyazındaki bulguların paralellik gösterdiği görülmüştür. Çakır (2007, s. 42) tarafından yapılan çalışmada kontrol grubuna göre AKB olan hastaların başarısızlık, duygusal yoksunluk, karamsarlık, duyguları bastırma, iç içelik, güvensizlik/suistimal edilme, terk edilme, ayrıcalıklılık, yetersiz özdenetim, cezalandırılma/kusurluluk ve boyun eğicilik şema boyutları bakımından daha yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur. Bu bulguyla paralel olarak, AKB'nin zedelenmiş sınırlar ve kopukluk reddedilmişlik şema alanlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Gilbert ve Daffern, 2013, s. 933) Buradan hareketle, AKB'ye sahip hastaların yetişkinlikte suç davranışında bulunabilecekleri ve dengesiz, sorumsuz bir yaşam biçimine sahip olabilecekleri düşünülmektedir (Rafaeli vd. 2011, s. 145).

Sonuç olarak, alanyazın ışığında aktarılan bulgular ele alındığında, ŞT kuramı SKB, NKB ve AKB için klinik anlamda faydalı bir kavramsallaştırma sunmaktadır.

1.5.Kişilik Bozuklukları Tedavisinde Şema Terapi

Değerlendirme ve eğitim ile değişim evrelerinden oluşan ŞT'de terapötik ilişki değişimin temellerinden biri olarak görülmektedir (Young vd. 2003, s. 48). Bu bağlamda şema terapinin amacı terapötik ilişkinin uygun sınırları içerisinde danışanların ihtiyaç duyduğu, ancak çocuklukta ebeveynlerinden alamadıkları ihtiyaçlarını 'sınırlı yeniden ebeveynlik' ile karşılamayı ve empatik yüzleştirme, bilişsel ve yaşantısal tekniklerle danışanın şemalarıyla savaşmasını sağlamayı içermektedir (Young vd. 2003, s. 47, 292, 309, 334). Alanyazında ŞT teknikleri çerçevesinde kronik depresyon (Malogiannis vd. 2014, s. 320; Renner vd. 2013, s. 166), kaygı bozuklukları (Bamber, 2004, s. 427; Demir ve Soygüt, 2014, s. 109; Hedley vd. 2001, s. 131), obsesif kompulsif bozukluk (Gross vd. 2012, s. 175; Haaland vd. 2011, s. 782) ve travma sonrası stres bozukluğu (Cockram vd. 2010, s. 55-57) gibi bozuklukların tedavisine yönelik yapılan araştırmalar yer almaktadır. Bununla birlikte, kişilik bozukluklarının genel olarak etkili bir şekilde tedavisine yönelik yürütülen araştırmalar alanyazında kısıtlı kalmıştır. Yapılan kısıtlı sayıda araştırmanın ise örneklem boyutu küçük ve klinik araştırmalarda tedaviden sonra kısa takipli çalışmalar olup, çoğunluğu SKB'nin tedavisine yöneliktir (Bateman vd. 2015, s. 735). Bu noktadan hareketle, bu bölümde ağırlıklı olarak SKB'nin ŞT tedavi yaklaşımı çerçevesinde yürütülen araştırmalara yer verilecektir.

Şema terapi, SKB (Dickhaut ve Arntz, 2014, s. 242; Farrell vd. 2009, s. 317; Giesen-Bloo vd. 2006, s. 649; Nadort vd. 2009, s. 961; Nordahl ve Nysaeter, 2005, s. 254), NKB, Paranoid Kişilik Bozukluğu (PKB), Histrionik Kişilik Bozukluğu (HKB) ve C küme kişilik bozukluklarına sahip hastaların (Bamelis vd. 2014, s. 305) tedavisinde etkili bir tedavi yöntemi olarak görülmektedir. Kişilik bozukluklarının tedavisinde ŞT'nin etkililiğinde ne gibi yöntem ya da yaklaşımların rolü olabileceği merak konusu olmuştur. SKB'nin tedavisi bağ kurma ve duygu düzenleme, şema mod değişimi ve otonomi gelişimi olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır (Kellogg ve Young, 2006, s. 452). Bu terapide kullanılan değişimin dört temel mekanizması vardır: (1) sınırlı yeniden ebeveynlik, (2) yaşantısal imgeleme ve diyalog çalışması, (3) bilişsel yeniden yapılandırma ve eğitim, ve (4) davranış örüntüsünü kırma. Sözü edilen her bir mekanizma tedavinin aşamalarında önemli rol oynamaktadır (Kellogg ve Young, 2006, s. 449). Danışan ile güven ve işbirliğine dayanan sınırlı yeniden ebeveynlik bağı oluşturmak tedavinin ilk aşamasını oluşturmaktadır (Nysaeter ve Nordahl, 2008, s. 254, 258). Bu noktadan hareketle, terapistlerin danışanların çocukluk çağında karşılanmayan temel ihtiyaçlarını sınırlı bir biçimde karşılama girişiminde bulunduğu terapötik ilişkinin kendisinin, tedavide en güçlü yöntemlerden biri olduğu düşünülmektedir (Bamelis vd. 2014, s. 306-307; Young vd. 2003, s. 5, 46, 47, 334). ŞT kuramına göre değişime olumlu yönde katkı sağladığı düşünülen sınırlı yeniden ebeveynlik yöntemi ile terapist danışanla profesyonel sınırlar içinde yakın bir ilişkide bulunarak danışana rol model olur (Spinhoven vd. 2007, s. 104; Young vd. 2003, s. 201). Terapötik ilişki sayesinde terapi ortamı danışanların kabul edildiği ve duygularının, isteklerinin ve ihtiyaçlarının kolaylıkla ifade edilmesinin desteklendiği güvenli bir ortam haline gelir (Kellogg ve Young, 2006, s. 450).

Danışanlar terapistle kurulan iyi bir terapötik ilişkinin, şema mod kavramsallaştırmasının ve yaşantısal tekniklerin değişimde en faydalı unsurlar olduğunu öne sürmüşlerdir (Nordahl ve Nysaeter, 2005, s. 262). Bu varsayımla paralel olarak, yaşantısal tekniklerde (örn., imgeleme) travmatik çocukluk yaşantıları kapsamlı bir şekilde işlemlenirken, şema terapistleri danışanın izniyle imgedeki çocuğu koruyarak müdahale ettiğinde terapistin hastayla kurduğu ilişkide onarıcı rolü dikkat çekmektedir. Bu bağlamda önemli olabilecek bir çalışmada (Spinhoven vd. 2007, s. 104), ŞT ve Aktarım Odaklı Psikoterapi'nin ortaya çıkardığı sonuçlarda terapötik ittifakın etkisi incelenmiştir. Söz konusu çalışmada, terapötik ittifaka ilişkin hem hastaların hem de terapistlerin olumlu değerlendirmeleri Aktarım Odaklı Psikoterapi'ye kıyasla ŞT'de daha yüksek bulunmuştur. Terapistler tarafından değerlendirilen ittifakın kalitesi ŞT'de daha yüksektir. Bu noktadan hareketle, hasta terapist arasında kurulan terapötik ilişkinin ŞT etkililiğinde önemli olabileceği varsayımı desteklenmektedir. Tedaviyi bırakma oranı terapötik ittifakın önemli bir bileşeni olarak değerlendirildiğinde, örneklemi SKB olan hastaların oluşturduğu bir çalışmada, şema odaklı terapide tedaviyi bırakma oranları Aktarım Odaklı Terapiye kıyasla daha düşük ve hastaların klinik olarak gösterdikleri gelişme daha yüksek bulunmuştur (Giesen-Bloo vd. 2006, s. 649). Giesen-Bloo ve arkadaşlarının (2006) bulgularına kıyasla SKB olan hastalarla grup ve bireysel ŞT'nin birleşiminin kullanıldığı başka bir çalışmada, iyileşme oranı daha yüksek bulunmuştur (Dickhaut ve Arntz, 2014, s. 242, 246). Bu bulguyla tutarlı olarak, SKB tanısı alan hastalarla yürütülen bir çalışmada, 8 ay boyunca bireysel terapiye ek olarak 30 haftalık grup seanslarından oluşan tedavi programında ŞT alan hastaların %94'üne tedaviden sonra SKB tanısı konulmamıştır (Farrell vd. 2009, s. 322). Özetle bu çalışmayla birlikte, ŞT'nin etkili bir şekilde grup yöntemine uyarlanabildiği ve bireysel psikoterapi ile birlikte uygulandığında belirtileri azaltan, yaşam kalitesini ve genel işlevselliği iyileştiren ve uygun maliyetli bir tedavi seçeneği olabileceği sonucuna varılmıştır (Farrell vd.

2009, s. 325-327). Bu bulgulardan hareketle, grup ve bireysel ŞT'nin birleşiminin etkili bir tedavi yöntemi olduğu sonucuna varılabilir (Dickhaut ve Arntz, 2014, s. 242).

Son olarak, PKB, HKB, NKB ve C küme kişilik bozukluklarının şema terapi ile tedavisine yönelik yürütülen kısıtlı sayıda araştırmaya karşın, bir çalışmada 50 seans yürütülen şema odaklı psikoterapinin, Açıklama Odaklı Psikoterapi (clarification-orientated psychotherapy) ve düzenli alışılmış tedaviye kıyasla iyileşme bakımından daha iyi sonuçlar gösterdiği bulunmuştur (Bamelis vd. 2014, s. 318).

ŞT'nin başta SKB olmak üzere kişilik bozuklukları için umut vaat eden bütünleştirici bir tedavi yöntemi olduğu düşünülmektedir. Şema terapi kuramının sunduğu olanaklarla, birey, geçmişi yeniden ele alıp düzenleyebilir, şimdiki daha sağlıklı hale getirebilir ve bu sayede geleceğini koruma altına alabilir (Gör vd. 2017, s. 213).

1.6. Kişilik Bozukluklarında Şema Modları

Alanyazında 22 farklı mod tanımlanmıştır. Bu modlar Young ve arkadaşlarının tanımladığı 10 temel modu içermekle birlikte, söz konusu 10 modun alt boyutlarını da içermektedir (Lobbestael vd. 2007, s. 78). Lobbestael ve arkadaşlarının (2007, s. 84) sıraladığı ve dört genel kategoride toplanan 22 şema modu Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Dört Temel Kategoride Toplanan 22 Şema Modu (Lobbestael vd. 2007, s. 84).

a. Çocuk Modları	İncinebilirlik	1. Yalnız Çocuk (<i>Lonely Child</i>) 2. Terk Edilmiş ve Kötüye Kullanılmış Çocuk (<i>Abandoned and Abused Child</i>) - Aşağılanan/Değersiz Çocuk (incinmiş?) (<i>Humiliated/Inferior Child</i>) 3. Bağımlı Çocuk (<i>Dependent Child</i>)
	Öfke	4. Kızgın Çocuk (<i>Angry Child</i>) 5. Hiddetli Çocuk (<i>Enraged Child</i>)
	Disiplin Eksikliği	6. Dürtüsel Çocuk (<i>Impulsived Child</i>) 7. Disiplinsiz Çocuk (<i>Undisciplined Child</i>)
	Mutluluk	8. Mutlu çocuk (<i>Happy Child</i>)
b. Uyumsuz Baş Etme Modları	Teslim	9. Söz dinleyen teslimci (<i>Compliant Surrender</i>)
	Kaçınma	10. Kopuk korungan (<i>Detached Protector</i>) 11. Kopuk kendini yatıştırıcı (<i>Detached Self-Soother</i>) 12. Öfkeli korungan (<i>Angry Protector</i>)
	Aşırı telafi	13. Büyükleme kendilik (<i>Self-Aggrandiser</i>) 14. Mükemmeliyetçi kontrolcü (<i>Perfectionistic Overcontroller</i>) 15. Paranoyak kontrolcü (<i>Suspicious Overcontroller.</i>) 16. Zorbalık ve saldırganlık (<i>Bully and Attack</i>) 17. Hilekar ve manipülatif mod (<i>Conning and Manipulative mode</i>) 18. Avcı mod (<i>Predator mode</i>) 19. İlgi ve onay arayan (<i>Attention and Approval Seeker</i>)
	c. Uyumsuz Ebeveyn Modları	20. Cezalandırıcı ebeveyn (<i>Punitive Parent</i>) 21. Talepkar/eleştirel ebeveyn (<i>Demanding/Critical Parent</i>)
d. Yetişkin Modu	22. Sağlıklı yetişkin modu (<i>Healthy Adult mode</i>)	

Bununla birlikte, bu modların bazılarının belirli kişilik bozukluklarında daha baskın olduğu varsayılmaktadır (Lobbestael vd. 2008, s. 854). Belirli kişilik bozukluklarında baskın olduğu düşünülen şema modları ise Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Kişilik Bozuklukları ve Şema Modları Arasındaki İlişkiler Üzerine Varsayımlar (Arntz ve Young, 2007; akt., Lobbestael vd. 2008, s. 855).

Kişilik bozukluğu	Varsayılan modlar
Paranoid	İncinmiş çocuk/kızgın çocuk
Şizotipal	-
Şizoid	Kopuk korungan
Histrionik	Dürtüsel çocuk/incinmiş çocuk
Narsisistik	Büyüklenmeci/kopuk kendini yatıştırıcı/kızgın çocuk/incinmiş çocuk
Sınır	İncinmiş çocuk/kızgın çocuk/dürtüsel çocuk/disiplinsiz çocuk/kopuk korungan/cezalandırıcı ebeveyn
Antisosyal	Kızgın çocuk/zorbalık ve saldırganlık modu
Kaçıngan	Kopuk korungan/incinmiş çocuk/cezalandırıcı ebeveyn
Bağımlı	Söz dinleyen teslimci/talepkar ebeveyn/incinmiş çocuk
Obsesifkompulsif	Talepkar ebeveyn/cezalandırıcı ebeveyn/incinmiş çocuk

Arntz ve van Genderen (2009, s. 31) SKB mod modelinde kopuk korungan, öfkeli dürtüsel çocuk, terk edilmiş, kötüye kullanılmış çocuk ve cezalandırıcı ebeveyn modları olmak üzere dört uyum bozucu modun baskın olduğunu varsaymıştır. Alanyazındaki çalışmalar SKB mod modelini destekler niteliktedir (örn., Arntz vd. 2005, s. 232; Lobbestael vd. 2005, s. 245). İşlevsel olmayan şema modları ile SKB'de dissosiyasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, kızgın/dürtüsel çocuk ve terk edilmiş çocuk modlarının SKB olan hastalarda dissosiyatif yaşantıları (örn., amnezi, hissizlik, girici düşünceler, kendine yabancılaşma, çevreye yabancılaşma) anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur (Johnston vd. 2009, s. 251). Başka bir ifadeyle, SKB hastalarının dissosiyatif yaşantıları özellikle kızgın/dürtüsel çocuk ve terk edilmiş çocuk modlarının varlığıyla ilişkili olabilir.

Alanyazında belirli kişilik bozuklukları için belirli mod modellerini geliştiren çalışmalara rastlanmaktadır (Bamelis vd. 2011, s. 41; Lobbestael vd. 2008, s. 854). Örneğin, Lobbestael ve arkadaşları (2008, s. 854) kişilik bozuklukları ve şema modları arasındaki ilişkileri ve her bir kişilik bozukluğu için benzersiz bir mod deseni test etmek üzere bir araştırma yürütmüşlerdir. Bu araştırmanın bulgularına göre, A kümede, PKB ile kızgın çocuk, zorbalık ve saldırı modları arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. HKB ise dürtüsel çocuk moduyla ilişki gösterirken, NKB büyüklenmeci, zorbalık ve saldırı modlarıyla ilişki göstermiştir. Aynı çalışmada (Lobbestael vd. 2008, s. 857), B kümede, SKB ile incinmiş çocuk, dürtüsel çocuk, cezalandırıcı ebeveyn ve kopuk korungan, kızgın çocuk, kopuk kendini yatıştırıcı, söz dinleyen teslimci modları arasında ilişki gözlenmiştir. AKB hastalarının ise kızgın çocuk ve zorbalık ve saldırganlık modlarıyla ilişki gösterdiği ortaya konmuştur. C kümede, kaçıngan kişilik bozukluğu incinmiş çocuk, kopuk korungan, söz dinleyen teslimci, cezalandırıcı ebeveyn modlarıyla ilişki göstermiştir. Bağımlı kişilik bozukluğu söz dinleyen teslimci, incinmiş çocuk modlarıyla pozitif; sağlıklı yetişkin moduyla negatif yönde ilişki göstermiştir. Son olarak, obsesif kompulsif kişilik bozukluğunun talepkar ebeveyn, büyüklenmeci ve kopuk kendini yatıştırıcı modlarla ilişkili olduğu gözlenmiştir (Lobbestael vd. 2008, s. 857). Sonuç olarak, bu araştırmaların bulguları ile her bir kişilik bozukluğuna özgü farklı mod ve mod desenlerinin olduğu görüşü desteklense de gözlenen bu modellerin tam resmi temsil edip etmediği ya da bazı kişilik bozukluklarının modlarla ilişkisinin Şema Mod Envanteri ile doğru bir şekilde tanımlanıp tanımlanmadığı açık değildir (Bamelis vd. 2011, s. 56).

Bununla birlikte, alanyazında şema mod değişimini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. SKB, AKB, C küme kişilik bozukluğu tanısı olan ve herhangi bir tanısı olmayan kişilerle

yürütülen bir çalışmada, anne babası tarafından ihmal ve istismar edilen bir çocukla ilgili 20 dakikalık filmden sonra SKB hastalarının uyum bozucu modlardan daha yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur (Lobbestael ve Arntz, 2010, s. 119). Benzer şekilde, mod değişimi üzerinde stresin etkilerinin SKB hastalarında incelendiği bir çalışmada, katılımcılar nötr ve duygusal iki filmi izlemelerinden önce ve sonra Şema Mod Envanteri'ni doldürmüşlardır. Duygusal film fragmanı yalnızca SKB hastalarında kopuk korungan modun artmasına yol açmıştır (Arntz vd. 2005, s. 236).

Özetle, çalışmalar farklı stres uyaranlarının yarattığı mod değişimlerinin SKB grubunda diğer kişilik bozuklukları gruplarına göre daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.

1.7.Kişilik Bozuklukları Tedavisi için Şema Mod Terapisi

Terapide karşılaşılan karmaşık vakaların tedavisi birçok klinisyen için terapide tıkanmaya yol açmış konulardan biri olmuştur. Young ve arkadaşları (2003, s. 1-6) üstelik bu karmaşık vakaların bazılarının ŞT ile tedavisinin tek başına etkili olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle şema mod kavramını geliştirmiştir. Böylece, SKB olan hastalarda birçok farklı şemanın aynı anda ortaya çıkması dolayısıyla duygu, düşünce ve davranışlarda görülen hızlı değişimlerin şema modlarının gelişiminde itici güç olduğu düşünülmektedir (Arntz ve van Genderen, 2009, s. 29). Şema modları çok sayıdaki şemaları az sayıda kategorilere indirerek bu karmaşık vakaları daha çalışılabilir hale getirir (Bamber, 2004, s. 426). Şema mod terapisinde (ŞMT) kişilik bozukluklarında yaygın olarak görülen çocuk modları, uyum bozucu ebeveyn ve başa çıkma modları ve tedavi sonucu geliştirilmesi hedeflenen sağlıklı yetişkin modu ele alınmaktadır (Karaosmanoğlu ve Şaşıoğlu, 2015, s. 30).

ŞMT merkezinde sınırlı yeniden ebeveynlik kavramı vardır. Bu süreçte terapist hastanın sağlıklı yetişkin modunu geliştirmesine yardım eder. Öncelikle terapist destekleyen, onaylayan ve besleyen sağlıklı yetişkin moduna model olur ve sağlıklı yetişkin modunu geliştirmek amacıyla hastayı bu modu kullanması için cesaretlendirir, uyumsuz baş etme modlarını değiştirir ve uyumsuz ebeveyn modlarını hafifletir. Temelde sağlıklı yetişkin modu, hastaların erken dönem uyumsuz şemaları sağlıklı olanlarla değiştirmesine yardım eden "gözetken mod" (Bamber, 2004, s. 427) olmaya başlar ve sonuçta iyileşmeyi sağlar (Young vd. 2003, s. 91-92). ŞMT sürecinde kullanılan tekniklerden bir diğeri imgelemedir. Hastaların çoğu kolaylıkla imgeleme yapabilirler. Bu imgeleme sürecinde olumsuz olan imgelere karşı olumlu sağlıklı imgeleri geliştirerek ve modlar arasında diyaloglar oluşturarak, ŞMT'de kullanılan teknikler sınırlı yeniden ebeveynlik sürecine katkı sağlar (Young vd. 2003, s. 110-122).

SKB'nin Şema Mod Modeli ile tedavisi ele alındığında, tedavideki temel amacın sağlıklı yetişkin modunu güçlendirmek olduğu sonucuna varılmıştır (Rafaeli vd. 2011, s. 135). Bu amaçla öncelikle SKB olan hastaların hayatlarında en sık görülen terk edilmiş çocuk, kızgın/dürtüsel çocuk ve cezalandırıcı ebeveyn seslerinin yarattığı acı verici duygulardan korunmasını sağlayan kopuk korungan modun geri çekilmesi gerekmektedir. Böylelikle, sağlıklı yetişkin mod terk edilmiş çocuğa bakım sağlayabilir, kızgın/dürtüsel çocukla empati kurabilir ve cezalandırıcı ebeveyn moduna karşı savaşabilir (Rafaeli vd. 2011, s. 135). Bu noktada terapötik ilişkinin önemi gündeme gelmektedir. ŞT'de terapötik ilişki SKB bağlamında ele alındığında, danışan ile güvenli terapötik ilişki kurulursa, danışan kopuk korungan modu daha kolay devre dışı bırakabilir. Güvenli terapötik ilişkinin kurulmasının ardından cezalandırıcı ebeveynin sesini kısarak, kızgın/dürtüsel çocuğa sınırlar çizerek, duygularını ifade etmesi için güvenli alan oluşturarak ve terk edilmiş çocuğa bakım vererek ve temas ederek şema modlarının değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Sonuç olarak, terapide öğrenilenlerin davranışsal

olarak deneyimlenmesi sağlanarak hayata geçirilebilmesine ve otonomi gelişimine katkıda bulunulabilir (Rafaeli vd. 2011, s. 135-136; Young vd. 2003, s. 183). Tedavi sürecinde SKB olan hastaların terk edilmiş çocuk modu içindeyken incinebilir olmaları nedeniyle bilişsel müdahalelerden önce yaşantısal müdahalelerin (örn., imgeleme, boş sandalye) erkenden uygulamaya konulmaması gerekmektedir. Diğer yandan kızgın/dürtüsel çocuk modu ve cezalandırıcı ebeveyn modu içindeyken ortaya çıkabilecek öfke patlamaları durumunda, terapistin öfkenin dışı vurumuna izin vermesi, öfkeli çocuğun ardındaki kırılğan çocukla temas ederek empati kurması, danışan ile gerçekliği değerlendirmesi ve öfkenin uygun şekilde ifadesini (örn., yastık yumruklama) anlatması gerektiği düşünülmektedir. İntihar girişimleri söz konusu olduğunda ise, terapistin ulaşılabilir olmasının ve görüşmeleri sıklaştırmasının tedavi açısından önemli olduğu düşünülmektedir (Rafaeli vd. 2011, s. 136-137).

NKB Şema Mod Modeli çerçevesinde ele alındığında, yalnız çocuk, büyülenmeci ve kopuk kendini yatıştırıcı modların ön planda olduğu görülmektedir. Ancak, büyülenmeci modun, danışanın acı verici yalnız çocuk modunun parçası olan duygusal yoksunluk ve kusurluluk gibi temelde yatan şemalarının aşırı telafisi olduğu düşünülmektedir (Young vd. 2003, s. 374). NKB'nin ŞMT yaklaşımı ile tedavisi ele alındığında, tedavideki temel amacın terapistin model olduğu sağlıklı yetişkin modunu güçlendirmek, aşırı telafi ve kaçınmayı azaltarak yalnız çocuk ile temas etmek, yalnız çocuğa sınırlı yeniden ebeveynlik yaparak sevgi alabilmesi, verebilmesi ve yeniden güven duymasını sağlamak, empatik yüzleştirme ile büyülenmeci ve kopuk kendini yatıştırıcı modlar ile savaşarak değiştirmek olduğu sonucuna varılmıştır (Young vd. 2003, s. 395). Terapist ile danışan arasındaki terapötik ilişki SKB hastalarında olduğu gibi NKB hastalarında da değişimi teşvik eden önemli bir araç olmaktadır. Bu nedenle, terapistin, danışanı terapi içinde şimdi ve burada ortaya çıkan büyülenmeci mod ile tanıştıran empatik yüzleştirme yapması değişimin kapılarını aralayan önemli bir fırsat olarak görülmektedir (Rafaeli vd. 2011, s. 143-144; Young vd. 2003, s. 395).

AKB'nin Şema Mod Modeli ile tedavi edilmesine yönelik araştırmaların kısıtlı kaldığı görülmektedir. AKB'nin SKB ile de bazı ortak şema modlarını (kopuk korungan, cezalandırıcı ebeveyn, terk edilmiş/kötüye kullanılmış çocuk ve kızgın çocuk) ve çocukluk çağı kötüye kullanılma öykülerini (duygusal, fiziksel ve cinsel istismar) paylaştığı görülmektedir (Lobbestael vd. 2005, s. 240). Diğer yandan, SKB'den anlamlı olarak farklı olmamakla birlikte, zorbalık ve saldırı modu çoğunlukla AKB'ye özgü görünmektedir (Lobbestael vd. 2005, s. 246). AKB'ye sahip hastalar bu mod içindeyken temeldeki zayıflık ve çaresizlik duygularıyla temas etmemek için aşırı telafi baş etme biçimi kullanarak kendilerini güçlü hissetmektedirler (Bernstein vd. 2007, s. 174, 176). Zorbalık ve saldırı moduna ek olarak, Bernstein ve arkadaşları (2007, s. 173-174) hilekar ve manipülatif mod, paranoyak kontrolcü mod ve avcı mod olmak üzere antisosyal ve psikopatik hastaların sahip olduğu dört aşırı telafi modu tanımlamışlardır.

Sonuç olarak, ŞT ve ŞMT iki ayrı terapiyi yansıtmamakta, ancak Şema Mod Modeli özellikle karmaşık kişilik patolojisinin tedavisinde modlarla daha ileri düzeyde çalışmaya işaret etmektedir (Bamber, 2004, s. 436-437; Lobbestael vd. 2005, s. 241). Özellikle, modlar arası geçiş sıklıkla yaşayan SKB olan bireylerde ŞMT'nin etkili olduğu düşünülmektedir (Masley vd. 2012, s. 186). Başka bir ifadeyle, ŞMT terapistlerin tıkanmış hissettiklerinde kullanabilecekleri ŞT'nin gelişmiş bir parçası olarak görülmekte olup (Young vd. 2003, s. 271) geleneksel yaklaşımların başarısız olduğu karmaşık vakaların tedavisi için etkili bulunan bir terapi şeklidir (Bamber, 2004, s. 425).

SONUÇ

ŞT ve ŞMT'nin hayatın geneline yayılmış ve yerleşmiş uzun süreli psikolojik sorunları olan danışanları tedavi etmedeki yeterliliği dolayısıyla başta SKB olmak üzere kişilik bozukluklarının tedavisi için bütünleştirici bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Ancak kişilik bozukluklarının etkili bir şekilde tedavisine yönelik yürütülen araştırmalar alanyazında kısıtlı kalmıştır. Bu kısıtlı sayıdaki araştırmaların ise örneklem boyutu küçük ve klinik araştırmalarda tedaviden sonra kısa takipli çalışmalar olup çoğunluğu SKB'nin tedavisine yöneliktir. Buradan hareketle, gelecek çalışmaların boylamsal ve daha büyük bir klinik örnekleme SKB dışında diğer kişilik bozukluklarına da odaklanarak ŞT'nin etkililiği konusunda alanyazına daha kapsamlı bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak, alanyazında ŞT'nin etkililiğinde rol oynayan yöntem ya da yaklaşımları (örn., şema modları, yaşantısal teknikler ve iyi terapötik ilişki) görgül olarak test eden sınırlı sayıda çalışma mevcuttur. Gelecek çalışmaların, modların, yaşantısal yöntemlerin ve terapötik ittifakın rolünü inceleyerek şema terapiyi diğer terapi seçenekleriyle karşılaştıran deneysel araştırmalar yürütmeleri ŞT klinik uygulamalarına ışık tutacaktır. Bununla birlikte alanyazında etkililik çalışmalarında ŞT'nin yalnızca belirli terapi yaklaşımlarıyla (örn., Aktarım Odaklı Terapi, Açıklama Odaklı Terapi) karşılaştırıldığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle, kişilik bozukluklarının tedavisinde özellikle son dönemlerde etkili olarak çalışıldığı bilinen diğer terapi yaklaşımlarının da (örn., Diyalektik Davranış Terapisi) ŞT ile karşılaştırılarak etkililik çalışmalarının zenginleştirilmesi önemli görünmektedir. Öte yandan, her bir kişilik bozukluğuna özgü oluşturulan şema mod modelleri çeşitli araştırmalarla sınanmış ve her bir kişilik bozukluğu için ön mod modelleri oluşturulmuştur. Ancak kişilik bozukluklarında eş tanının fazlaca olması ve genellikle karmaşık örüntüler gözlenmesi nedeniyle bu ön modeller her bir vakayı yeterince tanımlayamayabilir (Arntz ve Jacob, 2011, s. 41). Böylece bu ön modellerin her bir vakaya özgü bir tedavi modeline imkan sağlamadığı düşünülmektedir. DSM 5'te (APA, 2013, s. 327-339) kişilik bozuklukları için önerilen boyutsal yaklaşım terapötik yaklaşımlar için faydalı bir çerçeveye olanak tanır. Buradan hareketle, ŞT'nin etkililiği için boyutsal yaklaşımı ele alan yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buna ek olarak, boyutsal yaklaşımda önerildiği gibi yalnızca kişilik bozuklukları tanısı alan gruplarla değil, aynı zamanda kişilik örüntüsü olan gruplarla da yapılacak etkililik çalışmalarının önleme müdahaleleri açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Son olarak, ŞT'nin ağırlıklı olarak çalışıldığı kişilik bozuklukları dışında diğer temel bozukluklar (örn., kaygı bozuklukları, depresyon, obsesif kompulsif bozukluğu vb.) kapsamında yürütülen etkililik çalışmalarının kısıtlı olması nedeniyle bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5) (E. Koroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Arntz, A. ve Jacob, G. (2011). Uygulamada Şema Terapi (1. Basım). (G. Soygüt, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).
- Arntz, A. ve van Genderen, H. (2014). Sınır Kişilik Bozukluğu için Şema Terapi (2. Baskı). (M. Şaşıoğlu ve S. Kohen, Çev.). İstanbul: Psikonet Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2009).
- Arntz, A., Klokman, J. ve Sieswerda, S. (2005). An experimental test of the schema mode model of borderline personality disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 36(3), 226-239.
- Bamber, M. (2004). The good, the bad and defenceless Jimmy, a single case study of schema mode therapy. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 11(6), 425-438.
- Bamelis, L., Evers, S., Spinhoven, P. ve Arntz, A. (2014). Results of a multicenter randomized controlled trial of the clinical effectiveness of schema therapy for personality disorders. *The American Journal of Psychiatry* 171, 305-322.
- Bamelis, L., Renner, F., Heidkamp, D. ve Arntz, A. (2011). Extended schema mode conceptualization for specific personality disorders: an empirical study. *Journal of Personality Disorders*, 25, 41-58.
- Bateman, A. W., Gunderson, J. ve Mulder, R. (2015). Treatment of personality disorder. *The Lancet*, 385(9969), 735-743.
- Beck, A.T. (1967). *Depression: Clinical, Experimental and Theoretical Aspects*. New York: Pergamon.
- Bernstein, D. P., Arntz, A. ve Vos, M. D. (2007). Schema focused therapy in forensic settings: Theoretical model and recommendations for best clinical practice. *International Journal of Forensic Mental Health*, 6(2), 169-183.
- Butler, A. C., Brown, G. K., Beck, A. T., & Grisham, J. R. (2002). Assessment of dysfunctional beliefs in borderline personality disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 40(10), 1231-1240.
- Calvete, E. (2014). Emotional abuse as a predictor of early maladaptive schemas in adolescents: contributions to the development of depressive and social anxiety symptoms. *Child Abuse & Neglect*, 38(4), 735-746.
- Cockram, D. M., Lee, C. W. ve Drummond, P.D. (2010). Role and treatment of early maladaptive schemas in Vietnam War veterans with PTSD. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 17, 165 – 182.
- Çakır, Z. (2007). Antisosyal kişilik bozukluğunda erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve şema sürdürücü başa çıkma davranışları arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- David, D., Miclea, M. ve Opre, A. (2004). The information-processing approach to the human mind: Basics and beyond. *Journal of Clinical Psychology*, 60(4), 353-368.
- Demir, E. Y. ve Soygüt, G. (2014). Evaluation of relationship between schemas and panic disorder through a case treated with Schema Therapy. *Journal of Cognitive Behavioral Psychotherapy and Research*, 3(2), 109-115.

- Dickhaut, V. ve Arntz, A. (2014). Combined group and individual schema therapy for borderline personality disorder: a pilot study. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45(2), 242-251.
- Ellis, A. (2001). *Overcoming Destructive Beliefs, Feelings, and Behaviors: New Directions for Rational Emotive Behavior Therapy*. New York: Prometheus Books.
- Farrell, J. M., Shaw, I. A. ve Webber, M. A. (2009). A schema-focused approach to group psychotherapy for outpatients with borderline personality disorder: a randomized controlled trial. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 40(2), 317-328.
- Giesen-Bloo, J., van Dyck, R., Spinhoven, P., van Tilburg, W. M. D, Dirksen, W., van Asselt, T., ... ve Arntz, A. (2006). Outpatient psychotherapy for borderline personality disorder: A randomized trial of schema focused therapy versus transference focused therapy. *Archives of General Psychiatry*, 63, 649 - 658.
- Gilbert, F. ve Daffern, M. (2013). The association between early maladaptive schema and personality disorder traits in an offender population. *Psychology, Crime & Law*, 19(10), 933-946.
- Gör, N., Yiğit, İ., Kömürcü, B. ve Şenkal Ertürk, İ. (2017). Geçmişin Mirası ve Geleceğin Haritası: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(10), 197-218.
- Gross, E., Stelzer, N. ve Jacob, G. (2012). Treating OCD with the schema mode model. *The Wiley Blackwell Handbook of Schema Therapy*. John Wiley & Sons, Ltd., Oxford, 173-184.
- Haaland, A. T., Vogel, P. A., Launes, G., Haaland, V. Ø., Hansen, B., Solem, S. ve Himle, J. A. (2011). The role of early maladaptive schemas in predicting exposure and response prevention outcome for obsessive-compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 49, 781-788.
- Halvorsen, M., Wang, C. E., Richter, J., Myrland, I., Pedersen, S. K., Eisermann, M. ve Waterloo, K. (2009). Early maladaptive schemas, temperament and character traits in clinically depressed and previously depressed subjects. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 16, 394 - 407.
- Hedley, L. M., Hoffart, A. ve Sexton, H. (2001). Early maladaptive schemas in patients with panic disorder with agoraphobia. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 15(2), 131-142.
- Hunt, J.M. (1979). Psychological development: Early experience. *Annual Review of Psychology*, 30, 103-143.
- Johnston, C., Dorahy, M. J., Courtney, D., Bayles, T., ve O'Kane, M. (2009). Dysfunctional schema modes, childhood trauma and dissociation in borderline personality disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 40(2), 248-255.
- Jovev, M. ve Jackson, H. J. (2004). Early maladaptive schemas in personality disordered individuals. *Journal of Personality Disorders*, 18(5), 467.
- Kapçı, E. ve Hamamcı, Z. (2010). Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri*, 13, 127-136.
- Karaosmanoğlu, H. A. ve Şaşıoğlu, M. (2015). Kişilik bozuklukları tedavisinde Şema Terapi. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics*, 8(4), 30-37.
- Kellogg, S. H. ve Young, J. E. (2006). Schema therapy for borderline personality disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 62(4), 445-458.

- Lawrence, K. A., Allen, J. S. ve Chanen, A. M. (2011). A study of maladaptive schemas and borderline personality disorder in young people. *Cognitive Therapy and Research*, 35(1), 30-39.
- Linehan, M. M. (2001). *Understanding Borderline Personality Disorder: The Dialectical Approach*. New York: Guilford Publications.
- Lobbestael, J. ve Arntz, A. (2010). Emotional, cognitive and physiological correlates of abuse-related stress in borderline and antisocial personality disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 48(2), 116-124.
- Lobbestael, J., Arntz, A. ve Sieswerda, S. (2005). Schema modes and childhood abuse in borderline and antisocial personality disorders. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 36(3), 240-253.
- Lobbestael, J., Arntz, A., Löbbs, A., ve Cima, M. (2009). A comparative study of patients and therapists' reports of schema modes. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 40(4), 571-579.
- Lobbestael, J., van Vreeswijk, M. F. ve Arntz, A. (2007). Shedding light on schema modes: A clarification on the mode concept and its current research status. *Netherlands Journal of Psychology*, 63(3), 76-85.
- Lobbestael, J., Van Vreeswijk, M. F., ve Arntz, A. (2008). An empirical test of schema mode conceptualizations in personality disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 46(7), 854-860.
- Lumley, M. N. ve Harkness, K. L. (2007). Specificity in the relations among childhood adversity, early maladaptive schemas, and symptom profiles in adolescent depression. *Cognitive Therapy and Research*, 31, 639-657.
- Malogiannis, I. A., Arntz, A., Spyropoulou, A., Tsartsara, E., Aggeli, A., Karveli, S., ... ve Zervas, I. (2014). Schema therapy for patients with chronic depression: A single case series study. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45(3), 319-329.
- Masley, S. A., Gillanders, D. T., Simpson, S. G. ve Taylor, M. A. (2012). A systematic review of the evidence base for schema therapy. *Cognitive Behaviour Therapy*, 41, (3), 185-202.
- McCarthy, M. C. ve Lumley, M. N. (2012). Sources of emotional maltreatment and the differential development of unconditional and conditional schemas. *Cognitive Behaviour Therapy*, 41(4), 288-297.
- Nadort, M., Arntz, A., Smit, J. H., Giesen-Bloo, J., Eikelenboom, M., Spinhoven, P., ... ve van Dyck, R. (2009). Implementation of outpatient schema therapy for borderline personality disorder with versus without crisis support by the therapist outside Office hours: A randomized trial. *Behaviour Research and Therapy*, 47(11), 961-973.
- Nordahl, H. M. ve Nysæter, T. E. (2005). Schema therapy for patients with borderline personality disorder: a single case series. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 36(3), 254-264.
- Nordahl, H. M., Holthe, H., ve Haugum, J. A. (2005). Early maladaptive schemas in patients with or without personality disorders: Does schema modification predict symptomatic relief? *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 12(1), 142-149.
- Nysæter, T. E. ve Nordahl, H. M. (2008). Principles and clinical application of schema therapy for patients with borderline personality disorder. *Nordic Psychology*, 60(2), 249-263.

- Oei, T. P. S. ve Baranoff, J. (2007). Young Schema Questionnaire: Review of psychometric and measurement issues. *Australian Journal of Psychology*, 59, 78-86.
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P. ve Young, J. E. (2012). Şema Terapi Ayırıcı Özellikler (1. Basım). (M. Şaşıoğlu, Çev.). İstanbul: Psikonet Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011)
- Renner, F., Arntz, A., Leeuw, I. ve Huibers, M. (2013). Treatment for chronic depression using schema therapy. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 20(2), 166-180.
- Rijkeboer, M. M. ve de Boo, G. M. (2010). Early maladaptive schemas in children: development and validation of the Schema Inventory for Children. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41(2), 102-109.
- Sempertegui, G. A., Karreman, A., Arntz, A. ve Bekker, M. H. (2013). Schema therapy for borderline personality disorder: A comprehensive review of its empirical foundations, effectiveness and implementation possibilities. *Clinical Psychology Review*, 33(3), 426-447.
- Sharoff, K. (2002). *Cognitive Coping Therapy*. New York: Brunner-Routledge.
- Specht, M. W., Chapman, A. ve Cellucci, T. (2009). Schemas and borderline personality disorder symptoms in incarcerated women. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 40, 256 – 264.
- Spinhoven, P., Giesen-Bloo, J., van Dyck, R., Kooiman, K. ve Arntz, A. (2007). The therapeutic alliance in schema-focused therapy and transference-focused psychotherapy for borderline personality disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75(1), 104.
- Thimm, J. C. (2010). Mediation of early maladaptive schemas between perceptions of parental rearing style and personality disorder symptoms. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41(1), 52-59.
- Üzümcü, E. (2016). Büyüklenmeci ve kırılğan narsisistik kişilik özellikleri ile ilişkili faktörlerin Şema Terapi modeli çerçevesinde incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Waller, G., Meyer, C., Ohanian, V., Elliott, P., Dickson, C. ve Sellings, J. (2001). The psychopathology of bulimic women who report childhood sexual abuse: The mediating role of core beliefs. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 189, 700-707.
- Yiğit, İ. ve Erden, G. (2015). Çocukluk çağı istismar yaşantıları ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 47-59.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, E. M. (2003). *Schema Therapy: A Practitioner's Guide*. New York: The Guilford Press.
- Zeigler-Hill, V., Green, B. A., Arnau, R. C., Sisemore, T. B. ve Myers, E. M. (2011). Trouble ahead, trouble behind: Narcissism and early maladaptive schemas. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(1), 96-103.

YAYIM ALANI, YAZIM KURALLARI ve YAZILARIN DEĞERLENDİRME SÜRECİ

YAYIM ALANI

Dergi, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde yapılan bilimsel nitelikli çalışmaları yayınlar.

YAZIM KURALLARI

1. Çalışmalar 5000 ile 9000 kelime arasında olmalıdır.
2. Gönderilecek çalışmaların daha önce yurt içi veya yurt dışında herhangi bir yerde yayımlanmamış olması gerekir. Fakat bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulan ve tam metni yayımlanmamış bildiriler, sunulduğu yer ve tarih belirtilmek şartıyla kabul edilir.
3. Yazıların manyetik ortamda (CD/DVD) veya elektronik posta ile gönderilmesi gerekmektedir.
4. Yazılar; Microsoft Word'de tek satır aralığı, Times New Roman ve 12 punto; kâğıt ölçüsü A4 olacak şekilde hazırlanmalıdır. Metin içinde yer alacak şekiller ve tabloların bu ölçülere uyması gerekmektedir.
5. Türkçe çalışmalarda, yazının başlığı ve yazar ad(lar)ının altında 150 – 200 kelimelik bir Türkçe öz ve anahtar kelimeler yer almalı; bunu takiben İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler verilmelidir. İngilizce çalışmalarda, yazının başlığı ve yazar ad(lar)ının altında 150 - 200 kelimelik bir İngilizce öz ve anahtar kelimeler yer almalı; bunu takiben Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler verilmelidir. Her iki öz de tek satır aralığı ve 10 punto ile yazılmalıdır. Anahtar kelimeler, 4 - 7 kelime arasında olmalıdır.
6. Kaynaklara göndermeler dipnotlarla veya metnin içinde açılacak ayrıçlarla yapılabilir.
7. Makalede yer alan ekler, metodolojik ayrıntıları ve ek bilgileri içermelidir. Birden fazla ek olduğu durumda EK A, EK B başlıkları kullanılmalıdır. Eklere kaynaklardan sonra yer verilmelidir. Makalenin tamamı için okuyucuya bilgi verecek mahiyette ve makale başlık sayfasında yer alması uygun görülen 20 – 25 kelimelik kısa anlatım, özet bölümünün ardından yazılmalıdır.
8. Yazarın akademik unvanı, görevi, bağlı bulunduğu kuruluş elektronik posta (elmek) adresi ilk sayfanın altına 8 puntoluk dipnotla yazılmalıdır.
9. Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli, başlıklar tablo ve şekillerin altında yer almalı, kaynaklar ise başlık satırının altına yazılmalıdır.
10. Denklemlelere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası yay ayrıç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.
11. Öneri yazıları A-4 veya 8.5"x11" boyutundaki kağıda 1.5 aralıklı olarak yazılmalıdır. Yazılar okunabilecek koyulukta basılmalı ve çoğaltılmalıdır. Sayfa kenar boşlukları üst: 3cm, alt: 3cm; sol: 3,5 cm, sağ: 2,5 cm olmalıdır. Sayfaların altına sağ köşesine sayfa numarası konmalıdır. Font büyüklüğü en az 10 punto olmalıdır.
12. Yazı, Giriş bölümüyle ikinci sayfadan başlamalı ve uygun bölümlere ayrılmalıdır. Bölümler, ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Bölüm başlıkları numaralarıyla birlikte büyük harflerle ("1. GİRİŞ" şeklinde) yazılmalıdır. Gerekli durumlarda bölümler alt bölümlere ayrılabilir. Alt bölümler, her bölüm içinde bölüm numarası da kullanılarak "1.1", "1.2" şeklinde numaralandırılmalıdır. Alt bölüm başlıkları numaralarıyla birlikte her kelimenin ilk harfi büyük olacak şekilde sola dayalı olarak yazılmalıdır. Son bölüm, Sonuç(lar)/Tartışma bölümü olmalı ve bu bölümü takiben Kaynakça ile varsa Teşekkür ve Ekler yer almalıdır. Not: İsteğe bağlı olarak şekil listesi ve tablo listesi kaynakçadan hemen önce verilebilir.
13. +Notasyon (işaretlerle gösterim) ve kısaltmalar ilgili bilim alanının standart notasyon ve kısaltmaları olmalı veya metin içinde ilk geçtiği yerde tanımlanmalıdır. Gerekli durumlarda, notasyon ve kısaltmalar Giriş bölümünde veya bu bölümü izleyen ayrı bir bölüm içinde verilebilir.
14. Tüm çizimler, haritalar, grafikler, fotoğraflar, vb. şekil olarak değerlendirilmelidir. Baskıya hazır özgün şekiller yazı basıma kabul edildikten sonra gönderilmelidir. Şekiller, ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Bunlara metin içinde "Şekil 1." şeklinde atıfta bulunulmalıdır. Her bir şekil için uygun bir başlık kullanılmalı ve başlık şeklin altına numarasıyla birlikte yazılmalıdır.
15. Tablolar ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Tablolara metin içinde numaralarıyla "Tablo 1." şeklinde atıfta bulunulmalıdır. Her bir tablo için uygun bir başlık kullanılmalı ve bu başlık tablonun üzerine numarasıyla birlikte yazılmalıdır.
16. Başka eserlere yapılan atıflar aşağıdaki iki şekilden biri tercih edilerek gösterilebilir:

A. Metin içinde başka eserlere yapılan atıflar;

- Yazar soyadı, yıl ve sayfa kullanılarak "(Yazar, 2010, s.15)" şeklinde yapılmalıdır.
- İki yazarlı eserlerde iki yazarın soyadı "(Yazar ve Yazar, 2009, s.135)" şeklinde kullanılmalıdır.
- Daha çok yazarlı eserler, yalnızca ilk yazarın soyadı verilerek "Yazar vd." şeklinde ve yine benzer biçimde yıl ve sayfa numarası yazılarak kullanılmalıdır.
- Birebir alımlar "...” İşareti ile ve 10 punto yazılacaktır.

Örnek:

Kontrol ortamı (çevresi); kurumsal (örgütsel) biçimler bütünü örgütteki insanların kontrol bilincine yansıyışını ifade eder.(Erdoğan, 2005, s.92)

B. Yukarıdaki yöntem benimsenmez ise atıflar dipnot yönteminde ve aşağıdaki kurallara göre yapılır:

- Kitap dipnotta ilk kez tanıtılırken, sırasıyla şu bilgileri vermek gerekir:

Yazar adı-soyadı (ilk harf büyük); Kitap başlığı (ilk harfler büyük); Kitabın yayım bilgileri (İlk kez basılmamış ise baskı sayısı, basıldığı şehir, yayınevi, yayım yılı) ve (eğer alıntı yapılmış ise alıntının) ve sayfa numarası (tek sayfadan alıntı ise s.95 şeklinde, birden fazla sayfadan ise ss. 95-98 şeklinde gösterilir).

Örnek:

Kontrol ortamı (çevresi); kurumsal (örgütsel) biçimler bütünü örgütteki insanların kontrol bilincine yansıyışını ifade eder.

- Bir dergideki makale dipnotta ilk kez tanıtılırken, sırasıyla şu bilgileri vermek gerekir: Yazar adı-soyadı; Makalenin başlığı; Derginin adı; Dergiye ait bazı yayım bilgileri (Cilt no.su + Sayı no.su + Ay ve yıl + sayfa no.su).
- İnternetteki belgelerin gösterimi şu şekilde yapılır:

“Son Yazarın Adı-Soyadı; “Belgenin Başlığı”; Tüm Eserin Başlığı, Belge Tarihi ya da Belgenin Son Güncellenme Tarihi, Adres, Sayfa ve parantez içinde Erişim Tarihi.

- Bütün kaynaklar için geçerli olmak üzere; aynı kaynağa ikinci ve sonraki başvurular yazarın soyadı ve sayfa numarasını göstermek yeterlidir.
- Birebir alımlar "...” İşareti ile ve 10 punto yazılacaktır.

17. Açıklama Dipnotu:

Bilgi ve açıklama dipnotu sayfa altında ve (*) işareti ile gösterilir. Açıklama dipnotlarının gereğinden fazla verilmemesi gerekmektedir.

18. Kaynakça yazımında aşağıdaki hususlara dikkat edilecektir:

- “KAYNAKÇA” başlığı sola hizalı, tüm harfleri büyük, kalın yazılmalıdır.
- Atıfta bulunulan eserler “Kaynakça” bölümünde ilk yazarın soyadına göre alfabetik liste olarak sıralanmalıdır.
- İlk yazarı aynı olan eserlerde sıralamayı belirlemek için sırasıyla ikinci ve daha sonra gelen yazarların soyadları kullanılmalıdır.
- Tüm yazarları aynı olan eserler yılına göre eskiden yeniye doğru sıralanmalıdır.
- İlk yazarı ve yılı aynı olan üç ve daha fazla yazarlı eserler de aynı şekilde ayrılmalıdır.

- Kaynakçada tüm yazarların soyadları ve diğer adlarının ilk harfleri yer almalıdır.

YAZILARIN DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nde, en az 2 (iki) hakem tarafından incelenip "Yayımlanabilir" oluru alınmış bilimsel makaleler yayımlanır.
2. Hakemler yazıları; özgünlük, bilimsel katkı, ilgili literatürden yararlanma düzeyi, bilimsel makale hazırlama düzenine uygunluk, (varsa) alan araştırmasında kullanılan yöntem ve bulguları, üslup ile önemli buldukları diğer unsurlar açısından değerlendirerek yazılı görüşlerini Yayın Kuruluna iletirler.
3. Hakemler tarafından düzeltme talep edilirse düzeltmelerin Yayın Kurulunun uygun gördüğü sürede tamamlanıp tekrar gönderilmesi beklenir. Düzeltmiş makaleler yeniden hakemlerin görüşüne sunulabilir.
4. "Yayımlanabilir" kararı verildikten sonra yazı yayım sırasına alınır ve bu durum yazar(lar)a bildirilir.
5. Dergide örnek olay incelemeleri, raporlar, bilimsel etkinlikler hakkında haberler, kitap tanıtım ve eleştirileri, yayım duyuru ve özetleri, önceden yazılmış bir makaleye getirilen ekler, eleştiri ve yorumlar, yanıtlar ve eleştirilere cevaplar da yer alabilir.
6. Bilimsel makalelerden ayrı yayımlanacak bu tür yazıların dergide yayımlanması ile ilgili karar, Hakem raporu aranmaksızın Yayın Kurulu tarafından verilir.
7. Dergiye gönderilen tüm yazılar önce Yayın Kurulu tarafından ön değerlendirmeye alınır. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi kapsamında yer alması öngörülmuş konular ile doğrudan ilişkili olmayan ya da bilimsel bir yazı biçiminde içerik ve şekil açısından uygun olmayan yazılar, Yayın Kurulu tarafından hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilir ya da ilgili değişiklik önerilerinde bulunulur.
8. Bilimsel çalışmalar, Türkçe veya İngilizce hazırlanabilir.
9. Yayımlanacak makalelerde esasa ilişkin olmayan düzeltmeler yapılabilir.
10. Makalesi yayımlanan yazarlara telif ücreti ödenmez.
11. Makalesi yayımlanan yazara makalesinin yayımlandığı sayıdan üç adet dergi gönderilir. Makalelerin yazarları ve makaleleri değerlendiren hakemlerin isimleri karşılıklı olarak gizli tutulur.

DERGİMİZİN TARANDIĞI İNDEKSLER LİSTESİ

1.ULUSLARARASI İNDEKSLER

Academic Resource Index (Research Bib)

2.ULUSAL İNDEKSLER

Acar Index

Akademik Araştırmalar İndeksi
Acarindex.com